33989/A

Uapr: 15. 1737.

615 99

JODOCI LOMMII BURANI

DE CURANDIS FEBRIBUS CONTINUIS LIBER

IN QUATUOR DIVISUS SECTIONES:

QUARUM SINGULAE SINGULORUM MORBI TEMPORUM,

QUAE TOTIDEM QUOQUE SUNT NUMERO, REMEDIA CONTINENT.

EDITIO ALTERA.

ROTTERODAMI,

APUD JOANNEM DANIELEM BEMAN,

MDCCXXXIII.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

CELEBERRIMO VIRO

JOANNI FREIND,

M. D.

Collegii Medicorum *Londinenſis*; & Societatis Regiae SOCIO.

CUM morbi, quo jam diu laboro, depellendi ſpe, ad Te, Vir Clariſſime, *nuper confugerem, cumque ei Profeſſioni, in quâ Tu inter primos locum obtines, me nomen dediſſe intelligeres: non modo cum ſumma benevolentia valetudinis meae ſuſcepiſti curam, ſed etiam de ingredienda Studiorum via*

permulta mecum es humaniſſime collocutus. Ita, cum ſanitatem mihi quotidie reſtitueres, iis interim me praeceptis informabas, quibus aliquando aliis etiam ſalutaris eſſe poſſem. Illud quidem conſervatae vitae beneficium quamquam magni aeſtimare debeo, atque, uti par eſt, aeſtimo: huic alteri tamen nequaquam eſſe cenſeo comparandum, per quod efficis, ut quam vitam nolim otioſe traducere, eam, per Medicinae devia errando, laborioſe inutilem non tranſigam. Siquidem hortabaris, ut quamprimum oſtenderem, memet eſſe, quoad aetas pateretur, aliorum commodis inſerviendi cupidiſſimum. Id autem fieri poſſe judicabas, ſi ex hominum prope memoria jam elapſum, Lommii, De Curandis Febribus Continuis, Tractatum

Orbi

Orbi Literato redonarem. Ego vero lubenter hoc ſuſcepi munus; quippe quod neque reconditioris Scientiae, neque ingenii quidquam, ſed curae duntaxat aliquantulum deſideraret. Hoc in Te ſimul, tanquam praeſtantiſſimi Ingenii notam, nequeo non ſummopere admirari: quod, dum noſtrae Aetatis Auctores Scriptis obſcuras Tuis, aliorum etiam de Re Medicâ bene merentium Opera intermortua excitare, atque in lucem proferre contendas. Quod Tu quidem per alium recte facis; quoniam, quod ab Aegrorum aſſidua curatione tempus Tibi reliquum eſt, id, tum in legendis, atque illuſtrandis Veterum Monumentis, tum in Arte praeclariſſimâ per Tuas Lucubrationes ulterius promovendâ, ſtudioſius impendis. Ecquid autem inſperatius

mihi unquam evenire potuit, quam ut hujusmodi quidquam mihi demandares, & operam ullam, cui quidem ego defungendae par eſſem, Tui nominis celebritate commendari permitteres? Ecquid revera mihi magis fructuoſum, quam ut a Te, Quem propter incredibilem Tuam, & in ſingulis Medicinae partibus, & in omni Literaturae genere Scientiam, ſummis laudibus efferunt Principes Gentis noſtrae Medici, a Te, inquam, ego prima Artis elementa haurirem, & Studia mea in Tuâ ipſius Domo feliciter auſpicarer? Ea perſequi in Aede Chriſti *gratiſſimum erit; quam Tu quidem non ſolum amas, & colis: ſed etiam claritatem eam, quam ab illa quondam accepiſti, nunc in illam viciſſim refundis. De qua* Aede *bona omnia ſperare*

nemo

nemo non poteſt, quamdiu ei praeſit, qui nunc praeeſt, Pater maxime Colendus, *Tuâ nuper Arte celeriter a morbo liberatus: & quamdiu* Frater Tuus Eruditiſſimus *uberem ei quotannis artibus optimis inſtructae Juventutis copiam ſuppeditet. Illic, ſi non Tuo, at* Amici *ſaltem* Tui, Medici Scientiſſimi, *cui Opus inmortale non ita pridem dicabas, colloquio nonnumquam perfruar; illiusque monitis, haud ſecus ac ſi eſſent Tua, obtemperare ſemper geſtiam.*

Omni Gratitudine

Tibi devinctiſſimus,

JOANNES WIGAN.

LECTORI
EDITOR
S.

LIBRUM Tibi in manus trado, *Lector benevole*, niſi ſemel antehac, quod ſciam, idque annis ſupra centum & quinquaginta, non impreſſum. Ea Artis ſcientia fretum *Auctorem* habet *Lommium*, ut Medentium ſtudiis ſit apprime utilis: ea loquendi venuſtate, ut, inter aliarum etiam Literarum cultores, non defuturos

ros

roſ eſſe ſperem, quos Opuſculi brevitas, Sermoniſque elegantia ad ejus lectionem, ipſis fortaſſe non mediocriter profuturam, invitare poſſit atque allicere. Nam ſiquem, in utiliſſima jucundiſſimaque *Medicinae* cognitione, pluſculum operae collocare neque animus ferat, neque tempus ſinat: pauculas ei tamen horas otioſo licet inſumere, ut adverſus *Febres Continuas* ſe tueri queat, atrociſſimum Morbi genus, maximeque vulgare. Fere autem, inter initia valetudinis, ex quorum procuratione vitae mortiſque magna ex parte pendet eventus, ab ipſis Aegris graviſſime peccatur; vel quia, propter nimiam ſecuritatem, non velint; vel quia, ob loci incommoditatem, Medicum non

 poſſint

poſſint arceſſere. Itaque nemini ſupervacaneum eſſe poterit, ut, in Morbo hoc acuto, ac brevi, vel ſibi aliquam ipſe opem praeſtare, vel ſaltem noxam non inferre addiſcat.

Cui rei maxime idoneum eſſe hunc, quem jam publici juris facio, *Tractatum*, quisquis eum legerit, facile percipiet. Neque enim reperietur ille falſa philoſophandi ſpecie perplexus; quo ſcribendi genere ita nonnulli Medicorum inſaniunt, ut Aegrorum deliria, pro veris rationibus, aequo jure amplecti potuerint: neque contra Praeſcriptorum formulis confertus; quibus adeo *Recentiorum* intumeſcunt Volumina, ut inter varia Remediorum genera ipſam fere Medicinam jamdiu amiſerimus. Nihil certe proponit

Auctor

Auctor prudentiſſimus a communi paene omnium ſenſu, captuque ſemotum; frequentem vero Medicamentorum ingeſtionem acriter impugnat: curationem fere hujus Morbi per tempeſtivum debitumque *Venae ſectionis* uſum, ac *Victus* rationem exſequens.

Quod ad *Sanguinis* attinet *detractionem*, locum hunc tam dilucide, atque ample pertractavit, ut, qui in Medicinâ non ſit verſatiſſimus, haud gravibus ſane in hac re erroribus implicari poſſe videatur. Quod quidem leve videri non debet; cum Febricitantium plurimi, vel, neglecto per initia Morbi hoc Remedio, Sanguinis abundantiâ, atque impetu tandem obruantur: vel, juxta Vigorem praepoſtere adhibito, dejectis viri-

viribus ocyſſime jugulentur. Sane, quod ad hoc argumentum ſpectat, ſi vel *Recentiorum*, vel etiam *Veterum* ſcripta conſulamus, invenietur nemo, qui Venae ſecandae leges, hac in Febrium ſpecie tenendas, judicio tam exquiſito tradiderit.

Caeterum, in inſtituendo *Victu*, quod Alimenti genus, tanquam apprime conveniens, *Hippocratem* maxime ſecutus, propoſuit, id etiam Aegrotantibus plerumque gratiſſimum eſſe contingit, nullique unquam non parabile. Porro refrigerantia pocula non parca manu porrigit; quae quoniam, & Febrilem materiam diluunt, & aeſtum temperant, Aegris & tutam, & jucundam curationem praeſtant. Ita ut fruſtra ſint ii, qui,

qui, recenti ſatis memoria, de Sanguinis miſſione, & de Potionum diluentium uſu, nova ſe quaedam, ac prius inaudita protuliſſe jactitarint; cum nihil in eorum ſcriptis de his rebus occurrat, quod non antea, vel ab *Hippocrate* praeceptum, vel ab hoc ipſo *Lommio* uberrime fuerit explicatum.

Illud autem animadverſione digniſſimum eſt, quod, in ultimo fere Incremento Febris, novam, ut ipſe praedicat, maximeque interdum efficacem ſecutus ſit medendi rationem. *Lenem* ſcilicet *Purgationem*, appropinquante Morbi Vigore, cum judicio adhibuit; ita ut neque, in ſummo diſcrimine, intro manentis materiae corruptione opprimeretur

Na-

Natura; neque vires tum, cum iis maxime opus eſſet, acrioribus Medicamentis labefactarentur. Id quod etiam, in *Variolis*, jam ad maturitatem provectis, praeclariſſimi noſtrae Aetatis Medici, magno cum Aegrotantium commodo, ſapienter imitati ſunt.

Ad curanda Febrium Symptomata, quae Mortales graviſſime exercent, atque cruciant, Remedia tradit, uti admodum utilia, ita communia maxime, ac facilia; ubi illum, non ſolum ad Aegrotantium ſalutem, ſed etiam ad levationem, & ſolatium non parum attendiſſe reperiemus.

Jam, in ipſo dimicationis puncto, Naturae optimum ſeſe adjutorem, atque ſocium adjungit; quam quidem, non, uti fidus fortaſſe, ſed hebes

hebes famulus, quocunque trahat, retrahatque, ſubſequitur: ſed tanquam vetus miniſter, & ſagax, Magiſtrae ſuae quaſi nutum obſervans, viam illi, quamcunque ingredi velle videatur, interclusſam aperit, impeditam explicat, laboranti novas ad aſſequendam metam vires opportune ſuppeditat. Siquidem, quo tempore & Medentis Solertia praecipue perſpicitur, & deſideratur ars, tum diverſarum evacuationum imminentium praeſagia, tum promovendarum rationes, cum admirabili brevitate, atque elegantiâ, deſcripſit.

Atqui per univerſum Operis tenorem ſumma ipſius prudentia, ac moderatio eluceſcit; quod neque aliorum, neque ſuae pertinaciter addictus opinioni, ubique

ſer-

ſervet mediocritatem quandam, ac modum. Hoc etiam *Auctoris* noſtri laudibus merito adjici poteſt: quod, ſive Aetatem ejus, ſive Gentem reſpicimus, tam diſertum illum, tamque doctum extitiſſe, jure mirari valeamus. Etenim haud facile invenietur quiſpiam, inter Medicinam factitantes, qui quidem iiſdem temporibus vixerit, niſi * Amicus ejus, *Fernelius*, qui vel ob lectionis varietatem, vel ob ſcriptionis excellentiam, ei ullo modo comparari poſſit. Suam nempe ſententiam Veterum Medicorum, maximeque *Hippocratis*, experientiâ, atque auctoritate comprobatam, ſemper fere munit, & corroborat. Quos quidem Auctores celeberrimos, non ſolum

* *Praef. Commentar. in* Celſ.

ſolum ut exſcriberet, perlegit, ſed etiam ad examen revocavit. Eumque legendo multum profeciſſe ſciet, quicunque artem illam eximiam, quâ Veterum Monumenta, hoc in Libro, aut lucem, aut ornatum accepere, perpenderit. Quod ſi ii nonnihil aliquando inter ſe diſſidere videantur, eorum opiniones, exponendo, & dilucidando, quantum fieri poteſt, conciliat; ſi plane repugnent, collatis inter ſe diverſis ſententiis, ac fideliter, accurateque penſitatis, ſuum cuique momentum tribuit. Hinc, quam longe *Arabes* Medici *Graecis* inferiores fuerint, ex eo ſatis intelligemus. Neque vero ſuſpicari quiſpiam poterit, quod, vel propter invidiam aliquam, vel partium ſtudium, iniquus in hac

 re

re judex fuerit. Nam eundem inter *Arabas* Scriptorem, *Avicennam* ſcilicet, cujus praecepta ſaepiſſime repudiat, quemque ex ipſius ore falſi nonnunquam arguit, alias collaudare non dubitat. Siquando *Veterum* ipſe veſtigia deſerit, non in eos, tanquam erroris Auctores, temere invehitur: ſed id liquido commonſtrat, omnes, qui eundem ſibi proponunt finem, non iisdem ſemper, praeſertim ob diverſarum Regionum diſparem ſitum, viis debere inſiſtere.

Haec, aliaque permulta, *Lector benevole*, in hoc Libro, obſervatu utiliſſima reperies, quae digniſſimum effecere, qui, in magnâ certe bonorum Scriptorum raritate, ab interitu jamjam imminenti vindicaretur. Caeterum opus hoc adeo mihi

mihi vitio non vertes, ut etiam felicitati meae haud illibenter tribuere velis: cum *Virum* illum *Doctiſſimum*, qui ſuperiore anno *Commentarios* ſuos in *Hippocratis* Scripta *Epidemia* (harum *Continuarum* Hiſtorias enarrantia *Febrium*) ſummâ arte, ac ſcientiâ elaboratos, ingenio perpolitos, eloquentiâ illuſtratos, publici fecit juris, edendum mihi hunc Libellum in manus tradidiſſe cognoris. Tibi autem ego munuſculum hoc gratiſſimum fore confido, cum id ab illo valde comprobatum, Tuae vero lectioni commendatum, ex ipſius Domo in lucem denuo prodiiſſe reſcieris.

JOdocus Lommius Burae, *oppidi in* Gueldriâ Batavicâ, *prope* Lingam *amnem, natus eſt. Anno* 1557, *edidit, de tuendâ Sanitate, Commentarios in primum Librum* Celſi; *quo tempore*, Tornaci *apud* Nervios *egit*; *cujus Reipublicae, ut ipſe dicit*, Medicus *fuit* Phyſicus. *Poſtea*, Bruxellae, *Anno* 1560, *emiſit Obſervationum Medicinalium Libros tres; in quibus omnium Morborum Signa, & quae de his haberi poſſunt Praeſagia, accuratiſſime pertractantur. Quos Ordini Senatorio Reipublicae* Bruxellanae *dicavit*; Nerviis *quippe relictis, in hac tandem urbe, honeſto ſtipendio donatus, Medicinam factitavit. Hunc demum in publicum dedit, De Curandis Febribus Continuis, Librum*, Bruxellae, *Anno* 1562.

IL-

ILLUSTRISSIMO HEROI

CAROLO A BRIMEU,

COMITI DE MEGHEN,

Domino

DE HUMBERCOURT, DE HOUSDAIN, &c.

Equiti Aurei Velleris,

Gubernatori Geldriae, atque Zutphaniae,

JODOCUS LOMMIUS,

S. D.

H*Aud levibus ſane de cauſis,* Heros Illuſtriſſime, *videtur accidere, ut Homo prae caeteris animantibus graviorum pluriumque inſultu morborum pulſetur.*

Nam etſi temperamenti elementorum perfectionem, cauſam ſanitatis meliorem acceperit brutis, quae indies cernimus ſuavem fere vitam, taediique morborum caſſam tranſigere, luxu tamen, varietateque epularum ac poculorum praeclara hac valetudinis ſeminaria corrumpit. Praeter haec, permultos quoque videre eſt temperantes homines, ſimplicique contentos menſa, vitioſo quodam corporis ſtatu morbis haud parum multis naturaliter implicari. Scilicet non ſolum victus, aërque circumfuſus taedia conciliant aegrotationum, ſed & ipſa primitus inſita natura, quae ſaepe haud aeque ſtabilem nobis valetudinem, atque caeteris animalibus, videtur contuliſſe. Tum adverſus horum improſperam ſortem hominum, tum ad

corri-

corrigenda vitia aliorum, quibus vitae intemperantia ſanitatem labefecit, vi praeſtantiaque mentis, quam ſoli homines inter reliquas animantes divinam aeternamque poſſidemus, ars quaedam eſt reperta medendi, quam ideo Therapeuticen *appellaverunt. Cum enim a primi* Parentis Adae *lapſu corpuſculum hoc non aeque, ut ante, abſolutum vacuumque miſeriis, at mille taediis tum malorum opportunum aliorum, tum etiam aegritudinum, experiri Homo coepiſſet, ſicuti magna fuit neceſſitate coactus, terram, quo feracem alimenti redderet, indefeſſis laboribus colere, reliquaque vivendi praeſidia duriter emoliri; ita plane quoque debuit, adverſus aerumnas morborum certa quaedam remedia ingenti ſolertia quaerere atque ex-*

 pe-

periri, ut ita ſcilicet melius ſaltem traduci vita poſſet, quae optime non poteſt. Tantopere verò haec iſta morbos depellendi cupiditas, ne dicam neceſſitas, omnibus injecta eſt, ut jam inde ex tam longo aevo nusquam gentium non ſit Medicina. *Facile enim omnes ſenſere ſanitatis eſſe incomparabilia commoda; aegritudines autem, taedii ac periculi plenas, animi corporisque functionibus officere. Itaque Virum Medicum, qui hac in parte mortales juvaret, apprime coluerunt, tanquam multis aliis, ut* Homerus *ait, praeſtantem. Cujus rei gloria complures olim ad* Medicinae *ſtudium excitavit ſapientes viros; qui, cum ſe ſcirent non modo ſibi, verum juvandis etiam aliis hominibus eſſe natos, ſalutaris quoque artis hujus*

pro-

profeſſionem agitaverunt. Quorum ego inſiſtere veſtigiis, ex quo puerilibus literis ſum exemptus, quantum pro virili licuit, coepi. Vel aliquam ratus laudis partem, inter reliqua ſocietatis hominum officia, eo comparari labore poſſe, qui indies in avertendo excludendoque humanae valetudinis hoſte deſudat. Itaque hactenus etiam eo operam meam omnem contuli, conferamque poſthac, non ſolum medendo, id quod jam totum factito decennium, verum etiam commentarios ſcribendo Medentium ſtudiis utiles.

Ut autem pro tempore alias alia memoriae prodidi, ita nunc viſum fuit continuae febris verſare curationem. Continuam voco, quaecumque vel ex omnibus nata putrefactis intra vaſa humoribus, vel ex unico

 tan-

tantum, jugi continuataque acceſſione hominem exercet. Dignum apprime id genus morbi viſum eſt, cujus recta curatio proponeretur. Creber enim ejus eſt, ac ferme popularis per aeſtatem inſultus, plurimosque is ipſe mortales medio flore aetatis tollit. Siquidem praecipiti ac periculoſo movetur impetu, adeoque celeriter vel reſolvitur, vel occidit. Ut ne dicam etiam vix ullum morbum reperiri alium, in quo ſanando aeque hodie frequenter, aequeque turpiter, ne dicam flagitioſe, peccetur. Nam vel ſanguinis miſſio, ſive intemperanter, ſive alienis ſuſcepta temporibus, quot acute febricitantes neci dedit? quot item male conciliata perdidit purgatio, jugisque continuatio medicationum? Nimirum in ea febri, quae unicam non

eſt

eſt ſuperatura ſeptimanam, ut multi factitant, primo die alvum ſolvere, ſecundo ſeſquilibram ſanguinis, inciſa vena, detrahere, tertio lenitivum bolum purgandi cauſa dare, quarto injicere clyſterem, quinto perpurgare, ſexto ſeptimove, *ferocientibus juxta ſtatum ſymptomatis*, rurſus ſecare venam, *quid hercle aliud eſt, qum aegrotantis vires vitamque una cum morbo ſtudere tollere? Cujusmodi errores (quos certe gravi dolore animi committi video) ideo ſunt deteſtabiliores, quod cum aliis in morbis, naturâ longis, correctionem interpoſitis admittant temporibus, in acutis tamen febribus, ceu multum alioqui mobilibus, non admittant, ſemperque multam in ſeſe ſecuti exitii claudant culpam. Ergo etiam hic,*

quid

quid quaque parte ſit peccatum, & quae vera curandi ſit via, propono: quam quidem ipſam ratione comprehenſam viam, atque antiquorum fultam praeceptis, longaque medendi experientiâ comprobatam ſemper pro voto memini reſpondiſſe.

Hos Tibi labores, Illuſtriſſime Comes, *ideo dicavi, quod nullum ſentiam officii atque obſequii genus a me praeteriri oportere, quo ſaltem aliqua fieret grati animi ſignificatio, pro favore illo praecipuo erga me Tuo. Qui quidem favor, inter caetera ſui argumenta veriſimilia, vel ex eo quoque perſpicitur, quod ab aliquot jam elapſis annis me Tuae delegeris valetudinis cuſtodem Medicum; ac libenter, multaque voluptate de naturalis ſapientiae ſtudio, adeoque de rebus me-*

medicis audias diſſerentem. Quâ in re, etſi plura mihi abs Te tribui, quam merear, ſcio, pergratum tamen eſt tanto Principi noſtra non diſplicere. Quid vero Te non tantum ego Principem appellem, qui maximis animi virtutibus pace, belloque probatis, qui heroici generis claritate, qui fortunae dotibus es eminentiſſimus? His laudibus accedit, quod non modo Te iis benevolum exhibeas Mecaenatem, qui ingenio, profeſſioneque liberalium ſtudiorum ſunt praeſtantes, verum quod ipſe quoque bonas literas noris. Quam vero praeclarum id demum videtur, ad nobiliſſimae familiae, imperatorio ſtemmate oriundae, ſplendorem, itemque ad artis militaris gloriam, rerumque fortiter gerendarum dexteritatem, ſtudiorum

rum quoque cultum acceſſiſſe. His Te, Generoſiſſime Comes, *ornatum laudibus, tanquam perpetuis Tui nominis inſignibus*, Deus Opt. Max. *diu patriae ſervet incolumem. Vale, ac tenue munuſculum ab humili cliente, Medicoque profectum Tuo, hilariter admitte.*

Bruxellae Kalend.
Septemb. An. 1562.

DE

DE CURANDIS
FEBRIBUS
CONTINUIS
SECTIO PRIMA,

Quae earum continet Principium.

CAP. I.

INgentium plenae periculorum, vitaeque hominum inimiciſſimae febres ſunt continuae. Aſſiduis enim ignibus, atque ſymptomatum aſſultibus vim corporis laceſſunt. Plurimosque mortales (ut ſi quod morborum prope genus *Febres Continuae ſunt periculoſae.*

aliud) medio aetatis, atque roboris vigore tollunt. Praeceps etiam his eſt febribus impetus, adeoque errori parvis de cauſis exitioſo vel medentis, vel aegrotantis patet. Scire autem licet, modo ex humoribus eas febres naſci ſimul omnibus, modo ex unico tantum, intra maximas venas, atque arterias putrefactis. Prioris generis febres *Recentioribus* placuit continentes dicere, alterius continuas. Nos autem, quia utrimque febricitationis eſt continuatio, unicâ contenti voce, utraſque continuas adpellavimus. Recta curatio eſt ſimul cauſam vitii abſtuliſſe, ſimul excitatum inde calorem refrigerâſſe. Ergo etiam ſuccorum, quae nunquam fere non jungitur, plenitudo vacuando detrahenda eſt. Siquidem haec ipſa, propter meatuum conſtipationem tranſpiratione redditâ incommodiore, & dare, & fovere putredinem poteſt.

Qui

Qui vero jam computreſcit humor, quantùm licet, corrigendus, concoquendus, commodaeque opportunus excretioni pellendus eſt. Inter quae tempora ipſi quoque morbo in primis ſuccurrendum, refrigeriique praeſtandum eſt temperamentum. Impetus quoque ſymptomatum, quae morbum comitantur, quoniam effraenatus eſt, coërcendus eſt.

In morbis aegri vires ſpectandæ.

Ut autem haec iſta praecepta, ex rebus petita valetudinem offendentibus, ſtabili medendi lege fulciuntur; ita penitus infirma, ne dicam, pernicioſa ſunt, niſi ſi par virium robur his reſpondeat capeſſendis. Solae namque vires, & morbos, & morborum ſuſtinendo remedia, vitam humani generis tutantur. Quapropter has etiam intueri, ac cuſtodire incolumes oportet, ne vel inmoderatis curationibus, vel ipſâ aegritudine debilitatae collabantur. Servantur

autem commodo cibo, potione, aëre. Viſum eſt de his ſingulis, quae ſupra comprehendi, ordine dicere, omnemque rem ita oculis ſubjicere legentium: ut quae vera ſit ratio atque via continuatas has febres ſanandi, ſatis ſupérque ſciri poſſit.

CAP. II.

De Miſſione Sanguinis.

QUoniam duo mittendi ſanguinis capita, ac veluti ſcopi ſunt, morbi magnitudo, viriumque robur, videtur profecto, ſi alias umquam, certe in continuâ febre tentandum id auxilii genus eſſe. Nam ut maximus per ſe eſt morbus, ita fere proprius habetur adoleſcentium atque juvenum; quibus naturaliter ſanguinis atque virium abunde

de eſt. Ergo etiam, ut primum is ipſe robore valentem aliquem invaſit, ac cognitus (quod fere ſecundo fit die) fuit, fas eſt ſanguinem, niſi quid prohibet, inciſâ venâ, confidenter detrahere, proque vi aegrotantis ac morbi vehementiâ fluere ſinere. Levat haec res, exoneratque corporis rectricem naturam; adeo ut ea facilius in poſterum, quod reliquum eſt materiae, vincat, & concoquat, quod concoqui poteſt, & id, quod alienum eſt, excernat. Nemo ſane id umquam genus remedii ſine evidenti periculo in acutâ febre praeteriit. Quos ſine eo firmiores vires forte ſervant, eos ſanguis e naribus ubertim fluens, aut copioſae ſudationes vindicare ab ancipiti periculo poſſunt.

Quando cognoſcatur Febris.

Sed in quaeſtione poſitum id eſſe video, debeatne per acutam febrem puero quoque, vel ſeni,

vel foeminae gravidae ſectio venae adhiberi? Puero *Galenus* infra annum aetatis decimum quartum ſanguinem non mittit. Multi etiam id factum in ſene, qui ſeptuageſimum ſuperavit, verentur. *Hippocrates* abortum etiam ſecuturum, ſi praegnanti ſanguis mitteretur, adfirmavit. Sedeximenda rei hujus controverſia eſt. Antiqui magnas tentare vacuationes ſolent, quae viribus parum firmis ſunt inutiles. Itaque non inmerito has ipſas in iis fugêre corporibus, quibus potens deficit robur, aut quibus alioqui firmis periculum abortûs ex detracto ſanguine, matri foetuique alimento neceſſario, inmineret. Id vero ut ipſi prudenter ſuis in evacuationibus caverunt, ita nos jure praeterimus, moderatis contenti inanitionibus, quae, viribus etiam ſubinfirmis, non omnino ſic incommodent, quin poſt corrigi ea imbecillitas, ſervatâ hominis vitâ,

vitâ, poſſit. Dejectis ſuperatiſque viribus, cum vacuatio omnis, tum maxime miſſus ſanguis officit. Verum quae ſubtenues quidem ſunt, parumque firmae, quid vetat, quo minus reſpondentem ſuo modulo ſuſtinere inanitionem poſſint? Plane quidem ſic res ſe habet, ut qui graves morbos experiuntur, iidem poſſint & illorum quaedam ferre remedia.

Sua pueris ineſt naturae vis haud exigua, quae etſi fluxo, raroque corpuſculo indita facile labaſcit, admittere tamen ſub acutiſſimâ febri qualemcumque ſanguis miſſionem poteſt: maxime ſi aetas haud multo inferior anno eſt decimo quarto. Quae hinc evenit imbecillitas, corrigi ea poſt alimento facile poteſt. Prorſus enim praeſtare videtur, praeſenti mortis periculo, adflictis utcumque viribus, puerum eripere, quam febre ſuperatum perire ſinere. Quod quidem

An Pueris ſanguis recte mitti poſſit?

dem exemplum felicius, quam *Graeci*, *Arabum* familia ſecuta eſt. Nam quod *Galenus* ſubſtantiae puerorum uberem cauſatur fluorem, eumque abunde eſſe ad curationem profitetur, vicemque ſanguinis miſſi gerere, nihil eſt. Debile enim id eſt, nimisque lentum praeſidium, in acuto atque praecipiti morbo acceleratum efficaxque poſcente remedium. Locus eſſe aliquis conſilio *Galeni* poteſt, ſi de ſanis audiatur pueris, quibus ſui ſufficit corporis fluxa reſolutio ad inſultus morborum avertendos. Quum autem febris hos acuta premit, permiſſum eſt ſanguinem utcumque mittere, maxime ſi corpore viribusque ſunt firmi.

An Senibus? De ſenibus autem firmis, quorum ſolidum corpus haud ita facile reſolvitur, quid attinet, dubitare, quin innoxie, cum acuta id poſtulat febris, ſanguinem emittant. Hic vero *Razes*, Auctor

Arabs,

Arabs, adeo ſectionem venae non horruit, ut vel ipſis etiam decrepitis, modo qualiscumque ſuppeteret vis, eam confidenter bonoque ſucceſſu adhibuerit. Id quoque *Galenus* ſentit: cum non modo numerum attendendum eſſe ſcribit annorum, ſed & corporis habitum. Sunt enim, inquit, qui ſexageſimo aetatis anno miſſionem ſanguinis non ferant, utpote praeſicci, ac prompte inareſcentes, paucique ſanguinis; cum quidam ſeptuagenarii ferant, qui nimirum ſanguine pollent, ac vires ſortiti ſunt haud inpotentes. Id certe modo intelligas licet, ubique curantis conſilium non ad aetates certis circumſcriptas annorum finibus, ſed ad vires dirigi oportere. Si juvenis, inquit *Celſus*, imbecillus eſt, male ſanguis emittitur. At firmus puer, & robuſtus ſenex tuto curantur. Quamquam meminiſſe convenit parciorem hic eſſe debere

inanitionem, minimumque fiduciae de viribus facile collapſuris habendum. Quapropter is etiam ipſe *Celſus* exiſtimavit, maxime in his medicum imperitum falli poſſe, quia fere minus roboris illis aetatibus ſubeſt.

An mulieris prægnanti?

Jam vero mulieri quoque praegnanti inimica videatur venae inciſio, quoniam, erepto foetui alimento, proclivis eſt abortus, maxime per acutam febrem, quae & ipſa quoque ſanguinem incendio conſumit, ac vires debilitat. Scilicet hic poſt venae ſectionem viribus, juſtoque ſanguine eſt opus, cum ad morbi reſidui depulſionem, tum etiam ad foeminam, ejusque ſuſtinendam ſobolem. Ut mirum non ſit, facile periculum ab inanitione ſanguinis eſſe, cum in unâ muliere duo corpora ſimul ſuſtinentur. Speciosa quidem argumenta haec, ut veri habere ſpeciem videntur, ſanguinisque

nisque dehortari miſſionem: ita prorſus debilia ſunt, ubi pro noſtri ſaeculi conſuetudine moderate ſanguis mittitur, ad commodam virium praegnantis tolerantiam. Quid enim gravidae offecerit, ſub acutiſſimâ febre, quae exitium, & matri, & foetui intentat; ad uncias quatuor vel quinque detractus ſanguis? Quid contra inmitius, quam miſeram mulierculam, ſalutaris caſſam auxilii, proterviae ſaeviſſimi morbi dedere, ipſumque foetum uteri clauſum latebris, futuræ lucis ſpe deſtitui, atque emori ſinere? At magnis morbis magna convenire dices remedia, neque tantillo emiſſo ſanguine acute febricitantem mulierem juvari admodum poſſe. Verum hic reſpondeo: quoniam virium potior, quam morbi eſt obſervatio, *Galeni* eſſe ſequendum conſilium: qui quidem, cum ingens aegritudo inſignem detractionem exigit, quam

quam tamen ſemel vires non ferant, iterari eam oportere ſcripſit; mediisque temporibus ſic voluit ſuſtineri alimento aegrotantem, ut tuto ſecundâ ſectione dematur, quod ſemel demi ſine periculo nequivit. Quanquam tamen unica fere ſufficiat miſſio ſanguinis, quoniam multum detrahere in eâ fas non eſt muliere, quae juſtum ſanguinis modum & ſibi, & foetui ſervare debet: maxime ſi poſterioribus temporibus in molem is foetus grandeſcit. Primis autem inpraegnationis menſibus tuto licet, ſi acuta invaſit febris, pro hujus exigente magnitudine, ſanguinem emittere. Tum enim ipſi etiam in corpore redundant ſucci, menſtruis compreſſis, tenelloque fœtu exigui poſtulante alimenti fomitem. Hanc propter abundantiam, vitio etiam humorum ſaepe implicitam accidit, ut capitis oriantur dolores, itemque nauſeae,

&

& horrores, & febres, & hujuſmodi incommoda; quae, uti primis menſibus urgent tribus, ita creſcente in molem, & in quartum menſem foetu, ſponte etiam ceſſare, quia majore opus eſt nutrimento, ſolent. Ad horum averſionem taediorum, complures gravidae (utique ſi his corpus naturâ ſucculentum eſt) primis menſibus venam ſibi incidi curant, eaque providentia ſeſe ſervari incolumes, atque editum fœtum manere ſaniorem, minusque ſcabiei, ac ſimilibus cutis vitiis opportunum experiuntur. Quod ſi ſane id genus auxilii recte arripiunt, quid non faciant hæ, quibus atrocis morbi praeſens neceſſitas id ipſum imperat? Neque vero par diſcrimen (ut quiſpiam exiſtimet) a miſſo primis menſibus ſanguine incumbet, quod a purgatione tum eſſe *Hippocrates* ſcripſit. Nam antiquorum purgantes potiones tenelli foetus

nova debiliaque vincula convellendo facile diſſolvunt, totumque ſimul corpus inpenſe exagitant, ut mirum non ſit, ipſum ſubinde abortum ſequi. At ſanguinis miſſio, maxime etiam noſtra, ſine vi, ſine corporis perturbatione, leniter id, quod ſupereſt, demit, matremque onere humorum, integris viribus, integrâque ſobole levat. Quod ſi, etiam mediis praegnationis menſibus tribus, purgantia medicamenta *Hippocrates* indulſit, cur neſas ſit tum quoque ſanguinem, incisâ venâ, moderate trahere. Adeo manet perpetua haec, inconcuſſaque ſententia: in gravidis acutâ occupatis febri, non videri ſolam debere conceptionem, ſed vires aeſtimari, corporisque ſtatum, & ex his conjecturam fieri, liceatnè tuto periclitari, quod morbus poſtulat, auxilium. Itaque ubi magna acutaque febris urget, ſemper emittendus eſt, ſi vires reſpondent, ſanguis. Porro

Si vires ſufficiant, ſemper mittendus eſt.

Porro hae vires certis comprehenſae ſedibus hinc in omne corpus proficiſcuntur: animales, quae ſenſum motumque praeſtant e cerebro per nervos: vitales, quae calorem vitae conferunt e corde per arterias: naturales jecori inſitae, quae per venas nutritionis adjiciunt tutanturque beneficium. Hae functiones atque haec opera, ſi recte fiunt, integras vires arguunt: ſin imbecilliter atque male, infirmas. Ergo tenax vigilia, delirium, ſopor, diſtentio nervorum, virium animalium teſtantur imbecillitatem. Pulſus autem parvus, obſcurus, debilis, ſpiratio parva, difficilis, crebraque, niſi pectoris pulmonisve ſequantur vitium, infirmum oſtendunt vitae robur. Cruda autem excrementa, vel penitus vitiata, itemque parce prodeuntia, vel retenta, naturalium virium imbecillitatis ſunt argumenta. Per acutam itaque febrem, ut

Quomodo vires aeſtimari poſſint.

ut certe in omni quoque morbo magno, ſiquidem hae vires firmae ſunt, vena erit incidenda: ſin morbi ſaevitiâ, aliisve ex cauſis dejectae eſſe cernuntur, temperandum ab emittendo ſanguine eſt.

Cum languidiores ſint, paucam detractionem iterare convenit.

Caeterum ubi ſic eaedem ſunt adflictae, ut prorſus dejectae non videantur, ſed, attrito tantum robore ſolito, languidae, morboque tum magno, ut continuâ febri, ſi oppugnantur, nequaquam vel omittere ſectionem decet, vel affatim multumque ſemel evacuare (hoc enim aegrum eſſet extinguere, illud ſine ope libidini atrocis mali relinquere) ſed paucam detractionem iterare convenit, medioque tempore vires reficere. Eam profecto ſecutus eſt viam, ut ſupra dixi, *Galenus*, qui, cum parum firmus eſt homo, principio, quantum ſatis viſum eſt, detrahit, & poſt, quod defuit, iteratione ſupplet,

At

At ſcire licet, hanc partitionem non eſſe in ſpatia rejiciendam complurium dierum, ſed eodem tentandam die, modo aliquot interpoſitis horis, modo unicâ dumtaxat: interdum & mox in ipſo fluoris impetu, vel diſſoluto vinculo, vel vulneri ſuperindito digito. Inter quam moram, ſupinus decubitus, vini odor, vel mali punici deguſtatus ſuccus vires refocillat. Intervalla etiam haec pro viribus affectis praefiniuntur, quae vires, creſcente morbo, ſemper fiunt imbecilliores. Vehementer fractae, longiora inſtaurationis ſpatia exigunt; paulo firmiores, contractiora. In acutâ tamen febri, cui ceu totis corporibus inhaereſcenti, iteratio, non etiam revulſionis, ſed unius vacuationis gratiâ adhibetur, non ultra diem poſterganda eſt; id quod ideo praecipitur, ut ne efferveſcens intus ſanguis, vel in viſcus aliquod irrumpat praecipuum,

Partitis venae ſectionibus, quodnam ſpatium interponendum ſit.

puum, vel majorem putredinem, niſi mature dematur, contrahat. Ad haec, poſterioribus diebus vires redditae ſunt ex morbo imbecilliores, ipſaque materia, quia concoqui coepit, atque à bonis ſuccis ſeparari, tum potius purgatione, quam venae ſectione, tolli debet. Quae res poſterioribus abhinc locis patebit: arguetque gregalium illorum medicaſtrorum imperitiam, qui febribus etiam vigentibus, venam tundunt.

In ſummâ tamen imbecillitate, huic remedio omnino parcendum eſt.

Sed redeundum nobis ad quaeſtionem virium eſt. Controverſum eſſe apud antiquos video: Sanguisne etiam tum debeat mitti, cum ingens quidem id deſideret febris, eoque ſine praeſidio certa pernicies ſit, neque tamen id patiantur vires, vel ab ipſo aegrotationis principio, vel increſcentis, vigentisve morbi impetu (neglectâ per initia detractione) imbecilliſſimae? *Cornelius Celſus* in ejusmodi re ſatius pu-

putavit, anceps experiri auxilium, quam nullum. Si nihil, inquit, aliud adparet auxilii, periturusque ſit, qui laborat, niſi temerariâ quoque viâ fuerit adjutus, in hoc ſtatu boni medici eſt, oſtendere; quam nulla ſpes ſine ſanguinis detractione ſit; faterique quantus in hac ipſa re ſit metus, & tum demum, ſi exigetur, ſanguinem mittere. Aliter vero *Galenus*, meque judice, rectius hanc rem judicavit, parcendum ſemper remediis eſſe cenſens, quae & vitae cuſtodes vires delent, & medico pro gloria dedecus, calumniamque conciliant. Ergo etiam rectius praeſagio uſi, ab omni culpae opinione conſcientiam liberamus, & nominis exiſtimationem, artisque noſtrae venerabilem dignitatem tuemur. Crudelis hominis officium facit, quisquis morbum una cum vita aegrotantis aufert. Quamobrem ſemper vires, ubi quid exinaniendum eſt, intueri

ri oportet; quae ſi penitus invalidae fractaeque videbuntur, magna praeſidia reſpuunt, blandioribus quibusdam, quamdiu ſupererunt, fovendae rebus. Id profecto humanitatis eſt pium officium, deploratos etiam aegros aliquo ſaltem artis noſtrae beneficio conſolari. Verum excuſandus utcumque (quantum nobis videtur) *Celſus*, Auctor haud infimae inter antiquos notae; cujus praecepta, quoniam ubique artis magiſtrum ſapiunt *Hippocratem*, fas non eſt temere repudiaviſſe. Locum eſſe ſuae praeceptionis praecipuum is Auctor ſcripſit, ubi nervi reſoluti ſunt: ubi ſubito aliquis obmutuit; ubi angina ſtrangulatur; ubi prioris febris acceſſio paene confecit, paremque ſubſequi veriſimile eſt, neque eandem videntur ſuſtinere aegri vires poſſe. Haec iſta profecto ſatis arguunt, oppreſſas copia humorum vires, non in ſeſe diſſo-

diſſolutas, à *Celſo* intellectas eſſe. Oppreſſas nimirum intelligo eas, quae propter adfluentiam humorum complurium, calore atque putredine nimis effervеſcentium, vel periculoſo impetu partem aliquam inpetentium vel occupantium, momentaneam, veluti ab onere moleſto gravatae, ſpeciem imbecillitatis falſam praebent. In eo autem rei ſtatu, niſi detractione vires mature ſubleventur, in multo verſantur periculo.

In acutis morbis, vires vitales ſunt praecipue conſiderandae.

Nondum de viribus ſatis. In quaeſtione poſitum à nonnullis id fuiſſe video: Omnesne corporis conſiderari vires in acuta febri, ut certe in omni quoque morbo, ad miſſionem ſanguinis debeant: an vero pleraeque ex his dumtaxat? *Galenus*, in acutis morbis, ſat eſſe putavit vitales tantum intueri; quarum ſi robur valet, tuto ſecari poſſe venam ſcripſit. Id praeceptum rationes certe non prorſus

rejiciendas habet. Acutus enim morbus, maximeque continua febris, quia brevi ſolvitur, haud magno ſane incommodo ſolidas adficere partes, ut longus, poteſt. Tum etiam, integro vitali robore, non usque adeo metuenda videtur virium animalium imbecillitas, ut quae, evicto morbo, ſponte paulo poſt ceſſat. Memini videre acute febricitantes haud parum multos, qui ſub ipſam judicationem, gravi oppreſſi primum delirio, dein alto ſopore, ſimiles moribundis, ſine mentis uſu, ſine motus ſenſusque certo imperio, alius duas tresve horas, alius diem, & quidam apud *Nervios* biduum decubuerint, firmo tamen ſtabilique pulſus robore: quae profecto res ſalutis rectique praeſagii ſpem mihi veriſimilem praebuit; id quod, profuſis ortis ſudoribus, atque dejectionibus alvi, feliciter ſecutum fuit. Prorſus quidem ſic ſeſe rem habere exiſtimo:

mo: Per evacuationes acutis febribus accommodas, pulſui, ut magnam tribuere vim, ita non omnia medicum credere oportere, utpote rei multum ancipiti atque fallaci, quam facile mille res variant turbantque: aetas, ſexus, corporum natura, infirmus ſtomachus, metus, ira, laetitia, ex improviſo ingreſſus medicus, ſimiliaque ſexcenta, quoniam ſpiritus afficiunt vitales, recta judicia pulſus corrumpunt; ut imbecillus is homo videri poſſit, cui vires ſuppetunt, & valens rurſum, quem deficiunt. Hujusmodi itaque remotis caſibus, videre oportet, maneatne conſtanter firmi roboris pulſus; qui ſi ſic eſt, confidentius per acutam febrem detrahi ſanguis poteſt. Illud quoque ſequitur, ut omnibus in morbis, ſi quid vacuandum eſt, conſulendas ex aequo vires omnes eſſe: ita in acutis praecipue vitales, in vetuſtis naturales,

Quarum bonus index eſt pulſus, ſed interdum fallax.

in utrisque indifferenter animales. Acutae ſiquidem febres, quoniam & exiguo tempore magna vi corpus oppugnant, & profuſis inanitionibus finiuntur, robur ſpirituum vitalium, quod illa tum efficiat, tum ſuſtineat, maxime requirunt.

In vetuſtis naturales.

Longi vero morbi non tam effuſis, vel tam evidentibus vacuationibus, quam vetuſtate, lentisque concoctionibus, vincuntur. Itaque in his ipſis vis potiſſimum naturalis, ſeu concoctrix requirenda atque ſpectanda eſt, ſi quid recte atque tuto vacuatum velis.

Et in acutis etiam aliquatenus hae quoque, cumque his animales.

Id poſtremum hac in quaeſtione virium concludam; quamquam vitale robur primas hic partes habet: nequaquam tamen habere in univerſum omnes. Nam etſi maxime, ac primum vis vitalis profuſa detractione labefactatur, caeterae tamen una etiam concutiuntur, quarum caſus aeque homini exitioſus, ut vitalis, eſſe poteſt. Porro, ut

in

in acuta febri, pollentibusque viribus, mittendi ſanguinis neceſſitas (quod hactenus ſatis demonſtravimus) certa eſt, ita ejus effluentis incerta variaque ſervatur menſura; prout febris eſt magna, & alia atque alia corporis natura, itemque aetas hominis, & anni tempus, & hujusmodi non eadem. Qua de re jam nunc agendum eſt: atque hinc idoneum tempus mittendi ſanguinis praefiniendum.

CAP. III.

Qua Menſura acute febricitantibus Sanguis debeat mitti.

SAnguinem per acutas febres mittere, commune eſt; verum convenienti eum menſura, ac moderatione mittere, haud aeque vulgatum, aequeve expeditum videtur. Obſervationes enim haud le-

Conferenda eſt morbi, viriumque magnitudo.

Quousque in Febri continente mitti ſanguis debeat.

ves habendae ſunt, quibus certa ſanguinis detrahendi quantitas definitur. Conſiſtunt autem hae in collata morbi atque virium aeſtimatione. Magnus enim ac vehemens morbus, validaeque ſi coëunt vires, liberalem poſtulant vacuationem. Febris vero continua (ut primum de morbi magnitudine, ac mox de viribus agamus) quia in numero magnarum ponitur aegritudinum, fereque bene habiti eſt corporis, ac calentis aetatis propria, multam exigit detractionem, maxime ſi continens ſit febris (σύνοχον *Graeci* vocant) quae venas nimia ſuccorum pariter omnium mole diſtendat. Sub quo caſu *Hippocrates* atque *Galenus* veriti non ſunt, donec etiam animus deficeret, ſemel trahere. Quam ipſi rem ratione, experientiaque ducti tentaverunt. Profuſa namque hac inanitione primum homo in contrarium agitur ſtatum, celerrime ex defectu animi

animi refrigeratus; poſt autem alvus ſubinde prorumpit, vel bilis ubertim evomitur, vel certe copioſis ſudoribus corpus perfunditur, atque hinc alios protinus contingit convaleſcere, alios plurimum juvari. Quo minus placet, quod *Avicennas* in Synocho putrida miſſionem ſanguinis in vices partiatur, parum memor ejus praecepti *Hippocratici*, magnis morbis magna remedia conferenda eſſe. Porro, quod ad animi attinet defectum, ſcire licet haud ſemper eum eſſe exſpectandum, verum citra hunc etiam ſemper a detractione deſiſtendum, cum ſatis pro morbi, viriumque ratione emiſſum eſt. Sunt enim, quibus aegre animus deficit, quos ſi huc usque vacuare tentares, perderes. Si tamen linqui animo aliquem, dum adhuc ſanguis intra modum fertur, continget, protinus comprimenda fluxio eſt, ſemperque ante inaniendi finis

fa-

faciendus, quam animus plane deficiat. Ergo etiam pulſui intentum eſſe medicum oportet, ut ne pro animi deliquio mors occupet, & quum is ex magno parvus fieri coepit, ex aequali inaequalis, ex vehementi debilis & obſcurus, a detrahendo protinus ceſſandum eſt; maxime, ſi ſanguis haud pari impetu fertur, animoque languere is, cui mittitur, coepit. Haec autem defectum vel antecedunt, vel comitantur, pandiculatio, tinnitus aurium, oculorum quaedam quaſi ſuffuſio, & interdum (petente ſtomachum humore) ſingultus, atque nauſea.

Quo usque in continua. Haud aeque profuſa detractione hae febres gaudent, quas cauſa diſcriminis, Graeci συνεχεῖς, noſtri continuas vocaverunt, quoniam per has ipſas haud tantus, ut in iis, quas συνόχους atque continentes adpellari volunt, adfluit ſanguis; ſed aliquis per ſe ſolus in vaſis majo-

majoribus computruit humor, qui moderatiore ſanguinis detractione minuendus eſt.

Virium magnitudo colligitur ex hominis.

Porro de viribus ſic habeto: Si potentes quidem hae ſunt, liberalem inanitionem admittunt, dejectae vero penitus nullam, mediocres imperfectam quidem, ſed tamen utilem. Variat earum robur, prout ſunt hominis, temperamentum, conſtitutio, habitus, aetas, itemque anni tempus, regio, coelum, conſuetudo victus, genus vitae, incidens evacuatio, atque ea ſimul ſymptomata, quae incidere graviora per acutas febres ſolent. Incipiam a corporis naturali vel aſcititio temperamento, &, qui ipſum proxime comitatur, habitu.

Temperamento,

Temperatum itaque corpus, juſtam, morboque reſpondentem detractionem ſuſtinet. Calidum vero, ac ſimul ſolidis humidum fluxumque partibus, quale puerorum eſt, qui plurimum indies a calore

calore innato diſſolvuntur, parcius inaniri poſtulat. At ſi calidum, idemque non nimium ſolidis madens, multo ſanguine adfluit, quale certe Athletarum eſt, id omnium uberrimae par eſt evacuationi. Calidum autem, ac modice ſiccum fere latas quoque venas habet, ideoque magis licenter id inaniri, quam frigidum humidumque, aut frigidum ac ſiccum poteſt. Utrumque enim hoc exiguas poſſidet venas, & caloris haud aeque multum.

Habitu, Habitus autem corporis denſus, firmus, plenus, muſculoſus, liberaliter ſanguinem mitti poſſe docet; minus autem, qui mollis eſt, & rarus, & obeſus, & albus. Tenuium enim index venarum eſt, ac ſanguinis paucioris. Modice gracilis habitus, ſi latis eſt venis, uberioris ſanguinis argumentum eſt: ſi tenuibus, imbecillitatis. Itaque, ut ille plus mitti ſanguinis per-

permittit, ita hic, quam fieri poteſt, minimum. Porro ſcire licet, fallacem interdum eſſe habitus notam, neque ex eo indicium ſemper haberi certum de ſanguinis modo, atque de viribus corporis poſſe. Scilicet is ipſe habitus certa quadam vitae, victusque ratione aſcititiam conſtitutionem amiſſa naturali, adquirit. Labor, vigilia, ſollicitudo, parcus tenuisque victus, habitum natura pinguem ſaepe gracillimum fecere. Otium contra, plenior ſomnus, animus tranquillus, plenus frequensque cibus, ac potus, gracilem natura hominem multa ſaepe carne, & interdum adipe oneraverunt. Ergo vera diſcrimina rerum harum ex ipſis petenda ſunt venis, quae ſi latae ſunt, vel in habitu etiam pingui facilius miſſionem ſanguinis ferunt: ſin tenues ſunt, quamquam forſan gracile corpus eſt, aegrius id genus, vacuationis ferunt. Adeo

recte

recte *Cornelium Celſum* dixiſſe video, vim corporis melius ex venis, quam ex ipſa hominis ſpecie, aeſtimari debere. Commodum ſeſe nobis offert, habitum corporis verſantibus, multorum imperitia medicorum, qui, ubi ſanguis eſt emittendus, id habitus praeceptum adeo non intelligunt, ne dicam, contemnunt, ut ſine diſcrimine per acutae febris inſultum, omnibus & mollibus, & firmis, & gracilibus, & obeſis intemperanter ſanguinem demant. Huic Medentium errori potiſſimum expoſiti ſunt *Germani*, *Britanni*, *Gallique Belgae*; quoniam hi populi molliori, magisque inflato ſunt corporis habitu, quam vel *Graeci*, vel *Itali*, vel *Hiſpani*. Siquidem his gentibus, quia ſolidum muſculoſumque eſt corpus, ac venarum latarum, profuſae etiam vacuationes, ubi ingens urget morbus, non officiunt. Narrat *Galenus*, nonnullis ſe *Graecis* ſan-

ſanguinem; ad ſex usque libras; magno ſucceſſu, ſine virium afflictione; miſiſſe. Et *Itali* quidem *Hiſpanique* Medici ſaepe ſuis prudenter atque tuto ſanguinem, ad duas etiam libras, demunt. Horum exemplum quisquis in noſtris imitari corporibus per acutam febrem volet, adeo vires debilitaverit, ut poſt vel morbo ſuccumbant, vel certe, ſi ſanitas redit; ita maneant offenſae, ut, complurium curriculo annorum, vix recuperare priſtinum ſtatum poſſint. Vidi equidem noſtratium haud parum multos ita vacuatos inconſultâ temeritate Medicorum, alios praematura coactaque judicatione labefactatos periiſſe; alios in hydropem, alios in aliud, atque aliud genus vitioſi habitus conjectos. Cum ſynochus invaſit, ſi corporis natura gracilis eſt, & ſpiſſa, & copioſi ſanguinis (talis fere eſt *Italorum*, atque *Hiſpanorum*) confi-

denter, ait *Galenus*, ſanguinem mittes. At ſi triginta (inquit) annos is natus eſt, cui ſanguis mittetur, ſed laxus, mollisque ſit, & pinguis, & albus, ac gracilibus venis, huic aut ſanguinem non mittes, aut parum detrahes. Quod ſi id tam religioſe in his *Graecis*, vel *Romanis*, qui forte molles, albique ſint, ſub temperato coelo, *Galenus* cavit: quanto majore curâ in noſtratium ſic affectis verendum eſt corporibus, quibus ſupra hujuscemodi habitum, coelum quoque frigidum perpetuaeque propter voracitatem cruditates incommodant, quo minus ubertim, minusque licenter exhauriri iis ſanguis debeat. Quin nec ipſos etiam vel *Graecos*, vel *Italos*, ſub febri quantumvis acutâ, ac gravi, adeo exinanire ſanguine licet, quin ejus bona reponi pars ad ſpatium curationis debeat, idque, ne alere aegrum intempeſtive cogamur. Nutrimentum

tum vero omne, quia virium cauſa datur, non usquequaque in febribus quaeritur continuis, ut quae breves ſunt, & in imbecillum cadere hominem non conſueverunt. Itaque ex cibo vel pleniore, vel intempeſtivo additur ad morbum. Adeo neceſſum eſt alterutrum ſequi, aut febrem, ſi nutris, augere, aut vires nimiâ ſanguinis miſſione fractas, ſi non nutris, dejicere. Commode vetus ille, me judice, *Hippocrates* ſcripſit, vaſorum in extremum deductas inanitiones periculo eſſe opportunas. Praeſtare igitur *Galenus* exiſtimavit, bonam partem ſanguinis, qui proprium ſit partium nutrimentum, relinquere, pauciſſimisque ſorbitionibus, ac poculis uti, quae, per acutas febres, potius medicamenti vicem, quam alimenti, gerere debent. Quod ſi in his morbis ſolus ſuperflueret ſanguis, ſine putredine, ſine vaſorum obſtructione, fas

utique eſſet, quovis in corpore, cujuſcunque id habitus, atque naturae fuerit, tantum auferre ſanguinis, quantum pro modulo virium liceret. Verum, quia venae ſectio proprium remedium obſtructionis, atque putredinis non eſt, ſervari etiam bona pars ſanguinis debet, qui vires foveat, & in expugnationem morbi reliqui armet, atque tutetur. Id profecto ſatius eſt ſequi, quam aegrum, ſemel omni vi effuſa, fortaſſe praecipitare. Nemo hercle, me propter haec dicta, eſſe clamet αἱμοφέβον, & usque adeo male peritum, ut neceſſaria morborum remedia contrahere velim, atque extenuare. Equidem modum horum propono legitimum, cujus efficacem auctorem habeo *Galenum*, ipſamqne ſuffragantem cum experientiâ rationem. At enim dicet aliquis, ingentem eſſe in humano corpore ſanguinis vim, ſed & ſponte naturae quibusdam e naribus, ad

ad tres usque libras, eum ipſum erumpere, nullâ virium calamitate, vel incommodo; itaque licere nobis, per neceſſitates morborum, arte quoque naturam imitari. Scribit *Fernelius*, extitiſſe acute febricitantem gravidam, cui, die ſeptimo, tantâ copiâ e naribus ſanguis promanarat, ut pelvim impleret, exaequaretque libras paulo minus quatuor, ſuperſtite matre, ſervatoque foetu in maturum pariendi tempus vegeto, ac vivido. Porro haec vera ut ſunt, ſpeciemque probabilis adverſus nos rationis multam habent, ita nequaquam evertere ſententiam noſtram posſunt. Scire enim licet (id quod ab aliis parum fuiſſe animadverſum ſcio) longe magis virium ſubſtantiam debilitari atque diſperdi, ſanguine per grandiorem cubiti venam confertim effuſo, quam, longo horarum ſpatio, ab exilibus narium recluſis venis ſtillante.

Hic enim, haud ita multum ſpiritus vitalis diſperit; illic, grandi vulnerato vaſe, ſanguis ubertim, copioſiſſimo cum vitae ſpiritu, prorumpit. Viſi nobis ſunt acute febricitantium nonnulli, quibus cum, morbo incipiente, ſanguinem ad octo miſiſſem uncias, protinus animi acciderit defectus, cum tamen progreſſu morbi, tres ſanguinis libras, aut his amplius fundentibus, ne quidem ullus animi languor, non dicam, defectus obrepſerit. Quis non vidit, recluſis haemorrhoïdibus, aut menſibus foeminarum, per multas etiam ſeptimanas, paulatim promanantem ſanguinem? Aut denique ex vulnere aliquo (quod non grandem quidem venam vel arteriam violavit) eum ipſum intemperanter effluxiſſe, nullâ ortâ deficientis animi, aut ſyncopes notâ? Quod ſi iisdem in corporibus, ſub acutâ febri, parem ſanguinis portionem,

imi-

imitatione propoſitae ductus inanitionis, detrahere aliquis, aperto cubiti magno vaſe, tentaverit, is profecto, ortâ ſyncope, vires hominis, vitamque una cum morbo tollet. Quo magis conſtat, fruſtra id exemplum a multis etiam praecipuis viris arreptum eſſe, quin contra potius ſpectari locum, unde ſanguis emittitur, oportere, ſitve is hujuſmodi, per quem minimo tempore multum diſſipari ſanguinis ſpiritusque vitalis poſſit; ex quo certe loco ſanguis periculoſe eâ menſurâ expromitur, quâ ſaepe ab extimis corporis locis, per tenues venas, ſine noxâ virium, manat. Et ut haec parum, quod inficiamur, ſufficiant, id certe vidiſſe eos oportuit, quod ratione fultum, quotidianaque comprobatum eſt experientiâ, haud aeque ſemper naturalem vacuationem, ut ea, quae arte praeſtatur, viribus officere. Cognoſcant haec, expen-

dantque velim omnes, quicunque, magnâ temeritate venerabilem illum vitae theſaurum, ſanguinem, praeter modum, praeterque neceſſitatem intemperanter profundunt.

Aetate, Proximum modo eſt de aetate dicere, quae ſi aut puerorum, aut ſenum eſt, largam miſſionem ſanguinis reſpuit: facilius eam ipſam mediae ſuſtinent aetates, ut quibus cum virium robore, & corpore bene conſtituto, ſanguis eſt adfluentior. Quamquam autem naturae vires ſatis valentes pueris ſint, ferreque ob id detractionem poſſe videantur: quia tamen humido fluxoque corpore continentur, facile miſſo ſanguine collabuntur, ideoque modicas tantum vacuationes, urgentibus morbis, tolerant. Senibus autem ſua revera deficit vis, praecipueque decrepitus. Proin, ut ii, qui etiamnum ſunt ὠμογέροντες, id eſt, qui

cruda,

cruda, viridique adhuc ſenecta ſunt, profuſam tantummodo vacuationem reſpuunt, ita decrepiti, aut nullam, aut certe parciſſimam admittunt.

Ex anni tempore,

Porro anni tempus, ſi vernum eſt, liberalius vacuari ſanguinem poſſe indicat: aeſtas, hiems, atque autumnus, contractius. Sed quaeri poteſt: Quodnam ex his temporibus plus minusve reſpondeat detractioni? *Galenus* parcius emitti ſanguinem, autumno, oportere ſcripſit, eoque multo minus, hieme, omnium autem minimum, aeſtate. Id praeceptum magno errore noſtri ſecuti ſunt, non quidem ullo *Galeni* ea in re lapſu, ſed quod perperam id ad ſuos quoque *Germanos*, vel *Belgas* detorſerunt, quod de Graeciae tantum gentibus, & in earum comprehenſis circulo intellectum oportuit. Ea in univerſum lex ſtatui certa debet: eo ſemper tempore anni libera-

beralius effundi ſanguinem poſſe, quod maxime ad temperiem accedit. Hoc ipſum enim ſanguinem adjicit, & firmiores corporis vires facit. In *Graecia* itaque, *Hippocratis* quidem illa, atque *Galeni* patria, quoniam corpora per hiemem, non admodum ibi aſperam, moderate coguntur, ſanguinem, atque naturae calorem ſat pollentem habent, ſic ut tum, ſine periculi metu, per acutae febris neceſſitatem, bona ſanguinis pars demi poſſit. In noſtrae vero regionis tractu, per duriſſimum hiemis gelu, niſi viſcera juſto ſanguinis modo communiantur, in grave cadent refrigerationis, ac debilitatis periculum. Itaque tum longe parcius ſanguinem trahere convenit, quam ſi aeſtas eſſet, quae nobis ſatis eſt tolerabilis, neque ardores aeque moleſtos, ut hiems algores, exhibet. Certe corpora noſtra, cruditati opportuna, commode excipiuntur

ab aeſtate, quae ſaepe ſuccos perfectiores, meliusque coctos reddit. Ipſa hiems, tum ambientis nos coeli rigore, tum voracitate hominum, ſuccos ante naturaliter ſubcrudos, longe efficit crudiores; eique incommodo, qui verſus Aquilonem propius incolunt, & orientem ſolem, magis patent: minus autem hi populi, qui coeli temperato tractui ſunt viciniores. In *Lybia* autem minimum ſanguinis aeſtate demendum, quoniam haec illic torrentiſſima eſt, corporaque reſolutione maxime debilitat. At media hieme, quae ei loco prorſus temperata eſt, tantum ſanguinis auferre, reſpectu temporis, licet, quantum noſtris hominibus, medio etiam vere.

Adeo apparet, praeceptum illud temporis perpetuo non eſſe uniusmodi ad ſanguinis praefiniendam menſuram, ſed variare maxime ſitu regionum, prout hae magis minus- *Regione,*

ve

ve ad exacti temperamenti mediocritatem acceſſere. Ergo *Scotis*, *Anglis*, *Livoniis*, *Danis*, *Polonis*, *Belgis*, *Germanis*, minus adimere ſanguinis, hieme, quam aeſtate, decet; contra, *Luſitanis*, *Mauris*, *Ægyptiis*, *Palaeſtinis*, *Arabibus*, atque *Perſis*, plus hieme, quam aeſtate. *Galli* autem, *Celtae*, atque *Aquitani*, *Hiſpani*, *Itali*, atque *Graeci*, quia non ita duras, uti nos, experiuntur hiemes, & quidem aeſtates, etſi non aeſtuoſiſſimas, paulo tamen ardentiores, majorem ſemper vacuationem eo ferunt tempore, quo firmiora corpora ſine periculo ſunt refrigerii, quod ipſis eſt hiems, quam quo laxata calore affatim diffluunt, quod aeſtas eſt. Poſt temperatae regionis incolas, noſtri certe *Belgae* tolerare utcumque hoc auxilii genus poſſe videantur, quibus frigora accidunt moderatiora, quae inſitum naturae calorem, atque ſuccos intus includunt,

dunt, minimumque viſcera, ſi mediocriter ſanguis trahitur, feriunt.

Coelo; De coelo illud quoque, ſicut de regione, tenendum. Quod temperatum eſt, & nulla vi tempeſtatum jactatur, largius docet licere vacuare; parcius autem, quod frigidis horret Aquilonibus, vel Auſtrinis inflammationibus extorretur.

Victus ratione, vitaeque inſtituto. Aliquid etiam in victus ratione, atque in vitae inſtituto eſt. Athletae omnes, & quicunque indies cibis bonis, ac ſolidis aluntur, eosque probe concoquunt, liberalius emittere ſanguinem tuto poſſunt. Contra, qui parſimonia uſi, tenuique contenti menſa, multis ſeſe laboribus, atque ſollicitudinibus labefecerunt, his minus ſanguinis fuerit detrahendum. Illud quoque ſcire convenit, plus ſanguinis ei auferri poſſe, qui venae ſectionem alias eſt expertus, quam non experto.

Nunc

Acutarum febrium Symptomata, quae miſsionem ſanguinis dehortantur.

Nunc ad ſymptomata veniam, quae, per acutas exorta febres, largiorem ſanguinis miſſionem dehortantur; ut ſunt, immodica vacuatio, diſtentio nervorum, vehemens cum vigilia dolor; animi defectus: & hujusmodi poſteriora quidem haec, quia viribus multum incommodant, parcius eſſe vacuandum docent. Primum autem, quod immodicae fuit inanitionis, ſymptoma, quia conficit id, quod arte quaeritur noſtra, merito vel parcam, vel omnino nullam ſuſcipi debere miſſionem ſanguinis indicat. Ergo etiam ſi per acutam febrem aliquibus de cauſis venter nimium fluit, quidam minus eſſe detrahendum praecipiunt. Diligens virium cuſtos *Galenus* penitus ſuperſedendum eſſe aliis vacuationibus jubet, ubi alvi profluvium febri acceſſit, ipſumque ait per ſe ſufficere, etiamſi non ſit pro plenitudinis ratione; quot-

Immodica vacuatio per alvum.

quot

quot autem ita conſtituti, tanquam majoris egentes inanitionis, ſanguinem emiſerint, in graviſſima eos refert conjici pericula. Porro in aliis vacuationibus, cruentis quidem illis, ſic habeto: Si natura confertim aliquid vi atque robore expellit ſuo, quod morbi prae ſe materiam ferat, aegrumque levet, ac commoda ſequatur copia, non modo non parum detrahere, ſed deſiſtere etiam in totum a miſſione ſanguinis licebit; omnemque rem agenti naturae permittere. Exemplum eſto: in menſibus foeminarum, in haemorrhoïdibus, atque in narium cruentis profluviis, in quibus ſi per continuam febrem ſic ſanguis funditur, ut humor, qui morbum fecit, abunde tollatur, parcendum venarum ſectioni eſt; ſin vero parum id fit abſolute atque plene, quae deficere videbuntur, ea miſſo utcumque ſanguine fas eſt abſolvere.

Per ſanguinis eruptionem.

Ex-

Expoſuimus hactenus earum obſervationes rerum, quae menſuram mittendi ſanguinis praefiniunt, quaeque non modo cum praeſentes ſunt, hanc facultatem indicandi habent: verum etiam ubi vel anteceſſerunt, vel imminebunt. Ingens profecto Medici quaeritur ſolertia, quâ multitudinem, vim, ac dignitatem rerum harum intueatur, atque judicet, ut, quoad fieri poteſt, ubi ſanguis per acutam febrem mittetur, legitimae menſurae ipſum veluti punctum attingat. Quod ſi evadere eo ingenio hominis non poteſt, conabitur tamen accedere quam proxime poteſt, ſemperque potius quid infra, cum anceps incidit dubitatio, ſubſiſtere, quam effuſiore inanitione vires offendere. Etenim poſt, quidquid forte defuiſſe viſum erit, penſari aliis vacuationibus, ut alvi ductione, ut ſudore, ut urinis, poteſt. Neque enim

Minor potius, quam nimia ſanguinis copia auferri debet.

enim pleniore cibo (ut forte quis exiſtimet) in poſterum reſarciri videatur, quod ſupra modum vacuando peccatum eſt. Nam quoniam cibus ſemper ad morbum addit, & tum quoque alieno tempore, occupatis admodum in vigentem morbum viribus, datur, non poteſt quam plurimum noxae atque periculorum non inferre.

CAP. IV.

Quo tempore per Febres Continuas ſanguis mitti debeat.

QUoniam hae febres, quas modo verſavimus, in corpus fere incidunt firmum, atque aliquâ ſuccorum affectum plenitudine, inprimis ea poſtulare auxilia videntur, quae copiam humoris, inciſa vena, demant, ne is intus relictus graviore putredine, atque

incendio afficiatur, tum etiam ut ventilatio, tranſpiratioque, per ademtam copiam reddita melior, temperiem conſervet venarum, incrementaque putredinis, quantum fieri poteſt, minuat. Quisquis haec videt, facile judicat primis quibusque febris temporibus accelerandum id auxilium eſſe. Non ſolum autem materiae cauſa, quae febrem facit, id ita fieri debet, ſed etiam virium, quae, incipientibus morbis, ſunt firmiores, utpote non admodum impares his, quae ſecundam valetudinem nuperrime tutabantur. Fere autem ad id auxilii capeſſendum genus aptiſſimus fuerit dies ſecundus, aut ſi quid prohibet, certe tertius. Supra hunc, atque etiam ſupra quartum, haud aeque vel utiliter, vel tuto ſanguis mittitur, cum jam morbus multum increvit, ac vires conſumere, cumque ipſa febris materia concoqui, & ſeparari a beni-

Incipiente febri maturanda eſt venae ſectio, neque poſt tentanda.

benignis ſuccis coepit: quod naturae inſtitutum permotis confuſisque per miſſionem ſanguinis humoribus labefactatur. Quibus rebus impulſus *Galenus* maturandam eſſe detractionem ſanguinis judicavit, neque eam concocto, conſiſtentique morbo, adhibendam. Haec curandi via per acutas febres ſemper ſervanda eſt, ut, vacuatâ primum per miſſum ſanguinem plenitudine, quae computruerunt, ubi concocta ſunt, alvi ductione, urinis, atque ſudationibus expurgentur.

Arabs Avicennas, & qui ejus ſunt edocti praeceptis, peſſimo exemplo principiis febrium juſtam detractionem denegaverunt, futilibus his impulſi cauſis, quod bilis cum ſanguine permiſtionem (quae illis ſecandae venae eſt nota) niſi poſterioribus diebus fieri non poſſe exiſtiment: dein quod ad ſanguinis miſſionem opus eſſe concoctio-

Refellitur contraria Avicennae, ejusque ſectatorum in hac re opinio.

ne judicent. Hic error, Auctore natus *Avicennâ*, & tot jam ſaeculis in ſuos ſequaces derivatus, multos mortales neci dedit. Licenter enim ac facile in vitam hominis gravis morbus ſaevit, praecipuo ejus auxilio idoneis neglecto temporibus. Ineptit profecto *Arabs*, quod (cum opportunitatem ſecandae venae captat) non potius morbi vim, atque robur aegrotantis, quam bilis cum ſanguine miſtionem conſiderat. Ejus ipſe judicium miſtionis in rubrâ ponit, craſſaque urinâ; itaque, ubi ea quoque flammea tenuiſque mejitur, perquam religioſe a ſectione venae temperat: quaſi tum adhuc per ſe bilis ſola ſubſiſtat, ac nondum ſanguini coïerit, quae, illo detracto, veluti ſuo, uti ait, fraeno, efferveſceret. Somni potius vicem, quam ſalutaris praecepti gerit, quod hic Auctor proponit. Apertâ enim venâ, non ſolus per

ſe

ſe ſanguis, ſed cuncti humores (qui tamen ſanguinis nomine continentur) effluunt: id quod in extracto ſanguine, ubi vaſculis exceptus refrixit, videre eſt. Quatuor enim diſtincti viſuntur ſucci, amiſſo ſcilicet nativo calore, qui ante in corpore eos inter ſe miſtos temperatosque tenebat. Jam vero, ſi continuae febris materia in venis inſidet, quid hercle prohibet, quo minus, his inciſis, effluat etiam cum ſanguine is humor, qui in eo quoque ipſo ineſt, & morbum creat? Æque pene abſurdum eſt, quod praeparare concoctione ſanguinem, antequam mittit, is Auctor velit. Siquidem, ampla cubiti diviſa, uti decet, vena, nunquam ita craſſus eſt ſanguis, quin protinus effluat. Scio *Galenum*, in magnâ venarum cruditate, priusquam ſanguinem omnino mittat, concoctionem moliri ſolere incidentium uſu medicamentorum. Verum ea res

nihil nos quidem offendit, quoniam is corporis ſtatus viribus caret, quarum occaſione unicarum, non autem ſanguinis craſſitie detractio procraſtinatur. Itaque eandem curandi viam hic ſequitur *Galenus*, quam in iis ſervavit, qui propter imbecillitatem modicis, iteratisque detractionibus egent. Scilicet, pauculo emiſſo ſanguine, moram interponit, mediisque temporibus, incidenti uſus medicamento, rurſus venam incidit, vel ipſo eodem interdum die, vel poſtero; atque hinc ſimilibus materiis concoctionem molitus, iterum quid de ſanguine demit. Conſtat autem, hujus curationis, infirmis aptae viribus, exemplum ad acutiſſimam febrem cum fervidi ſanguinis plenitudine, ac virium pollente robore deflecti non poſſe; quoniam ſubito hic, ac ſemel inanire convenit, id quod, & vires ferunt, & vehemens exigit morbus.

Quo

Quo turpius idem erravit *Avicennas*, cum ſic de *Synocho* ſcripſit: In febre autem ſanguineâ minuere, inquit, oportet per principia, non tamen ſuperflue: at poſt copioſe, cum affuerit febris maturatio. Falſus opinor *Arabs* paecepto *Galeni* fuit, quod libro ſcribitur de curandi ratione per ſanguinis miſſionem. Praeſtat, inquit, niſi quid urget, priore miſſione minus detrahere, iterumque eam repetere, immo, ſi libet, & tertio. Atque id parum animadverſum eſt, quod ſcribitur, *niſi quid urget*: urget vero multo maxime ad accelerанda, ac protinus complenda remedia febris acuta. Quin etiam ſui eſſe videtur oblitus *Avicennas*, qui alias praecepit, partitionem quidem mittendi ſanguinis optatiorem eſſe, niſi ſit quod neceſſariam faciat feſtinationem. At vero *Galenus*, dum ſic dividit detractionem, quantum ex praegreſſa patet

oratione, de praecautione loquitur earum aegritudinum, quae quotannis ſolent recurrere, itemque ad impetum ſanguinis alicunde fluentis averſione compeſcendum. Id certe artis eſt praeceptum: In Revulſione, per inciſionem venae petitâ, quanto quis majorem in numerum particulares auxerit detractiones, tanto eam fecerit efficaciorem. Miror profecto, *Avicennam* ea parum vidiſſe, quae poſt paulo apud *Galenum* ſequuntur: Ubi ferveſcentis ineſt ſanguinis plenitudo, acutiſſimam accendens febrem, ſubito inquit, ac ſemel evacuare expedit: eamque inanire plenitudinem tentandum, vel ad animi usque defectum, virium tantum conſulto robore. Id vero ideo faciundum is Auctor cenſet, ut ne fervidus humor in princeps membrum irruat. Sanguinem potius turbat, quam demit, putredinemque, & incendium exauget, quis-

quisquis hic diminute vacuat. Quod incommodum ſenſit quidem ipſe ſaepe alias *Avicennas*, at parum intellexit. Cum alicui, inquit, ſanguis mittitur, cui ſuccorum multa eſt in corpore redundantia, ſectio venae cauſa ſit ebullitionis iſtorum ſuccorum, eosque permiſcet, quare frequens ei neceſſaria inciſio eſt. Apparet certe id ipſi imputatum ſectioni ab hoc Viro fuiſſe, quod tribui diminuto ejus uſui debuerat. Haec iſta, ut merito dicuntur in *Avicennam* erroris Auctorem: ita, ſi is culpâ vacat, inique. Aliqua eſſe ejus rei videri poſſit conjectura. Nam etſi is libro Canonum ſuorum primo, perperam ſic praecepit: In febre autem ſanguineâ neceſſe eſt, ut evacuatio fiat minutione non ſuperfluâ, in principio; & ſuperfluâ, cum affuerit maturatio febris; ita contra libro quarto veriſſime dixit, Intentio in curatione febris ſan-

 guinis

guinis eſt evacuatio plurimi usque ad Syncopen; & poſt, Evacuationum autem alia haud aeque commoda eſt, atque venae ſectio in brachio, quacumque etiam horâ fiat, & non expectatur vel Criſis, vel materiae concoctio. Et ne ceſſes, inquit, ſanguinem emittere, donec aeger prope animi ſit defectionem, aut eo jam ipſo ſit defecto. Quid quaeſo, his locis, qui ambo una de febre, unaque de miſſione ſanguinis ſcribuntur, pugnantius? Servari *Avicennae* praeceptum poſſet, quo ſcribitur, primum parce vacuandum, dein matureſcente morbo, liberalius, ſi hoc de *purgante* medicamine, illud de leniente intellectum velis; verum id ita non poſſe intelligi, penitusque Auctorem de venae locutum fuiſſe ſectione, antecedens, ſequensque commonſtrat oratio. Erit itaque id, ceu plenum erroris, periculique, rejiciendum placitum.

Ac

Ac ſemper, ubi ingens febris afficit, & vires ferunt, ſanguis ſemel per initia mittendus, ne copia, protinus non ademta, maximis putrefactionibus, atque febricitationibus materiam ſuppeditet. Quod intuitus periculum incomparabilis ille *Galenus* diligenter praecepit, in Synocho, ardentiſſimaque febre, primis initiis, ſanguinem ad animi usque defectum eſſe detrahendum. Scilicet tum onere humorum levata corporis vis agilior ſit, promptiorque ad reſidui morbi depulſionem, quae poſterioribus diebus, quum venae ſectio inutilis eſt, futura laborioſa eſt.

Perículoſa eſt in febris ſtatu venae ſectionis repetitio.

Quare etiam in reprehenſionem haud levem quidam noſtrae aetatis Medici incurrunt, qui etſi initio ſemel recte ſanguinem miſerint, tamen cum, increſcente jam morbo, ac paene conſiſtente, ingraveſcere ſymptomata cernunt, eorum territi ſaevitiâ, urinaeque,

ſi

ſi Diis placet, impulſi rubedine, iterum ſecare venam tum incipiunt, *octavo*, vel *nono*, vel *decimo* die. Quidam adeo ſunt effraenatae temeritatis, ut vel *undecimo* febris continuae die, vel *duodecimo*, vel *decimo tertio*, ſub graviſſimis vigoris ſymptomatis, naturaque maxime afflictâ, ſanguinis miſſionem repetant. Sanguinaria mehercle, capita, quae una cum atrociſſimo morbo valetudinem hominis junctis viribus oppugnant. Primum enim in eo, quod maxime abſurdum eſt, falluntur, cum ſecandae venae neceſſitatem ex vehementiâ ſymptomatum metiuntur. Scilicet his ipſis afflictas vires novâ debilitant inanitione, intentamque morbo naturam interturbant. Quod ſi *Galenus*, per acutae febris provectiora incrementa, in eo etiam homine, cui primis temporibus ſanguis miſſus non fuit, non quidem hunc mittit, ſed in frigidae ſolo poculo

reli-

reliquum praeſidium ponit; quâ, quaeſo, ipſi confidentiâ, cum initio ſemel ſanguinem traxerint, iterum juxta ſtatum trahere audebunt? Quam vero parum vident *Hippocratis* praeceptum, quo ſumma quies, abſtinentiaque momentaneorum remediorum, vigentibus jam morbis, imperatur. Scilicet tum omnia ſunt maxima: ipſi febris ardores, ſites, inquietudines, vigiliae, deliria, ſopores, & hujusmodi, quae ſic naturam fatigant, ut ſi alia vis, turbatiove imprudentiâ Medentis acceſſerit, haud difficillime ea ſit morbo ſuccubitura. Accedit aliud incommodum in humore peccante longe maximum, quod a nemine puto fuiſſe animadverſum. Scilicet, cum putris humor jam paene totius vi naturae concoctus, ſeparatusque eſt, turbatis miſſione ſanguinis ſuccis venarum, cum benigno permiſcetur, totumque naturae ſubvertitur in-

inſtitutum. Profecto ſic ſe res omnis habet. Ut primum nata ex humoribus putrefactis febris eſt continua; valens, ſuique nunquam oblita muneris natura, corruptum humorem magnâ vi aggreditur, alterans eum ipſum, edomans, concoquens, atque a ſincero ſeparans, ut hoc ſcilicet conſervato, illum, qui contra ſe eſt, pellat. Nihil enim recte natura, quod ſpatio temporis ante non ſeparaverit, excernit. Priusquam in hoc admodum incumbere opus coepit, quae materia venis ſupereſt, ea primis temporibus, ſectâ venâ, demenda eſt. Sic enim facilius atque citius natura, quod reliquum eſt, vincet. Hoc remedii genere per initia adminiſtrato, poſterioribus inde temporibus, cum invadere humorem putrem natura jam diu coepit, ſumma poſtulatur quies, omnisque refugienda ſuccorum agitatio, quâ, turbari con-

coctio-

coctionis, atque ſeparationis opus poſſit. Itaque etiam per haec tempora, ſecundis venae ſectionibus fas non eſt eorpus laceſſere. Quinetiam, ſi evincendo, & ad ſtatum concoctionibus promovendo morbo, paene confecta natura fuit, qui quaeſo ſuſtineri eadem poſſit, cum primis labefactata ſeparationis laboribus, novos, eosque praelongos aggredi cogitur. Vidi ego permultos ita intempeſtive vacuatos, ingenti ſpiritus exorta difficultate, gravique delirio, & poſt hoc ipſum ſopore, noviſſimum vitae diem clauſiſſe. Perturbationis; confuſionisque humorum incommodum leve eſt primis acutae febris *quatuor* diebus; cum nondum admodum profecit concoctione natura, neque ſymptomatis exercita multum fuit. Itaque *Cornelius* etiam *Celſus*, ut primos morbi quatuor dies ſanguinis miſſioni idoneos, ita poſteriores eſſe inutiles ſcripſit;

ſic

ſic ut detractio imbecillum corpus facere poſſit, non poſſit integrum. Noſtrae quoque aetatis rarum decus, *Joannes Fernelius*, antiquorum ſecutus veſtigia, judicavit; ubi in morbis viſuntur manifeſtae concoctionis notae, non amplius venae ſectione, ſed purgatione, aliisque praeſidiis reliquam curationem eſſe tranſigendam, niſi, quod interdum fit, cruditatis ſigna denuo ſe prodant. At *Galenus*, inquies, in mittendo ſanguine ipſas vires, non numerum ſpectari dierum oportere ſcripſit; adeo ut & ſexto febris die, vel ſeptimo, vel octavo, ſanguinem miſerit. Ejus praecepti locus eſſe poteſt in febribus intermittentibus, naturâ diuturnioribus, in quibus & lentae ſunt concoctiones, & lentae vires efficiuntur, ut his de cauſis differri venae ſectio in paulo longiora ſpatia tuto poſſit. Poteſt & de Synocho non putridâ id praeceptum videri in-

intellectum, quoniam de ea ipſa febre *Galenus* eo loco diſſerit. Nimirum curatio hujus, utpote ferventis ſanguinis ſecutae copiam, ac putredine carentis, perficitur; cum miſſo ſanguine tollitur plenitudo, & refrigerantibus materiis ferventes ſucci temperantur. Ut autem nulla hic ſubeſt putredo, ſic nulla quoque requiritur materiae concoctio, nullaque eſt eximia virium afflictio. Itaque quovis die mitti ſanguis poteſt. At in putridâ, eademque continuâ febri, habenda ratio virium eſt, atque concoctionis, quae, poſterioribus hujus morbi temporibus, venae ſectionem, uti nuper docui, averſantur. Quod ſi quae Synochus, quatuor diebus non putrida, neglectâ inanitione, fiat putrida, etiam ſanguis mitti poterit quarto poſt coeptam putredinem die, qui tum numeratur octavus ab ortâ primum febre. Adeo vero

id firmum eſt, in continuâ febri, ex quo tempore putredo eſſe coepit, nunquam tuto ſupra quartum diem venam ſecari; idque non modo virium cauſa, quae tum fiunt ſymptomatum inſultu infirmiores, ſed etiam materiae, quae, procedente tempore, multum concoqui coepta, atque ſeparari, novâ ſanguinis fuſione turbatur, permiſceturque. At dicet aliquis, purgantium medicamentorum potiones, provectioribus febris incrementis fas eſſe dari; ideoque tum etiam mitti ſanguinem poſſe; ut quae res multo minus, quam medicamentum turbet corpus, atque humores permoveat. Verum, ô bone, non miſcet humores hac turbatione medicamentum, ſed coctos ſeparatosque extrahit, ac naturae juvat inſtitutum; venae vero ſectio, quia omnem pariter ſanguinem, non humorem ſolum peccantem fundit, parum ejus,

quod

quod contra naturam eſt, emittit, ſeparatumque excrementum benignioribus cum ſuccis fuſione miſcet. Id quoque nobis objici a quopiam poſſit. Si iterari ſanguinis miſſionem interdum *Galenus* voluit, cum imbecillae vires unicam, eamque plenam non ferunt: cur id quoque nobis non imitari liceat, cum vires ferunt; ſiquidem, minore harum incommodo, pluribus diebus ſaepius ſanguis trahitur, quam protinus ſemel effunditur? Atqui hoc ipſum, ut in ſanis hominibus, & in longis naturâ morbis locum habet, ita in acute febricitantibus non habet, ut qui profuſas per initia poſtulant detractiones. Quod ſi in his quoque vires (quod raro fit) parum reſpondent, arripienda quidem vacuationis partitio, at non in plures dividenda eſt dies. Scilicet eodem die fieri ea debet, alias unicâ, alias duabus interpoſitis

horis, medioque tempore refici aeger alimento poteſt. Jam autem ne id quidem etiam in continuis febribus imitatione dignum eſt, quod *Galenus* in multos dies partitionem rejicit, cum humor pertinacius inſedit, ut in viſcerum ſcilicet internorum tumoribus. Nempe diſpar omnino eſt ratio vacuationis inter aegritudines, quarum materia per univerſi corporis diffuſa eſt venas, ut in aſſiduis accidit febribus, & inter eas, quarum humor extra venas lapſus partem corporis aliquam pertinacius occupavit. In acutâ quidem febre, morbo certe univerſali, priusquam ardores, atque putredines invaleſcant, ſanguinem per initia demere convenit; idque univerſe, atque confertim, ſaepe ad animi usque, ſi vires ferunt, defectum. Subito enim corpus in alium demutari ſtatum poſtulat. Quod ſi quis, initio febris hujus, aliquid de-

detraxerit ſanguinis, ac duobus, tribusve poſt diebus, iterum tantundem detrahat, is profecto, ut nullâ id facit neceſſitate, ita parum commodat, & tracto in ſpatium morbo, nocet. Contra autem, in partium morbis, ac praeſertim inflammationibus, quoniam humor extra venas eſt, ac fixius inſidet, id genus iteratae vacuationis haud inutile eſt. Nam hoc intervallo parti impactus humor remigrat in venas, ſecundaque tum ſectione utiliter extrahitur. Ea iteratio, ubi inflammationes urgent internae, primis fieri debet diebus tribus, in aliis autem tumoribus inflammatione carentibus, poſterioribus ſaepius diebus. Sic, in curando lienis ſcirrho, *Galenus* majore intervallo repetendam venae ſectionem docet. Id imitari ſtudere in acutâ febri, nil niſi hominem eſſet extinguere. Ergo etiam *Avicennas*, ubi de curatione

loquitur febrium putridarum, exitioſam ſententiam protulit, maxime ſi hanc de continuis quoque febribus voluit intellectam. Et conſilium quidem, ait, meum in venae ſectione eſt, ut quantum fieri poteſt, ea omittatur; ſi vero fieri non poteſt, auctae ſectionis vices praeſtant ſemel ademptae copiae. Adeo vero jam nunc conſtare ex iis, quae diximus, poteſt, ſemper maturandam per acutarum febrium initia ſanguinis miſſionem eſſe, raro partiendam (ubi nimirum tenuiores id poſtulant vires) nunquam in poſteriora morbi rejiciendam tempora. Quo magis dolenda, ne dicam deteſtanda, eſt complurium caecitas Medicorum, qui neque commiſſum hac in re cognoſcere errorem, neque, eo cognito, tutiorem curandi viam, ſequi ſuſtinent. Vidi ego haud parum multos ita temere ab aliis Medicis habitos periiſſe, quorum exitium mul-

multis mihi ante diebus licuit praeſagire, tum vehementis morbi, viriumque non usquequaque valentium intuitu, tum ex male conciliata hac, atque alienis temporibus uſurpata, ſanguinis miſſione. Scio equidem, per febres accidere interdum, vel negligentia aegrotantium, vel timiditate, aliisve de cauſis, ut ne ante decimum quidem quartum diem, immo ne ad viceſimum ſanguis ſit miſſus; qui tamen tum mitti utiliter poſſit; ſiquidem plenitudinis, atque cruditatis morbi ſigna immorentur, ac ſimul ipſae etiam permittant vires, neque vetuſtate aegritudinis ſint collapſae. Verum ſcire licet, haec intelligi non poſſe de morbis prorſum acutis, tantaque ſymptomatum, tamquam fluctuum, agitatione continenter affligentibus, utpote quorum velocior eſt & concoctio, & reſolutio. Neque enim extreme gravem morbum ſuſtinere diu natura poteſt,

quin huic vel ſuccumbat, vel dominetur. Quo fit, ut differre hic miſſionem ſanguinis periculoſum ſit. At in iis febribus continuis, quae viceſimum forte diem, aut eo ſuperiorem attingunt, utique pituitoſae, vel melancholicae, ut neque celeres ſunt concoctiones, neque ſymptomata (quibus certe vires offenduntur) aeque atrocia, ita & tardior venae inciſio carere periculo memorabili poteſt. Eaque differendi auxilii licentia longe eſt in his febribus major, quae intermittunt, & in multam ex naturâ incidunt vetuſtatem; cujusmodi eſt quotidiana, & quartana. Eo ſpectare id *Avicennae* poteſt, utilem die etiam quadrageſimo venae ſectionem eſſe. Id certe ubique perpetuum eſt, quod ſupra etiam propoſui, non numero dierum hanc vacuationem primum, ac per ſe prohiberi, ſed quod longiore ſpatio temporis, vel con-

cocta

coƈta ſit morbi materia, vel vis aegrotantis reſoluta.

Quaedam tamen res ſunt, quae ſanguinis miſſionem in principio Febris remorari debent; ac primum cibi cruditas.

Porro hactenus quanquam ſatis ſuperque demonſtratum ſit, venae ſectionem incipientibus his morbis protinus deſtinari; res tamen quaedam ſunt, quibus niſi ante conſultis, atque proviſis, neque commode, neque tuto ſanguis mittitur. Ex illarum numero cruditas eſt cibi nuper ſumpti, neque penitus adhuc in ventriculo confecti, maxime, ſi ſimul etiam alvus excrementis impedita eſt. Nimirum ſi tum vena ſecaretur, facile crudi aliquid ex ventriculo, vel ſordidum quid, atque putre ab alvi oleto in venas traheretur, vacui ſequelâ inanitas, atque indigentes. Quod incommodum eo fuerit majus, quo profuſior adhibetur vacuatio. Itaque graviſſimum in ipſa fuerit Synocho, in quâ ſanguis ad deficientem quoque animum mitti debet. Ergo etiam

recte Veteres, tum in hac febre, quae tamen acceleratam poſtulat hujus opem vacuationis, tum in quavis alia continua, tantiſper hujus auxilii uſum diſtulerunt, donec & cibus intus concoctus, & venter ſua eſſet ſaburrâ exoneratus. Id ſi ſponte naturae non fit, mora atque quiete juvanda epularum eſt concoctio, & alvus clyſtere, vel glande, aut ſi haec aeger recuſat, caſſia, manna, decocto prunorum, ſimilibusque lenientibus, per os ſumptis, ſolvenda.

Deinde impurus in Ventriculo humor.

Praeter hanc cruditatem, quae ſola ab Antiquis ante ſecandam venam animadverſa caſtigataque fuit, in febribus potiſſimum acutis, quae improbis detractionibus gaudent, quaedam etiam alia obſervari par eſt, ita miſſionem ſanguinis remorantia, ut praeterire tamen eadem ſubinde fas ſit, ſi continuae febris urgens neceſſitas cunctationem reſpuit. Quanquam

quam optatiſſimum ſit, eadem quoque ante ſectionem videre, atque tollere, ſi qualemcunque pati moram morbus poteſt. Ergo impurus aliquis humor, bilis referens naturam, ſi in ventriculo, aut in aſſidentibus ei venis continetur, utiliter ante ſectionem blandiore extrahitur medicamento, ita ut putrem id tantummodo materiam venarum exigat primarum, ſine vi, ſine corporis, ſanguinisque exagitatione. Ad eam rem (me judice) facit duarum plus minus drachmarum macerati rhabarbari, dilutum in prunorum decocti juris, aquaeve hordeaceae unciis tribus & ſemis: additâ diacatholici ſemunciâ, ſerapiique ex multis roſae macerationibus unciâ. Si pituita quoque bili miſcetur, agarici, atque rhabarbari, ſingulorum plus minus drachma maceratur: ac reliqua, quae modo pro poculi formâ compoſui, miſcentur.

Quod ſi humor, communibus contentus ductibus, ſurſum ad ſtomachum vergit, eliciendus vomitione eſt, aquâ tepidâ ſerapio acetoſo miſtâ, & ad duas potui datâ libras. Poſt haec, micâ panis, punici mali imbutâ ſucco, reficiendus ſtomachus, corpusque aliquantisper in quiete habendum, ac tum protinus vena tundenda eſt. Haec curatio, cum alias ſemper, ſi fieri licet, tum eo potiſſimum tempore ſervanda eſt, quo flava bilis (quae taedia atque incommoda, praecipue ſi quis jejunus eſt, exhibet graviora) ventriculum occupavit. Jam etiam tum periculoſe ſanguis mittitur, cum ſtomachus (quem os dico ventriculi) nimium eſt vel ſentiens, vel imbecillus. Tanti refert hoc vitium ante ſectionem venae ſuſtuliſſe, ut, ni id ſit factum, ſaepe grave inde periculum, atque ipſa quandoque mors, auctore *Avicennâ*, ſequantur.

Maxime vero Stomachi vel nimius ſenſus, vel imbecillitas.

Proxi-

Proximum nunc eſt, horam praeſcribere, ipſumque temporis articulum, quo recte mitti ſanguis poſſit. In quâ re delinqui indies a multis video imperitiſſimis hominibus, quibus tempus pomeridianum, atque nocturnum adeo eſt formidabile, ut, etſi miteſcere tum maxime febris videatur, malint tamen matutinum arripere, quanquam graviſſimâ (ut interdum incidit) febricitatione moleſtum. Alii, ſiniſtro territi aſpectu aſtrorum, occaſionem ſalutaris remedii in aliena morbi tempora periculoſe rejiciunt. Res autem ſic ſe habet. Aſtra quidem haud parvi judico facienda, verum potiora his eſſe cenſeo momenta aegritudinum, quibus exigentibus, ſuo quaeque tempore reperienda, expedienda-que ſunt remedia. Quaecunque itaque febris totius eſt hora mitiſſima, ea maxime accommodata venae ſectioni eſt. In ipſo febris ve-

De Horâ ſanguini mittendo maxime idoneâ: eaque eſt illa, in quâ Febris maxima eſt remiſſio.

vehementis impetu ſanguinem mittere, hominem, inquit *Celſus*, jugulare eſt. Ergo etiam veſpere, ipſaque intempeſta nocte, ſi remittere maxime febris deprehendetur, ac mane atrociſſime affligere, huic certe tempori illud anteferendum eſt. Matutinum enim hoc ipſo pejus eſt, quod cum naturâ levius eſſe debeat, morbi vitio non ſit. Ea obſervatio in iis febribus utilis eſt continuis, quae per tertium quemque diem ingraveſcunt, itemque in quotidianis, ac quartanis continuis; in quibus, quia gravior exacerbatio non in idem ſemper incidit diei tempus, varie ſecare venam oportet, modo mane, modo ipſo meridie, ſaepe veſpere, & altiſſimâ etiam (quod interdum fieri neceſſe eſt) nocte.

Ubi nulla, vel par eſt remiſſio, matutinum tempus eligendum eſt.

Quod ſi in his febribus bis uno in die, mane ſcilicet, ac meridie, vel veſpere, vel etiam noctu, par incidit remiſſio; aut ſi Synochus ſit

ſit putrida, quae idem robur acceſſionis, donec ſolvatur, retinet; vel continenter declinando, vel ſemper increſcendo movetur: tum profecto tempus eſt arripiendum matutinum, ut quod ante omnia aegrotis mite, atque tranquillum eſt. Temperiem enim meliorem, ac ſanguinem ſolis exortu vegetum, ipſoque diei lumine fuſum, ſerenum, ac fluxui opportunum exhibet. Quo autem commoditas ſit ea cumulatior, non ſtatim experrectis aperienda eſt vena, ſed horam unam, & item alteram vigilibus. Simul etiam tum alvi excrementa, atque veſicae, uti ſuperioribus locis praecepi, ante vacuari neceſſe eſt, maxime, ſi profuſior ſecutura eſt detractio. Matutino autem tempori, ſi ad benignitatem ſpectas, veſpertinum ſuccedit. Ipſe meridies ſuo aeſtu, intempeſta nox ambientis coeli rigore, minus tutum id genus remedii reddunt.

CAP. V.

Quae Vena per Febres Continuas ſecanda ſit; quidque inter Sectionem, & poſt agendum.

Sectioni Cubiti vena maxime opportuna eſt.

DATA jam nunc mittendi ſanguinis opportunitate, videndum erit, quae maxime ſecari debeat vena. Quoniam febris aſſidua fere in corpus incidit plenum, ac bene habitum, profuſamque ac celerem detractionem poſtulat, unde mox & copia demi humorum, & refrigeſcere affatim corpus, mutarique in alium ſtatum poſſit, videtur profecto omnium eſſe commodiſſima ad hanc rem inciſa dextri cubiti interna vena, ut quae directo tramite ex jecore, tanquam ſcatebrâ, atque origine ſanguinis propagatur. Quod ſi ea parum in conſpectum datur, tundenda erit media. Plexum autem

cubiti

cubiti arripere, non manum oportet, quoniam hic ut ſunt venae anguſtiores, illic admodum latae, & trunco corporis propiores, accidit, ut in cubiti flexurâ miſſus ſanguis, celeriter atque impenſe (id quod in hujusmodi febribus apprime requiritur) corpora tum vacuet, tum alteret, ſupra manum contra tardius, ac minus. Quo magis rejicienda ſit quorundam immoderata timiditas, qui, ſub acuto morbo, grandiorem cubiti venam ferire detrectant, jecorariae ſupra manum venae inciſione contenti. Quos timidior animus, aut innata quaedam proprietas, aut afflictae vires, vitiumve ſtomachi proclives ad animi defectum, vel ad eo graviorem ſyncopen reddunt, iis tutius vena manus inciditur, aliis rectius ex cubiti vaſe ſanguis mittitur. Inſulſe admodum *Avicennas*, ſi venam in cubito ferire non licet, eam prae-

 cipit

cipit ſecandam, quae in fronte eſt. Siquidem humores copia laſcivientes, putredineque fervidos, ac mobiles, verſus partem trahit principem, metumque ea curatione inſaniae, quam φρενῖτιν vocant, facit. Haec vero vena capiti vacuando, non toti corpori inſervit. Quapropter *Galenus* ejus incidendae uſum ad capitis commendat gravitates, & ad ejus inveteratos ex plenitudine dolores. Caeterum praevacuatum eſſe, inquit, univerſum corpus oportet.

Cautiones quaedam adverſus animi defectum; ejusque praenotiones, & remedia.

Porro in acutâ febri, quae affluentiorem latura eſt inanitionem, quo minus anima deficiat, recte *Avicenna* praecepit, ſupinum cubare aegrum oportere: nam is corporis ſitus vires hominis minus laſſat, quam ſi vel is ipſe ſtaret, vel ſederet, quâ in re opus eſt connixu virium animalium majore. Sed & ipſa inteſtina, atque viſcera, quoniam ſtanti, alteque ſedenti

ti pendent ex praecordiis, vitalem, ac naturalem vim moleſtant, promptumque animi reddunt defectum, utique, ſi plaga etiam venae largior inflicta eſt. Talis enim plus ſpiritus vitalis fundit, ſtrictior minus. Si animi in proximo eſt defectio (quod coloris, ac pulſus mutatione, itemque oſcitatione, pandiculatione, aurium tinnitu, oculorum caligine, ac fluentis ſanguinis labaſcente impetu deprehenditur) laxato protinus vinculo, preſſaque pollice vena, detrahere ceſſandum eſt; ne, vel pro animi deliquio, mors occupet, id quod *Galenus* tribus accidiſſe Medicis, quos ipſe noverat, refert; vel certe, ne noxam, vix multis recuperabilem annis, vires incurrant. Simul etiam tum reſupinus aeger ad ſeſe revocari, frigidâ in os ſparſa, & extremis tum convulſis, tum perfrictis debet, ac dein vini, aut aromatum

odore, itemque mali punici ſucco, aut capi juſculo refici.

Quid agendum ſit, poſt ſanguinis miſſionem.

Jam vero poſtquam ſanguis pro viribus, ac pro febris magnitudine eſt emiſſus, quies corporis imperanda eſt, per quam amiſſi ſpiritus, ipſaque hominis vis recreentur; id quod felicius quoque per decubitum fiet ſupinum, cunctis viſceribus in ſpinam dorſi ſuaviter reclinatis, eaque ſitus aequabilitate plus ſibi caloris, ac ſpiritus mutuo impertientibus. Ea vero quies citra ſomnum eſto, niſi tamen improba, multumque profuſa anteceſſerit detractio, quae vires impenſius labefecit. Sub quo caſu *Galenus*, dato primum facili cibo, aegrotis ſomnum indulſit. Facilis cibus ptiſanae eſt cremor, aut pulli juſculum. Sed tempeſtivum modo videatur, quoniam de febricitantis inanitione per ſanguinis miſſionem ſatis ſuperque dictum eſt, ut de ſuſtentatione virium aga-

agamus, quae ſic ſemper habendae, tractandaeque ſunt, ut ne propoſito genere vacuationis, aliisve neceſſariis curationibus, ſed & ne vel ipſius quoque morbi ſaevitiâ collabantur. Suſtinentur vires commodis cibis ac poculis, de quibus in genere quaedam propoſui dicere, ſimulque hinc quae ea ipſa adminiſtrandi debeat eſſe lex, atque ratio, per morbi principium, quod jam verſamus, adjicere.

CAP. VI.

Quae Victus ratio in genere Febrium Continuarum ſervanda ſit.

HAUD levis cura victus, cum aliis in morbis, tum praecipue in acutis febribus eſſe debet; quae, ſi ita ut aequum eſt, adhibetur, magna aegris affert commoda,

Optimum medicamentum eſt opportune cibus datus.

moda, ſi negligitur, maximis eos ſollicitat incommodis. Ciborum, inquit *Galenus*, concoctioni magnopere proſpicere in omni febre oportet; quoniam ea, ſi in ventriculo, vel in jecore improſpera eſt, febres intendit, ac ſucci vitio exacerbat. Quam vero commode id a *Celſo* de febricitantibus dictum eſt? Optimum medicamentum eſt opportune cibus datus. Quo magis ſtuporem admiror quorundam, magnum ſibi medendi uſum vindicantium, qui hanc curationis partem adeo parvi faciunt, vel, quod magis credam, ignorant, ut tum nutriant, cum exitio eſt alimentum; tum fame pugnent, cum vita aegrotantis unice ſita in oblato cibo eſt. Quare operae pretium facturus videor; ſi primum in genere omnem victus rationem proponam, febribus idoneam acutis; ſcilicet, cujus is eſſe debeat materiae, itemque qualitatis, quâ

dein

dein menſurâ, quo tempore, atque modo, ſumi. Quâ in re, doctis hominibus, ac legitimum cibandi uſum cognoſcere volentibus ſpero me ſatis eſſe facturum.

Victus partitio in diverſa genera.

Ergo *Hippocrates*, primus atque exactiſſimus diaetae praeceptor, victum partitur in craſſum & in tenuem. Sub hoc ea ſunt, quae vel ſorbentur, vel bibuntur; ſub illo, quae comeduntur. Craſſum longis deſtinat morbis, tenuem acutis. Verum, ut morborum acutorum par neque vis, neque duratio eſt omnium, ita alia, atque alia in iis forma tenuis victus eſſe debet. Commode itaque idem Auctor victum hunc propoſuit, modo tenuem, modo exacte tenuem, modo ſupreme tenuem. Triplicem alimenti materiam tribus his tenuis diaetae generibus *Hippocrates* in eo volumine, quod de victu compoſuit morborum acutorum, aptavit: Totam ptiſanam, cremorem ptiſanae,

& aquae mulſae potum. Tota ptiſana, quae nimirum omnem hordei ſubſtantiam habet, vicem craſſae ſorbitionis gerit, victumque conſtituit tenuem. Ptiſanae cremor, ſive ſuccus percolatus, tenuis ſorbitio eſt, & victum refert exacte tenuem. Mulſam vero victum ſumme tenuem *Hippocrates* dixit, *Galenus* abſolutam quoque cibi, ac potionis abſtinentiam.

In Victu inſtituendo, ſpectandum eſt praecipue virium robur.

Ut igitur probe conſtet, quod genus victus tenuis ſingulis conveniat febribus acutis, ſcire licet, rationem atque ſcopum totius rei propoſitae, uti hic, ita aliis quoque in morbis a virium peti robore, non praeſentium modo, ſed & futurarum. Itaque etiam videre, quantum ſummus diſtet morbi vigor, convenit. Pro eo enim ſpatio, varie vires afficiuntur. Harum ipſarum cauſa unicarum, alimentum aegrotis datur, non item morbi, qui non modo non in-

indicat, exigitve cibum, ſed ſemper dehortatur. Quare tum praecipue neceſſe eſt aegris cibo ſubvenire, cum vires ſunt imbecillae; tum rurſus abſtinentiâ pugnare, cum febris, ſymptomatum magnitudine atque atrociâ, maxime affligat vires non admodum infirmas. Recte ſic loquitur in *Aphorismis Hippocrates:* Quum morbus eſt peracutus, extremos protinus labores habet, ſummeque tenui victu eſt utendum. Item de viribus paulo poſt; Sed & ex aegro, inquit, conjectûram facere oportet, num is cum praeſcripto duret victu ad morbi usque vigorem, anne prius deficiat, imparque cum tali victu prius ſuccumbat, quam cedat morbus, atque obtundatur. Scire vero licet, ſi vehemens febris, vehemensque ſimul virium eſt imbecillitas, potiorem eſſe virium, quam morbi dignitatem, ciboque facili aegrotis tum eſſe

ſuccurrendum. Quod & ipſum lego factitaſſe *Hippocratem*, qui interdum, in acutae febris vigore, ubi alicujus interventu ſymptomatis vis hominis inſigniter periclitaretur, confidenter cibum dedit. Id vero nobis quoque ſequendum eſt, maxime, ſi effuſa aliqua corporis incidit inanitio, quae, interpoſito tempore, metum afferre certum poſſit. Tales ſunt quibusdam in febribus malignis inexhauſti ſudores. Tale per liquefactivas febres aſſiduum eſt alvi profluvium, vires, conſumpto corpore, reſolvens. Non raro etiam, per febrium judicationes, ſanguis e naribus tanto impetu, tantaque copiâ fertur, ut exitii periculo vitam exponat. Atque vera haec, & diſcriminis plena (cui ſupra curationem ſymptomatis, cibo quoque ſuccurrendum) virium eſt imbecillitas, non itidem ea, quae morbi ſecuta acumen, nequaquam autem cor-

corporis inanitionem, imbecillitatis ſpeciem falſam praebet. Ejus rei ignoratio multum erroris inter curandum nonnullis exhibet: qui cum, ſub ipſas febrium judicationes, torqueri aegros dolore, inquietudine, ſiti, atque vigilia cernunt, viribus quaſi in ſeſe infirmis opem, ſi Diis placet, laturi, magno periculo cibum offerunt, qui cibus quia non concoquitur, addit ad morbum, & impetum ſymptomatum adauget. Atque ita de virium affectione ſtatuendum eſt.

Et quantum diſtet morbi vigor.

De vigoris etiam diſtantiâ diligenter videndum, ut idoneum victus genus inſtituatur. Sicut enim iter confecturus aliquis, prout longum id, aut breve eſt, viaticum ſufficiens comparat, quo ſuſtineri vires ad proficiſcendi finem poſſint, ita corpus quoque aegrotantis varie, pro ſpatio morbi, ne vis concidat, alendum eſt. Eaque obſervatio non modo in ali-

alimenti materiâ, ſed in quantitate etiam locum habet. Scilicet quo vigor latius abeſt, eo magis, ac plenius alendus homo eſt, quo propinquior, eo minus craſſe, atque contractius.

Quomodo cognoſci poſſit futuri vigoris tempus.

Sunt autem conjecturae haud infidae, quibus praenoſci tempus futuri vigoris poteſt. Ipſum nempe febris genus (quod ejus quoque comprehendit materiam, atque motum) & quae febri poſt accedunt ſymptomata, concoctionis item celeritas, vel tarditas, atque anni tempus. Ergo febris ardens Καυσώδης Graece dicta, quam ſincera bilis, aeſtivis horis, excitavit; itemque Synochus putrida, ubi protinus velociter moventur, moleſtiſſimisque ſymptomatis, & praecipue ingenti inquietudine aegrum laceſſunt, praecipitante jam tum etiam materiae concoctione, ut plurimum, *quarto* die, ſolvuntur, maxime, ſi apparere con-

coctio,

coctio, *primo* die, coepit. Jam autem, ſi multa quidem deeſt inquietudo, perſeverant tamen ardores, cum vigiliâ, ac capitis dolore, ſi ipſa quoque concoctio primum *quarto* viſa eſt die, expectari morbi finis *Graecis* atque *Italis*, die *ſeptimo*, noſtratibus *nono* poteſt. At hae febres continuae, quarum alter ſemper quietior dies ſymptomata exhibet mitiora, fere *undecimo* die (ſi *quarto* coepta evidenter concoctio eſt) ad vigorem, & ad judicationem perveniunt. Sed & ſi, inclinato febris impetu, quietiori die ſymptomata gravia intermittunt, ut plurimum, die judicantur *decimo quarto*, qui terminus eſt morborum vere acutorum. Quamquam non deſunt interdum acutae febres, quae ad *viceſimum*, immo ad ipſum etiam *quadrageſimum* perveniant, in quibus longe ſemper liberalior inſtituetur victus ratio. Praetenuis

enim

enim cibus, tanto morbi ſpatio, vires non ſuſtinet. Utut autem continuae febres cadant in vetuſtatem, nulla tamen harum eſt, quae non magnam *quarto decimo* mutationem, ad ſalutem, vel mortem, aut certe ad melius, vel pejus experiatur. Refert *Galenus*, nullum unquam morbum, qui quidem ab initio vehementer moveretur, eum ipſum diem ſine aliquâ mutationum harum tranſiiſſe. Loquor haec *Hippocratis* cauſa, qui acutos morbos diebus *quatuordecim* finiri ſcripſit. Siquidem fieri poſſe *Galenus* exiſtimavit, ut acuta febris *quarto ſupra decimum* die, ad melius, aut ad pejus judicetur, apud *viceſimum* autem, aut *quadrageſimum* ad ſalutem, aut in exitium deſinat. Sub hujusmodi caſu, rectum inſtituendi victus conſilium eſt, durante continuae febris impetu, cibum offerre acutis accommodum morbis, miteſcente autem poſt deci-

mum

mum quartum diem aegritudine, duobus eodem in victu diebus perſiſtere tenui, atque hinc paulatim ad pleniorem tranſire.

Victus praecepta in febribus. quoad ciborum genus, ac menſuram.

Explicatis jam abunde victus ſcopis, proponendum eſt quod genus alimenti, quaque id menſurâ, prout quaeque febres durant offerri debeat. Quidam antiquos ſecuti Medicinae Auctores ſic praecipiunt: Si febris continua primo *quatriduo* ceſſatura eſt, viribus in denſo corpore ſatis firmis, utilem omnimodam abſtinentiam cibi ac potionis eſſe, id quod ultimum eſſe contendunt tenuiſſimi victus, aut certe ſola, ſi quid vires laborent, licere dari pocula. Ubi *ſeptimo* die fiet judicatio, locum in eâ febri habere tenuem ſorbitionem, hoc eſt, ptiſanae cremorem. Nec inidoneam hanc quoque eſſe, ſi *undecimo* febris ſolvetur, niſi, virium cauſa ſuſtinendarum, craſſam aeger ſorbitionem, totam ſcilicet

ptiſa-

ptiſanam requirat. Sin autem in *decimum quartum* diem rejicietur morbi finis, craſſa ſorbitione eſſe utendum. Verum haec cibandi praecepta, ut *Graecis*, atque *Italis* conducunt, ita Septentrionalibus gentibus, ceu multum alias edacibus, ac ſaepius uberiusque eſſe ſolitis, ad imitationem ſunt inutilia. Quis enim acute febricitantem noſtratem tuto ſub quatridianâ cibi potionisque continuerit abſtinentiâ, aut ſeptem dies nutritionis caſſum unicis reficere poculis, ſine virium jacturâ, atque periculo, poſſit? Omitto calumniam vulgi, qui fame ſitique enectum hominem, non morbo ſuperatum, ſi mori eum contingit, clamat, ingenti Medentium dedecore. Et ut quam fortiſſime populi contemnamus voces, artem ſaepe inique culpantis, ratio tamen monet, ipſeque docet *Hippocrates*, praetenuem nimisque ſeveram

ram victus rationem eſſe inutilem, ac periculo opportunam. Errata enim, ſi quae aegrotantis culpâ, vel Medentis fiunt, moleſtius feruntur ab homine propter immodicam debilitato inediam. Id ſi ſuis in *Graecis Hippocrates* ſervari praeceptum voluit; multo magis nos ſequi in noſtratibus aequum eſt, quos ad paulo pleniorem victum ipſa quoque natura, coelum, atque conſuetudo cohortantur. Illud certe ubique videndum eſt, ne aeger, vel ſupervacuâ materiâ oneretur, vel multam imbecillitatem fame contrahat. Ergo etiam, me judice; ubi *Graeci* inediam imperant, nos pocula damus; pro illorum poculis, nos ſorbitiones; ac pro his, etiam ea, quae comedantur, indulgemus. Tanti eſt conſuetudo, hominumque natura. Id ſic ſcriptum apud *Hippocratem* invenio: Conjicere, inquit, oportet, & robur, & modum cujus-

que morbi, itemque hominis naturam, & aegri in victu conſuetudinem, non tantum in cibis, verum etiam in poculis. Idem alias ſic: Quod etiam ſemel, aut bis, & plus, minusve, & minutatim alere conveniat, ſpectandum eſt; dandum vero aliquid tempori, regioni, aetati, & conſuetudini. Scire tamen licet nimios nos eſſe non oportere in noſtratibus alendis, ceu quibus propter voracitatem, atque craſſae materiae alimenta, cruditas fere adeſt ſemper aliqua, quae tempeſtivâ inediâ, incipientibus potiſſimum febribus, corrigi tuto poteſt. Id opinor ſenſiſſe *Celſum*, cum principia ſcriberet morborum famem ſitimque deſiderare.

Quales cibi febribus utiles ſint. Diximus hactenus de genere, ac menſura ciborum, qui continuis utiles ſunt febribus; adeoque proximum eſt qualitatem adjicere, quam haud dubie decet eſſe humidam,

dam, ac refrigerantem. Victus, ait *Hippocrates*, humidus febricitantibus confert. Scilicet cum febris omnis calida, ſiccaque ſit affectio, & idcirco frigidum poſtulet, humidumque victum, multo quidem maxime id ipſum fiet in continuis, quas modo verſamus, febribus, quarum non modo ſummi cum ariditate calores ſunt, verum etiam aſſidui. Humidus quoque victus ſicco citius concoquitur, ut qui facilius liquatur, ac diſtribuitur. *Trallianus*, Auctor *Graecus*, in his febribus victum commendavit, qui pariter, citra omnem excalfactionem, extenuandi (multam enim, craſſamque ait hic eſſe materiam) nullas inſpiſſandi, ſed humectandi quoque vires obtineat. Cibus, inquit *Celſus*, febricitantibus humidus eſt aptiſſimus, aut humori certe quam proximus, utique ex materiâ quam leviſſimâ, maximeque ſorbitio: eaque, in

magnis febribus, eſſe debet tenuiſſima.

Quodnam tempus ſit ſumendo cibi opportunum. Nunc, quando cibus dari debeat, proponam. Quae hora febricitationis mitiſſima eſt, quoniam corpus exhibet magis integrum, eâ ali homo debet. Illud certe conſilium aptiſſimum eſt, cibum quam maxime ſemper ab impetu acceſſionis reducere, & dare corpori, quantum fieri licet, integerrimo. Itaque in continuâ tertianâ, cum alter dies ſit remiſſior, alter atrocior, recte cibus remiſſiore datur. Idem in quartanâ facere, duobus diebus mediis, licet, niſi orta imbecillitas, gravioris quoque acceſſionis die, cibum deſideret. In quotidianâ autem continuâ, ubi febris remiſit, alendum eſt. Quod ſi Synochus ſit putrida, quae pari ſemper impetu afficit, aut paulatim vel increſcit, vel decedit, commodum aliquod diei tempus legendum eſt. Id *Celſus* eſſe

eſſe dixit mediam noctem, finito jam, inquit, graviſſimo tempore veſpertino, quo fere peſſimi ſunt, qui aegrotant, eodemque longiſſime diſtante: ſecuturis vero horis antelucanis, quibus omnes fere maxime dormiunt, deinde matutino tempore, quod naturâ ſuâ leviſſimum eſt. Verum hic non usquequaque *Celſo* poſſum acquieſcere; primum, quia ſomni, qui per noctem eſt proclivior, commoditas impeditur; dein, quia conſuetudo noſtrorum hominum, quae certe hac in re multum poteſt, hujusmodi cibationi repugnat. Ergo primae potius lucis arripietur (me judice) tempus, nam tum, quia magis quieſcunt aegri, cibum melior ſomnus excipit, isque cibus facilius reliquo mane, quod ſequitur benigniſſimum, concoquitur. Haec cibandi praecepta ita ſervanda ſunt, ut nullo tamen non tempore, is qui deficit, ſit

ſuſtinendus. Illud vero prudenter, ut multa alia, *Celſus* monuit. Cum pleni ſemper ſpei atque ſecuritatis aegri eſſe debeant, ut corpore tantum, non etiam animo aegrotent, tum tales maxime a ſumto cibo eſſe oportere. Itaque ſi quae incidunt, quae animum eorum eſſent exaſperatura, neque celari vel poſſunt, vel debent, ea certe, non niſi poſt cibum, atque ſomnum, experrectis eſſe exponenda.

Modus cibi ſumendi quis eſſe debeat.

Porro, in cibi ſumendi modo, quaedam etiam quaeri poſſunt. Ac primum, variusne in acute febricitantibus is eſſe debeat, an vero ſimplex. Varietas quidem, ut appetentiam invitat, ita deteriorem exhibet concoctionem. Quinetiam plus ſumere aegros, quam par eſt, facit, ideoque minus etiam concoquere. Quare nusquam ei locus eſſe poteſt, quam ubi ingens eſt faſtidium, neque ſatis vires valent.

lent. Scilicet, paulum ex ſingulis deguſtando, has aeger tuetur. At ſi neque reſpuit penitus cibum homo, neque peſſime fert, nullâ epularum diverſitate ſollicitandus eſt. Simplex enim materiae genus magis intra modum ſumitur, melioresque ſuccos concoctum adjicit. Illud quoque de cibandi vicibus, quod ad ſumendi alimenti pertinet modum, adjiciam. Fere quidem, ubi vires ſunt, a primo die praecipue noſtratibus, ſemel quotidie dandus cibus eſt. Ac bis etiam, ſi imbecillitas timeri coepit. Quod ſi eo res rediit, ut penitus venae conciderint, visque hominis multum infirma ſit, eodem ſaepius die parum offerendum, arreptis febris temporibus magis pacatis, nimirum, ut eâ ſemper horâ minus cibi detur, quâ, ſi per corpus liceret, omnino nihil daretur.

CAP. VII.

Genera quaedam, itemque formae Alimentorum, quae acute Febricitantibus dari poſſunt.

QUoniam ſatis modo ſuperque de generali victu Febrium Continuarum dictum eſt, commodum videatur in eorum gratiam, qui medendi uſum quaerunt, aliquot ciborum, qui dari febricitantibus utiliter ſolent, formulas, tanquam exempla, proponere. In quorum numero Ptiſana hordeacea, atque ejus cremor facile primas tenent, ob eximias facultates morbis conducibiles acutis, quas *Hippocrates* diligenter intuitus litteris mandavit. Ptiſana, inquit, frumentaceis eduliis recte praelata eſſe videtur, in hiſce acutis morbis, eosque qui eam praeferunt, laudo. Nam viſcoſitas

Ptiſanae hordeaceae in febribus eximiae facultates.

tas ipſius levis, continua, jucunda, lubrica, & mediocriter humens, ſitim minime infert; &, ſi quid ablutione indiget, probe abluit; non aſtringit; non male turbat; neque in ventre intumeſcit, nam inter coquendum, quantum maxime potuit, intumuit. Quaecunque ad acutorum morborum ſanationem Ptiſanae inſunt bona, nulli, inquit *Galenus*, alteri ineſſe comperies. Primum enim humectat, atque refrigerat, ac mediocriter abſterget, quae facultates in curatione febrium harum maxime conducunt. Viſcida ea, ſimulque levis, ac continua eſt, aſperitudinis expers, quae acrium eſt, & acidorum, & aſtringentium. Magni vero eſt, jucundam Ptiſanam, ac guſtu pergratam ſumentibus eſſe: quoniam eo facilius, & concoquitur, & per corpus diſtribuitur. Quod ſi paulo deteriores cibos, vel potus, ſuaviores tamen,

melioribus quidem, at minus gratis, ipſe praetulit *Hippocrates*, quidni Ptiſanam ſummopere probemus, quae ſupra quam, quod ſalubris eſt, ſuavitatis etiam adepta eſt praerogativam. Jam vero, etſi viſcoſa eſſe cernitur, lubrica tamen eſt, nequaquam vel haerens in itinere, vel obſtruens, quod commodum ſoli Ptiſanae, prae caeteris viſcidis, peculiare eſt. Id autem vis ejus abſtergens facit, quae facilem ubique tranſitum praeſtat, & primas venas infartu liberat excrementorum. Quae facultas noſtris eſt apprime utilis hominibus, ceu aliquo fere ſemper cruditatis, vel obſtructionis vitio, in primâ regione corporis, affectis. Atque, hac de cauſa, ſi quid ablui in ventre debet, probe Ptiſana abluit, nullamque ſortita eſt aſtrictionem, quae febricitantibus (niſi propter effuſae ſymptoma vacuationis periculum incumbat) ini-

inimiciſſima eſt. Ad haec, humectationem quidem habet, at moderatam, quâ ſitim arcet, quaeque humiditas ſtomachum, ſi permulta eſſet, ſubverteret, quali certe vitio Ptiſana caret. Itaque ne turbare quidem, vel intumeſcere, dum in ventre concoquitur, poteſt. Longiore enim ſupra ignem decoctione, quantum maxime potuit, intumuit.

Ptiſanae praeparatio.

Ptiſana ſic a multis paratur. Sumunt hordei ſelectiſſimi, extimo exuti cortice, quantum videtur ſatis. Id tantiſper cum aquâ coquunt, donec jus pulticulae tenuis repraeſentet ſpeciem. Poſt haec in pilâ tundunt, & tenui incerniculo percolant, additoque zaccharo, hordeaceam componunt, exhibentque Ptiſanam. *Galenus* hordeum in aquâ, dum coquitur, quam plurimum dicit intumeſcere debere, poſteaque lento igne per multum otium in lentorem redigi. Pti-

Ptiſanae cremor. Ptiſana autem colata, quam etiam Ptiſanae cremorem vocant, fit, cum tantiſper hordeum coquitur, donec hujus flaveſcentem quendam accipiat colorem aqua; hinc ab igne tollitur decoctum, & interpoſitâ aliquanta morâ, percolatur, inditoque zaccharo, fit ſorbitio Ptiſanae colatae, aegrisque, cum opus eſt, datur.

Hordeacea Ptiſana impenſius alit, quam ejus cremor; quare hic magis vicem medicamenti, illa magis nutrimenti gerit. Refrigerantiorem reddere licet, additis melonum, cucumeris, cucurbitae, ac citruli ſeminibus.

Firmiora quaedam, in virium imbecillitate, alimentorum genera. Caeterum haud raro, propter virium imbecillitatem, ad plenioris, quam haec ipſa ſunt, materiae alimenta tranſeundum eſt, in ſeptentrionalibus utique populis, qui voracitati, craſſaeque materiae cibis inſueverunt. Ergo etiam carnes interdum ſunt conceden-

dae,

dae, ſed volatilium, non item quadrupedum, niſi ad hoedum, & ad vitulum pervenire neceſſe ſit. Inter aves acute febricitantibus aptas, firmiſſimae materiae ſunt capi, hinc gallinae, mox phaſiani, poſt perdices. Singulasque aves ſui ſequuntur ordine ſubſtantiaeque conditione pulli. Perdicum autem pullis ſuccedunt, aviculae montanae, atque campeſtres, quae in arboribus, non in aquis degunt, quaeque colli, ac roſtri ſunt, quam minime longi. Cocta haec genera alimentorum cum ſucco apparantur, ſumunturque mali punici, aurantii, citrii, limonii, & hujusmodi. Frequentius, ac rectius ex his coctis, & ſuo cum jure contuſis ac percolatis nutritoriae fiunt ſorbitiones, hoc modo. Decoquitur pullus gallinaceus, vel capus tantisper ex aquâ, donec muſculi diſcedant ab oſſibus. Tum capus, pullusve tunditur, huicque affunditur

ditur ſaepius paulatim decocti juſculum, pinguedine remotâ, ac ſic per incerniculum manibus, aut cochleari, muſculos conterendo, fit percolatio, atque tum, adjecto zaccharo, aquaeque roſaceae momento, componitur ſorbitio, vel, ut vulgo dicunt, contuſum tenuis conſiſtentiae, vel, craſſioris, prout lubitum erit, certam decocti juris partem, dum terendo fit percolatio, affundere. Porro ſaepe haud incommode hujuſmodi ſorbiunculam, additis quibuſdam rebus, alterantem, ac medicinalem reddimus. Id fit, vel una coctis primis ſiccis, itemque ſeminibus frigidis majoribus, ad haec lactuca, cichorio, endiviâ, bugloſſo, hordeo, & hujuſmodi. Vel cum poſt concoctionem, atque percolationem ipſi contuſo quidam adduntur refrigerantes ſucci, ut limoniorum, aurantiorum, citriorum, ipſa item aqua roſacea, vel cardui, uti vocant,

cant, benedicti. Hujusmodi certe cibandi genus continuis in febribus ſemper efficaciſſimum ſenſi, cum ad hominis ſuſtentandas vires, tum ad ardores mitigandos.

Cum tanta eſt inappetentia, ut nihil horum admittat aeger, concreti ex decocto jure carnium commemoratarum liquores fiunt, additis ſantalis, coralliis, pauculoque vino aquoſo, & aquâ roſaceâ, & zaccharo, & cinnamomi momento. Grati hi ſucci palato, cum ſumuntur, liqueſcunt, & ſic in ventriculum facile, multaque deſcendunt jucunditate.

Inter firmioris materiae alimenta panis bis terve in aquâ lotus, & cum jure pulli, vel capi miſtus acute febricitantibus datur. Saepe apud nos cum tenui cerviſia tritus, panis leniter decoquitur, fitque ſorbiuncula, addito zaccharo, ac pauculo butyro.

Alia

Alia fit nutritoria ſorbitio, ex fontis, & ſucci uvarum immaturarum partibus aequalibus, quibus ovi luteum commiſcetur, hinc ſimul coquuntur, inditoque zaccharo, aegris & ſorbenda dantur.

Amygdalatum, atque hordeatum, uti vocant, ſaepe locum in his febribus habent, maximeque ſub noctem, ſomni quoque cauſa conciliandi, qui ſi minus commode venit, ſemina etiam adduntur lactucae, melonum, cucumeris, cucurbitae, & albi, cum ita neceſſe eſt, papaveris. Tum quoque coenae vicem lactuca cocta, ſumtaque cum aceto, ac butyro, gerit.

Marcipanes omnes ex contuſis volatilium facti carnibus, atque amygdalis, fugiendi ſunt. Nam & nimis craſſae praebent materiae alimentum, & difficilem admittunt concoctionem.

CAP.

CAP. VIII.

De Potionibus acute Febricitantium.

AEQUE magna potionum, per febres continuas, atque ciborum, habenda cura eſt. Nam hos fere aegri averſantur, ac inviti ſumunt, illas toto expetunt animo. Quae ſane cauſa eſt, cur liberalior in his, quam in illis concedendis, Medicus eſſe debeat. Quod eo magis fieri poteſt, quod ex ſumto cibo ſemper aliquid ad calores, & ad morbi accedat materiam: ideoque cibum morbus omnis, ſui ratione, numquam non recuſat. Ex potione autem refrigerante, miteſcit ardor febrilis, corrigitur ſiccitas, materiaeque ebullientis refraenatur impetus. Ergo etiam ſupra haec commoda, ſicuti ſani moleſtius ſitim, quam famem ferunt, ita multo difficilius

AEgris magis indulgendum eſt in potionibus, quam in cibis.

aegri, maximeque acute febricitantes, quibus cum morbo perit appetentia, creſcit ſitis: ideoque plus in potione indulgeri, quam in cibo poteſt. Quinetiam facilius cibis concoquuntur pocula, celerius reficiunt, ac minus naturam infirmam gravant. Verum modus adhiberi aliquis debet, ne nimio humore, qui febricitantibus eſt alienus, eoque praefrigido, cruditas morbi in ſpatium trahatur, minor materiae accedat alteratio, ſeparatioque, quam hic improprie concoctionem appellamus. Caeterum primo acutae febris die nullus humor recte datur, niſi protinus ita viribus imbecillus homo ſit, ut cibus quoque debeat dari. Poſterioribus temporibus, cum incendia, ſites, atque ariditates invaleſcunt, ipſaque virium creſcit imbecillitas, plus dare, quod bibatur, licet. Qua in re falli multos etiam peritos Medicos conſtat,

qui

qui aegro propter ardentiſſimam acutae febris exuſto flammam, liquorem, quantumvis avidiſſime petenti, ac per omnia ſacra poſtulanti, denegant. Itaque fit, ut eliqueſcens nativus humor dejectionibus, urinisque ubertim efferatur, & arefactis ſolidis, ſimulque, ſuperato naturae calore, homo pereat. Ego vero his ipſis ſic affectis frigidiſſimam potionem dare ſoleo, utique ſi materiae multa acceſſit concoctio; eaque re, tum ſiccum ardorem tempero, naturamque reficio, tum materiam morbi, ſi parata excretioni eſt, ſudationibus, alvo, aut vomitu excutio. Neque vero hic obſervandum, quod in febrium intermittentium acceſſione eſt; qua immorante, quantum fieri poteſt, praecidendus eſt omnis humor, abſtinendique etiam aegri ſunt, quanquam vehementer ſitiant, ac monendi, ubi febris quieverit, ſitim quoque quietu-

 ram,

ram, longioremque ex potione fore acceſſionem; ita celerius, ut ille ait, deſinere ſitire eum, qui non bibit. Extenuatione enim opus eſt multâ, ut quod, a materiâ antecedente febrium intermittentium admodum impactâ putrefactum, diſcedere debet, diſcedat, excludaturque, quam extenuationem multus humor remoratur. In continuis vero febribus, materia in venis continenter manens, gravi incendio, atque aſſiduo corpus urit, quod niſi, opportunis temporibus, refrigerio poculorum reficitur, periculo fit obnoxium. Ut hoc apprime verum ſit, in intermittentibus febribus, magis cauſam, hoc eſt, materiam peccantem ſpectari oportere; in continuis, magis morbum, calorem ſcilicet febrilem; in utriſque, neutrum eſſe negligendum.

Quaenam potiones, & quan-

Porro, quod ad opportunitatem dandae attinet potionis, ſcire licet,

cet, ea huic idonea eſſe tempora, quae cibo ſunt, ſi ſine hoc illa interdum dari debet. Sub ſomnum humor apprime eſt conducibilis. Quietem enim ſitis interpellat. Potiones acute febricitantium hae ferme ſunt omnes: Decoctum jus hordei, aqua cum zaccharo cocta, ac refrigerata. Zulapium violaceum, tenuiſſima cerviſia, crudus fons. Eo fonte, non niſi poſt concoctionem, & magnâ ſemel copiâ, uti licet, veluti ſuo loco poſt docebitur. Aliis, quovis morbi tempore, eſt locus. Quaecunque pocula mellita ſunt, quia calefaciunt, ac prompte bileſcunt, inimica ſunt. Vinum, quoniam calet, ſemper eſt fugiendum, niſi cum praecipua virium eſt imbecillitas, conſentiente conſuetudine, ſimulque admodum appetente homine, indulgeatur, idque paucum, dilutum, ac minime potens. Idem ſemper tolerabilius,

do febricitantibus dari debeant.

ſed & interdum neceſſarium in declinatione eſt. Hactenus in genere dixi, quae edulia, poculaque his febribus conducant; poſthac, quae cuique morbi tempori victus ratio ſit utilis, proponam.

CAP. IX.

Quae Victus ratio Principio Febris acutae conveniens ſit.

In principio febris, tenuiſſime alendus eſt aeger.

IMbecillae vires alimentum ſolae deſiderant: morbus, copia humorum, cruditas, ſymptomata, reſpuunt. Ea res ſuperioribus locis ſatis demonſtrata eſt. Itaque principio febrium continuarum alienus eſſe cibus videtur, partim, quia corporis fere adeſt quaedam repletio, quae detractionem, non adjectionem poſtulat; partim, quia febris materia eſt cruda, in quam ſatius eſt naturam agere, quam

in

in oblatum cibum. Quin etiam eadem natura, iſthoc ipſo tempore, minus affligitur; tum, quia haud plurimum ab eo abeſt robore, quod ſecundam valetudinem nuperrime tutabatur: quare non admodum etiam cibo opus habet. Id profecto ſenſiſſe *Celſum* exiſtimo, cum initia ſcriberet morborum famem ſitimque deſiderare. Ergo etiam, ſi primâ ſeptimanâ reſolutum iri morbum veriſimile eſt, nec vires deſunt, primis diebus duobus, continentiſſime aeger habendus eſt, oblatis poculis, aut certe tenuiſſimâ ſorbitione Ptiſanae colatae, aut pulli juſculo. Quod ſi ad undecimum diem febris durabit, primis diebus itidem duobus, parcendum quoque utcumque cibo, ac dein ad praetenue pulli contuſum, Ptiſanamque hordeaceam, quam minimae participem craſſitudinis. Vel ſi decimus quartus dies excipiet fe-

bris finem, ad pulli mediocre contuſum, totamque Ptiſanam conſiſtentiae mediocris paulatim eſt tranſeundum; ſemperque, ſi ſupra haec tempora febricitare homo perget, eadem ciborum, atque durationis morbi proportione utendum. Id ſic expreſſit *Hipprocrates*. Quibus vigor ſtatim eſt futurus, tenuiter ſtatim habere oportet; quibus autem poſterius, & ipſo tempore vigoris, & paulo ſub ipſum cibus adimendus, antea vero plenius alendum, ut aegrotus perferre queat. Neque autem (quod forte quis exiſtimet) nobis refragatur, tenuiſſimum victum initio febris imperantibus, *Hippocrates*, qui per principia plenius eſſe alendum praecepit. Nam late is Auctor principium accipiens, ſub ipſo habet, includitque incremento. Scilicet nulla, eo in *Aphorismo*, increſcentis aegritudinis facta eſt mentio, ſed principium contra

ſtatum

ſtatum diſtinguitur. Id alias ſaepe uſui venit *Hippocrati*, ut ſecundo libro *Aphoriſmorum*: Incipientibus, inquit, morbis, ſi quid movendum videtur, move; vigentibus autem quieſcere multo praeſtat. Et poſt, Circa initia, & finem morborum remiſſiora ſunt omnia, in vigore, vehementiora. *Galenus* quoque ad *Glauconem*: In febribus, inquit, continuis, quibus vigor ſeptimum non excedet diem, viribus firmis, neque aetate repugnante, exquiſitus omnino, ac tenuis victus inſtituendus eſt. In quibus autem febribus, *ſeptimum* diem ſtatus ſuperabit, aut homo imbecillus eſt, per initia, inquit, liberalius; ſub ipſum ſtatum parcius, in ipſo tenuiſſime alere neceſſe eſt. Ipſe etiam *Avicennas*, ſi carere reprehenſione volet, omnino ſic accipere principium febris debuit, quum ita loquitur: Dignius liberalioris victus tempus eſt, quo

vires non admodum occupantur in materiâ: eſtque id morbi principium. Et, dignius tenuiſſimi victus tempus, eſt ſtatus: hic enim, in evincendâ materiâ quam maxime natura occupatur. Ergo id modo perpetuum praeceptum eſto: ut in incremento liberalius, ita ſemper in principio contractius alendum eſſe. Quin etiam vel inedia ſemper convenire principio videatur, plenitudinis intuitu, ac virium non imbecillium, ni faceret nimis repentina victus in incremento permutatio, cui incremento liberior diaeta conducit, ut ſic firmatae vires vigorem, qui abſtinentiam exigit, ſuſtineant. Jam autem, incipiente morbo, famem paſſus homo, ne increſcente, noxam liberalioris menſae, ſubito arreptae, incurrat, tum ne ſi hanc noxam effugere ſtudens, increſcenteque morbo tenuiter victitare incipiens, intempeſtive circa

ſtatum

ſtatum propter defectas vires, principio quidem febris nequaquam, incremento autem, juſto tenuius altas, cibari cogatur: praeſtiterit utique protinus, incipiente morbo, contractius alere incipere, victumque paulatim ad incrementum pleniorem facere; hinc vero rurſus, quo magis ad ſtatum acceditur, minuere, ipſoque in ſtatu, & paulo ante eum penitus ſubtrahere. Scire autem licet, haud ſemper, a primo ſtatim die, cibandum tenuiter aegrotum eſſe, ſed prout febres ſunt, atque corpora, adminiſtrari, ac variare ea res debet. Quae febris plus virium aufert, in ea celerius cibus dandus eſt, itemque in eo coelo, quod magis corpora reſolvit. Maturius etiam puero, quam juveni: aeſtate, quam hieme: in ſummâ, citius imbecillo corpori, quam ſolido, firmoque dari debet. Atque hic finis, modusque eſto de

victu

victu dicendi, qui primum in genere febrium acutarum, ac dein, qui in earum principio locum habet: proximumque adeo nunc eſt, de concoctione dicere materiae, quae febrem facit.

CAP. X.

Quomodo Materia Febrium Continuarum concoquenda ſit.

Concoctionis ſignificationes diverſae: & de qua hic agitur.

DUplex eſt concoctionis apud Medicos acceptio. Prima eorum eſt, quae facultate partium ſolidarum, atque caloris naturalis alterantur, & in idoneum vertuntur corporis alimentum. Eam concoctionem ſolus admittet ſanguis, qui nos alit, & quicquid aptum eſt, ut in ſanguinem verti poſſit. Alterum concoctionis genus, quod improprium eſt, atque univerſalius, in humoribus verſatur

tur praeter naturam affectis, ac morboſis, quum hi caloris innati viribus ita alterantur, vincunturque, ut (maligni cum ſint, neque ullo modo ſalutares fieri queant) mox a benignis ſeparentur, ac vacuationi reddantur opportuni. Eſtque profecto ea concoctio nihil aliud, quam materiae febrilis praeparatoria ad commodam purgationem alteratio; ſcilicet, cum natura, uti *Galenus* dicit, cauſis morborum fortior facta fuerit, eviceritque eas ſuo robore. Itaque ab ea quoque concoctione, quodammodo ad primum genus referendâ, differt, quae in materiâ fit haud prorſus inutili, ſed in vitioſa, ac ſemicorruptâ, quae poſtquam commode fuerit correcta, intus manet, eſtque corpori, multâ ſui parte, non inutilis. Quamquam in eo haec a primo concoctionis diſſidet genere, quod non in benigno penitus humore fiat, naturae-

turaeque familiari, ac pergrato; dein quod nulla hic, aut ſaltem modica fiat ſubſtantiae immutatio. Eſt enim interdum incipiens quaedam corruptio, atque mutatio humorum haud inſignis, quae correctionem accipit, ac priſtinae naturae benignitatem. Quod etiam *Galenus* vini exemplo declarat. Id enim ſi ſubacidum redditum eſt, redire ad naturam poteſt, ſin prorſus acetum ſit, non poteſt. In hac vero concoctione, *Galenus* temperamentum fieri debere humorum, quod ἐπίκρασις vocatur, praecipit, oblato uberiore alimento, ſic ut nova materia miſceatur corruptae. Cibum contra averſatur is humor, qui penitus eſt corruptus (nam impura corpora quanto magis ales, tanto magis laedes) ac praeparari ad commodam purgationem debet: eſtque ea, quam ſecundo loco propoſuimus, concoctio.

Prae-

Praeparatoriam autem alteratio- nem iſtam in humore craſſo, vel tenaci apud omnes in confeſſo eſt incidendo, atque abſtergendo perfici. At in bile flavâ major dubitatio, majorque curantium diſſenſio eſt. Alii hanc extenuantibus, iisdemque acribus incidendum cenſent, ſerapiumque exhibent acetoſum compoſitum, *Galenum*, uti videtur, ſecuti: qui primo libro *Aphoriſmorum*, origano, tragorigano, atque hyſſopo aquae mulſae incoctis, priusquam materiam acutorum purget morborum, utitur. Sunt qui contrariam ſequantur viam, incraſſandam eſſe bilem profeſſi, quoque minus diffluat, inductâ ſpiſſitudine, cogendam. Quidam neutrum accipiunt iſtorum, ac bilem, utpote per ſe tenuem, ita uti eſt, ſine ullâ praeparatione, purgationibus opportunam eſſe contendunt. Adeo varie, hucusque de re tanti momenti *De modo concoquendae bilis diverſae opiniones.*

inter

inter eruditos, in certo aegrotantium diſcrimine, certatur.

Authoris in hac re ſententia. Quid vero ego hic ſentiam, proponam; ac poſt opiniones aliorum refellam. Quoniam cujusque humoris morboſi concoctio, uti propoſui, nihil aliud eſt, quam quaedam praeparatio ad commodam, atque tutam purgationem, late atque univerſalius accepto concoctionis ſignificato, videndum utique eſt, quidnam id ſit, quod, in quaque materiâ, hanc vacuationem vel remoretur, vel faciat periculoſam. Id vero tollere ſtudere, concoctionem juvare, atque promovere eſt. In melancholico itaque humore, craſſities, in pituitoſo lentor, in bilioſo neutrum admodum horum, ſed quidam ardoris fervor, dum febris ex eo eſt aſſidua, faciunt, quo hic minus tuto, illic minus commode purgatio inſtituatur. Ergo craſſum humorem extenuare, lentum

tum tergere, utrumque incidere, ne tentati medicamentis impingant, minimeque ſequantur, oportet; ipſius autem bilioſi humoris incendium atque furorem refrigerio temperare, ne ſi ſine hoc purgetur, internis viſceribus exitialem noxam inferat. Ad hunc modum praeparatis humoribus natura facilius dominatur, alterando eos, & vincendo, & ſeparando; & ad utilem inſtituendo inanitionem. Cum itaque per febres tertianas continuas, adeoque per ardentes flava bilis in grandioribus venis, ac cordi propinquis computreſcit, magnisque peruritur ardoribus, nemo profecto hanc ita flammeam unquam tuto movit, quin periculum proclive attulerit naſciturae in viſcere praecipuo inflammationis, aut torminum (quae *Graeci* δυσεντερίας vocant) aut inſaniae. Scilicet concitatur humor immaturus, minimeque totus ſequitur,

quoniam nec dum ſeparatus, aptatusque ad vacuationem eſt. Siquidem incendio atque fervoris impetu etiamnum indomitus, ac naturae rebellis eſt. Hujusmodi permotus incommodis *Hippocrates*, ſimulque purgantium calore medicamentorum in morbis dixit acutis (quorum fere materiam flava exhibet bilis) & in principiis raro purgare licere. Ergo etiam nos rectiſſime prius bilioſum humorem quam ducimus, ita quibusdam frigidis materiis temperamus, ut, qui primum calore fervens corpus turbabat, refrigerio miteſcens, ac velut edomitus, naturae manus det, ut ſic tuto, ſine febris incremento, ſine metu inflammationis, expurgetur. Sed ne commodum ſubinde amittamus extenuationis, quae certe, cum ad faciliorem purgationem, tum ad meatuum, quibus humor ducetur, apertionem eſt utilis, recte eas adhi-

adhibemus materias, quae ſimul refrigerent, ſimul extenuationem, levemque praeſtent abſterſionem aſtrictione carentem. Id quod ab ipſo quoque praeceptum video *Avicennâ*. Cum in his, inquit, febribus refrigeras, ne id per eas res agas, in quibus aſtrictio ineſt, atque ſiccitas, unde prohiberi materiae reſolutionem contingit. Utiliter itaque nobis ſumuntur radices boraginis, bugloſſi, cichorii, endiviae; itemque hordeum, ac ſemina refrigerantia, quae dicunt majora & minora: quae omnia, pro partium varietate, non unis praedita viribus, cum refrigeratione abſtergunt, modiceque attenuant. Incoquuntur haec aquae, poſtque decocti jusculo adduntur ſerapia, ex endivia, ex cichorio, e ſucco citreorum, vel limoniorum; ipſumque ante omnia ſerapium acetoſum: ex quibus conficiuntur, quae vocant *Graeci*, ἀποζέματα,

id eſt, decocta, aegriſque *bis* per diem bibenda dantur. Miſcentur etiam utiliter cum ſerapiis, loco decoctorum, ſtillatitii ex iiſdem ſimplicibus liquores, fiuntque, uti vocant, Zulapia. Verum meminiſſe convenit, decoctis plus ineſſe facultatis, praeſertim abſtergentis, diſtillatis autem aquis unicam obtigiſſe refrigerandi vim, abſtergendi nullam, aut certe perexiguam. Ex his, quae comprehenſa ſunt, omnibus pocula fiunt limpida, quae prompte in venas proficiſcuntur, exaeſtuantemque ibi bilem refrigerio temperant, &, ne quid ea nimii craſſamenti (quod & ad ſeparationem ſui, & ad purgationem inutile eſt) vel horum uſu frigidorum, vel ſua ipſius toſtione contrahat, extenuatione, terſioneque praecavent.

Refellitur Avicennas, qui Aquâ

Quo magis ab *Arabe* deficio *Avicennâ*, qui crudum fontem ſufficere ad bilem concoquendam cenſet,

ſet, quique parum intelligit, refrigerare quidem aquam poſſe, extenuare autem humorem, aut meatus, quibus is effertur, tergere, ac patefacere non poſſe. Quin etiam haeret ea ipſa diu in ventriculo, ut affirmat *Hippocrates*, neque urinas, neque difflationem, quae per cutim fit, promovet; ad haec in calidis corporibus bileſcit, ac ſitim movet. Sed & ipſe ſeſe contradictione confundit *Avicennas*, qui alias rectius dixit, metum eſſe in aqua frigidâ, ne inferat obſtructionem meatuum. Neque vero nobis refragatur *Galenus*, cum duo eſſe ait continuae febris praecipua remedia: Sanguinis miſſionem, & frigidae poculum. Eo enim loco frigidam is auctor imperat, ſub ipſam morbi judicationem, concocta jam tum febris materia: eamque vult non niſi ſemel magnis hauſtibus eſſe bibendam: unde mox pulſo foras calore fe-

frigidâ bilem concoqui vult.

febrili, effuſiſſimus inſequitur ſudor, vomitiove, vel alvi fluxio biliofa, ipſeque his intervenientibus protinus reſolvitur morbus. At vero *Avicennas* toto morbi decurſu crudum praeſcribit fontem; non cauſa promovendae judicationis, ſed materiam febris concoquendi; id quod magno fieri errore demonſtratum eſt.

Refelluntur alii, qui idem calidis materiis moliuntur.

Nunc iis reſpondendum, qui contrariam viam ſecuti, hyſſopo, origano, ſimilibusque rebus concoquere bilem ſtudent. Hi autem ideo falluntur, quod humorem & naturâ, & putrefactione calidum, materiis calidis extorreant, quemque fructum, extenuatâ affectant bile, eum, nimis ea exardeſcente, corrumpant. Itaque hinc febres ingraveſcunt, vigiliaeque, & dolores, & ſiccitates, & inquietudines, caeteraque ſymptomata comitantur graviora, ex quibus & ipſa quoque aegroti vis conſumitur,

prin-

principiaque maximorum dantur periculorum. Nec dubium eſſe videtur, multos ita curatos, vel contracto marcore, vel, gravi orta inſania, fuiſſe periclitatos. Cum vero mulſa, cui incoctum ſit hyſſopum, *Galenus* prius utitur, quam bilem purget, non tam humoris id cauſa facit, quam meatuum, quibus is ipſe educetur, obſtructorum.

Paulo ſimilior veri, non tamen recta eorum eſt ſententia, qui bili, quo commodius purgetur, craſſamentum adjiciunt. Hos certe ſputi per tuſſim expectoratio in errorem conjeicit. Scilicet hic, ſi nimium eſt tenuis humor, ſpiritu elidi, quia diffluit, non poteſt; quare ut gravem tuſſim, ita & penitus ſiccam facit. Rectaque curatio eſt, humorem frigidis lentisque delinctibus ita inſpiſſaſſe, ut ab aëre, extra pectus erumpente, intercipi, commodeque efferri poſſit. *Itemque alii, qui bilem ut purgetur incraſſant.*

Id adeo exemplum, ut in ſputo reſpondet excreando, ita venarum purgandis humoribus accommodari nullo modo poteſt. Neque enim aëre hi incitati à naturâ vacuantur; ſed occultâ medicamenti tractrice potentiâ; eaque in re tanto quidque facilius ſequi par eſt, quanto tenuis, & ad ſequelam magis opportunum eſt. Quod autem tenuia commodius, atque facilius attrahantur craſſis, non ſolum quotidiana rerum docet experientia, ſed ex ipſis etiam colligitur medicamentis: quae mitiora eſſe debent, cum bilis purganda eſt; effraenatiora, cum pituita, vel bilis atra. Ex quibus licet colligere omnibus, fruſtra bilis concoctionem uſu inſpiſſantium quaeri.

Iique demum, qui ad bilem purgandam nulla opus eſſe concoctione dicunt.

Superſunt modo hi, qui nulla opus eſſe concoctione, hac univerſali ſumpta, ad purgandam bilem, contendunt, utpote naturâ ſuâ, no-

novaeque putredinis ardore fluxibilem. Illi ſane *bis* aberrare videntur; primum, quod humorem incendio fervidiſſimum furere ſinunt, nullo frigidorum uſu temperantes; dein, quod extenuationem humoris contemnant, quam ſemper utilem eſſe profeſſus ſum ad commodiorem purgationem. Atque hic finis eſto eorum auxiliorum, quae principio febris accommodantur. Adeoque tempeſtivum eſt, ad ipſum progredi incrementum, quaeque fieri in eo debent ſingula, proponere.

DE CURANDIS FEBRIBUS CONTINUIS

SECTIO SECUNDA,

Quae earum continet Incrementum.

CAP. I.

De Materiae Purgatione.

COncocta febris acutae materia, niſi ſi ſponte naturae abunde pellitur, purgari debet. Verum, quâ id fieri moderatione, aut quibus temporibus debeat, non ſat bene inter Pro-

Profeſſores Artis convenit. Scribit *Hippocrates* purgantium medicamentorum potiones, in morbis acutis, raras eſſe oportere. Quo magis falluntur, qui in his febribus, penitus (ut ſi quid aliud) acutis, vix unum intermittunt diem, quo non aegrum medicamentis, vel per os ſumptis, vel alvo injectis, ſollicitent; quae res, ut hodie inter triviales illos, naturae motuum ignaros, eſt uſitatiſſima, ita maxima ſecum pericula trahit. Siquidem vires exhaurit, corpus aſſiduis afflictum ardoribus labefactat, materiam morbi neque concoctam, neque ſeparatam laceſſit, ejusque maturationem (quae certe quiete gaudet) impedit, omne denique naturae inſtitutum, in propulſando morbo, ſubvertit. Atque hinc ſequuntur, cruditates, dolores, ſites, inquietudines, vigiliae, deliria, diſtentiones nervorum, ſingultus,

Notantur iſti, qui multa purgatione in febribus utuntur.

tus, ſimiliaque periculorum plena ſymptomata. Per febres, inquit *Celſus*, medicamentorum dari potiones, & alvus duci, non niſi raro, debent. Et id non ideo tamen agendum, ut aegri vires convellantur, exiſtimat: quoniam ex imbecillitate ſummum periculum eſt. Quare merito ſunt incuſandi, qui hic ita licenter intemperatis vacuationibus in ſalutem aegrotantium graſſantur. Scilicet in ea febre, quae *nono* die deſitura eſſet, *ſecundo die, ventrem caſſia, forte etiam concitatius, moviſſe, eoque vix dum quieſcente, ſanguinis libram, aut eo amplius miſiſſè, tertio, injeciſſe clyſterem, quarto, perpurgaſſe, quinto, vel ſexto, creſcente febricitatione, iterum ſecuiſſe venam, octavo, rurſus purgaſſe*, quid hercle aliud eſt, quam hominem per aſſiduos acutae febris ignes fatiſcentem perdere. Nimirum haud raro uſu venit, ut poſt hanc excarnificandi libidinem,

victis

victis naturae viribus morbus dominetur, ortoque continuato delirio, & poſt hoc ſopore, ſimulque difficillimo ſpiritu, hominem, ante diem *decimum quartum*, tollat.

Notantur alii, qui in purgationis tempore delinquunt.

AEque etiam turpiter a multis, in purgandi tempore, delinquitur. Alii enim praeparationem bilis omnem rejiciunt, primis temporibus purgantes. Alii autem, qui nimirum concoctiones curant, & cruditatem maxime horrent, ipſum arripiunt morbi ſtatum, pauciſſimi declinationem exſpectant. Omnes profecto in errore verſantur. Primi enim praeter naturae faciunt inſtitutum, quae nunquam recte humores (cum quidem non turgent) niſi concoxerit, pellit. Id quod ſtudioſe ab *Hippocrate* video fuiſſe obſervatum, qui concocta duci medicamentis, non cruda oportere ſcripſit. Quoniam autem cruditas principia definit morborum,

rum, conſtat profecto nunquam ſub his tuto dari medicamentum poſſe. Nec refragatur *Aphoriſmus*, qui ſic habet: Per principia morborum, ſi quid movendum videtur, move. Nempe, late hic accepto principio, ipſum etiam includitur incrementum. Id adeo apparet ex eo, quod a principio protinus ſtatum proponat: In ſtatu, inquiens, quietem habere praeſtat. Propiores vero ſunt, qui per vigorem continuae febris purgant, abſolutis nimirum jam tum concoctionibus. Caeterum in eo falluntur, quod parum curent ſymptomata, quae eo ſunt tempore graviſſima, quaeque quietem, Auctore *Hippocrate*, poſtulant, nullumque medicamenti inſigniorem motum ferunt. Prorſus ineptiunt, qui prius declinationem febris univerſalem, quam purgent, exſpectant. Nam gravem morbum in vitam hominis, neceſſario ſuſpenſo praeſidio,

ſaevire permittunt, eoque tempore medicinam adhibent, quod, ſi verum habet morbi decrementum, ſemper, ut teſtatur *Galenus*, periculo caret, quodque corpus materia morbi tantum non omni exoneratum exhibet.

De idoneo purgandi tempore in diverſis febribus.

Verum, ut hanc rem expediam omnem, dicam id, quod in totum ſentio de purgandi temporibus, quodque a nemine (uti equidem puto) ſat plene annotatum fuit, multorumque ingenia acerrimis altercationibus inutiliter fatigavit. Per febres omnes natura corruptum humorem ſpatio ſuperare, atque concoquere indeſinenter nititur, in idque opus calorem expedit naturalem, qui in materiam incumbens, alterat eam, ſubigit, ſequeſtrat, & excretioni opportunam facit. Ea excretio non ante incidit, quam illud operis prioris ſit penitus abſolutum, quod concoctionis nomine comprehendimus.

Id

Id vero tempus, quo ea fit excretio, ſtatus aegritudinis appellatur. Jam autem, ſi Medicus naturae, ut ille ait, miniſter eſt, ejusque per omnia inſiſtere veſtigiis (modo commodis ea ductibus moveat) debet, videtur profecto, non niſi vigentibus morbis, tuto purgare licere. Eſtque illud revera praeceptum ſtabile, atque inconcuſſum, niſi aliud quid incidat, quod, cauſa ſecuritatis, mutare hanc purgandi legem univerſalem cogat, ut in febribus contingit (quas modo verſamus) continuis, per quarum ſtatum, impetus ſymptomatum purgandi locum tollit. De hiſce nempe febribus acutis ſuum iſtum *Hippocrates Aphorismum* expreſſit. Per principia morborum, ſi quid movendum videtur, move: vigentibus autem quieſcere multo praeſtat. Febribus intermittentibus ad vigorem jam provectis ſuum, tuto

licet,

licet, quo die intermiſſio eſt, concoctum humorem medicamento tollere, naturâ jam tum nullis impeditâ ſymptomatis. In his etenim febribus, quia certus circuitus, & finis integer, & liberaliter quieta intervalla ſunt, perpetuum eſſe praeceptum temporis poteſt. At in continuarum ſtatu, vigiliae, deliria, ardores, ſites, inquietudines faciunt, quo minus liceat his aerumnis afflictam, ac paene ſuccumbentem naturam medicationum irritamentis laceſſere. Ergo fugere iſta tempora, atque purgatione antevertere convenit, & in ipſius incrementi provectiore parte medicamentum dare. Id enim tum neque materia morbi dehortatur, quae plurimâ parte maturuit, neque ſymptomata impediunt, quae nondum ſunt maxima. Scilicet quae juxta jecur, eique aſſiſtentes venas141 bilioſa, utcumque extenuata, coctaque ſunt,

ductâ alvo ſubtrahuntur, reliquis intra remotiora contentis vaſa, ac forte nondum prorſus coctis, ipſi relictis naturae, per proximam ſemel vacuandis judicationem. Commodeque *Celſus* dixit, minui tantum materiam ſuperantem oportere, quae naturaliter digeritur, ubi nihil novi accedit. Id quoque ſapuiſſe *Avicennas* videtur, cum ſic ſcribit: Scito minus noxae fore, cum reſiduum materiae, quam neceſſe eſt evacuare, dimittitur, quam cum exquitiſſime vacuatur, eoque pervenitur, ut vires periclitentur. Nam ſaepiſſime natura hoc reſolvit reſiduum.

Mitia purgantium medicamentorum genera febribus conveniunt.

Ergo etiam (me judice) ante omnia mite eſſe decet, quod per acutas febres datur, medicamentum, ut ſunt myrobalana, & rhabarbarum, &, inter compoſita, electarium ex prunis ſolutivum, itemque e ſucco roſarum, & e pſyllio, ejusque generis aliis, quae

cum

cum ſero lactis, vel oxyphoenici decocto miſcentur, additaque caſſia, vel manna, vel electario lenitivo, tum etiam ſerapio ex multis confecto roſae macerationibus, ad formam miſta potionis dantur. Rhabarbarum autem, itemque myrobalana rectius macerantur, quam trita ſumuntur. Sunt autem cauſae, uti videtur, duae, cur non liceat, acutâ in febri, effraenatioribus medicamentis uti: primum, quod haec iſta caleant, vel certe calorem corpore vehementer permoto excitent, ac, conſumptis vitae ſpiritibus, vires ſupra modum extenuent: ſecundo, quod morbi incremento (in quo certe per has febres purgandum eſſe praecepi) ea ſint inidonea medicamenta, quae materiam morbi ex toto copore radicitus extrahunt. Semicruda etenim ea ductum medicamenti non ſine ſummâ ſequitur naturae moleſtiâ,

ac febrilium ardorum incremento. Quin etiam violentiore medicinâ interrumpitur materiae inſtituta concoctio, confuſis, qui jam vinci, atque ſeparari a benigno ſanguine coeperant, humoribus. Id, puto, cogitavit *Avicennas*, cum ſcriberet evacuationem maturitati officere, miſcereque cum benigno malignum, quoniam hoc ipſum concoctionis caſſum moveretur. Adeo vero apparet, non niſi lenibus medicamentis in hoc morbo locum eſſe poſſe, quorum vi non omne perpurgetur corpus, ſed prima ejus regio, itemque ſecundae ea pars, quae jecoris convexa, venamque Cavam, atque illi comitem arteriam majorem continet, biliosa colluvie exoneretur; idque non niſi in ipſo fieri debere poſtremo incremento, cum tolerabilia utcunque ſunt ſymptomata, &, quae laedere videtur, materia, tantum non omni parte, concocta.

Atque

Atque haec quidem purgandi tempora certa ſunt, niſi materia protinus turgere coeperit, id eſt, effervescere, ac de loco in locum mobilis rapi. Tum enim quam primum humor, quamvis nondum coctus, Auctore *Hippocrate*, auferri purgatione debet: idque, ne vel in partem delatus principem, lethalem ibi excitet inflammationem, vel repente, ſi venenatus eſt, naturae calorem opprimens, occidat. Illud quoque ſcire licet, interdum, & declinante febre, iterari purgationem poſſe, cum per imperfectam judicationem natura majorem quidem materiae partem excluſit, reliquam vero excludere potis non fuit, quae ipſa jam tum (ne poſt iterum morbum faciat) recte medicamento ducitur. Nam quae poſt judicationes (ut diligenter obſervat *Hippocrates*) relinquuntur in morbis, recidivas facere conſueverunt. Adeo vero demiror inconſulta

Ubi effervescit materia, quam primum purganda eſt.

ſulta complurium judicia Medicorum, ex quibus cum multi, incipiente morbo, purgent, haud pauci etiam conſiſtente, nonnulli quoque declinante, pauciſſimi tamen ſint, qui incrementi provectiorem partem arripiant. Quaſi, certe, datâ operâ, id tempus praeterierint, quod ad hanc curationem in acutis febribus eſt aptiſſimum.

Lenitivum, quovis tempore, poteſt eſſe utile, ſi moderate adhibetur; maximeque alvo injectum.

Porro non loquor hactenus id medicamenti genus, quod paſſim lenitivum appellant, ſine vi, ullave corporis turbâ, ſordes inteſtinorum expurgans. Id enim quibusvis utile eſt, cum alvus parum reſpondet, morbi temporibus. Datur autem modò per os, modo alvo injicitur. Simpliciſſimum ejus generis propinavit *Avicennas*, ex aquâ hordeaceâ, & ſerapio acetoſo. Alii ex caſſiâ parant, vel mannâ, vel diacatholico, vel electario, uti vocant, lenitivo, vel diapruno ſimplici, cum decocto hor-

hordei, aut prunorum, aut oxyphoenici. Clyſter paratur ex malvae, lactucae, violarum, mercurialis, & hordei decocto, adjectâ caſſiâ, oleoque violaceo. Haud leve commodum acute febricitantibus ex hujusmodi accedit alvi ductionibus. Nam ſiccum oletum vacuatur, putredine offendens ſuâ, ardor febrilis miteſcit, corruptaeque bilis colluvies, quae juxta eſt, eluitur. Verum mitia plane haec eſſe debent, ſic ut alvum ſemel, aut, ad ſummum bis, non amplius, ſi fieri poteſt, moveant. Inutilia penitus ſunt, ubi in tantam evadunt dejectionis frequentiam, ut corpus turbent, naturaeque munus, in concoquendâ materiâ, remorentur. Quem errorem indies a multis committi video, qui nullum operae pretium feciſſe ſe putant, niſi crebris illis dejectionibus, vel quotidie repetitis, ventrem acute febricitantium

 ſolli-

ſollicitaverint; quâ in re ideo periculum vertitur, quod virium inde contrahatur ingens imbecillitas, quae ut ſemper alias, ita, in hiſce continuatis febribus, maxime reformidanda eſt.

Quaenam dies, atque hora dando Medicamento ſit opportuna.

Proximum nunc eſt, diem, horamque definire, quâ utiler dari medicamentum poſſit. In qua re, haud levis obſervatio eſt. Nam cum, in his malis, aſſidua ſit febricitatio, neque ante ad integritatem (*ἀπυρεξίαν Graeci* dicunt) perveniatur, quam per judicationem ſemel reſolvatur morbus: quaeri non ſine cauſa poteſt, quae diei tempora opportuniſſima medicinae ſint. Ergo genera febrium intueri oportet continuarum, ſintne hae, vel quotidianae, vel tertianae, vel quartanae, an demum continentes, ſeu ſanguineae; idque ideo videndum eſt, ut ea ſemper die, eaque hora, medicamentum detur, qua maxime ſeſe febres re-

remittunt, quaque corpus tam integrum eſt, quam maxime eſſe, in eo genere valetudinis, ſolet. In impetu enim febricitationis, quod datum eſt medicamen, corpus turbat, vires frangit, alvoque ſubinde, uti *Celſus* ſcribit, continetur, ac regeſtum in caput multo gravius periculum efficit. Jam itaque, ſi quotidiana urget continua, quae certe breviſſimo remittit tempore, praeſtare judicamus, principia medicinae a miteſcente febre excipi, quam ab invaleſcente. Quod ſi tertiana eſt continua, quae altero die lenior eſt, altero gravior, dandum medicamentum poſt graviorem eſt. Semper autem graviorem febricitationem exhibent hi dies, qui judicandi vim habent (κρίσιμους *Graeci* vocant.) Itaque tum maxime temperandum quoque a medicamento eſt. In continuâ etiam quartanâ, duo medii dies purgationi-

bus ſunt aptiores. Porro, ſi ſic movetur perpetuo continens febris, ut maneat prorſus aequalis, aut ſi majore usque impetu, ſine ulla inclinatione creſcit, aut paulatim decreſcendo vim amittit ſuam (primam *Graeci* ὁμότονον, alteram ἐπακμαστικὸν, tertiam παρακμαστικὸν appellaverunt) arripiendum id fuerit diei tempus, quod natura ſua leviſſimum eſt. Tale matutinum eſſe conſtat, ipſo jam micante diluculo. Quod ſi idipſum, alicujus interventu rei novae, aut morbi vitio, gravius eſt, poſt mediam noctem utiliter medicamentum datur. Meridies, ipſeque veſper (quantum in ſe eſt) nequaquam purgationibus ſunt opportuna. Adeo ex his apparet comprehenſis omnibus, temporis praeceptum, quod intermittendum non eſt, minime perpetuum, in rebus multum differentibus, eſſe poſſe.

CAP.

CAP. II.

Quid a Purgatione agendum, & quomodo fervor acutae Febris temperandus ſit.

DUcta jam ſat abunde alvo, dejectioneque conquieſcente, multi juſculum pulli, aut tepidum hordei decoctum, addito zaccharo, aegrotis propinant, ut ſcilicet inteſtina, transfluxu bilis ſiccata, humectentur, ſimulque tenuiores medicamenti partes, ſi quae forte ductibus inhaeſere communibus, eluantur. Ea res quamquam magis neceſſaria violentioribus eſt medicinis, tamen hic quoque minime contemni debet; humectationis potius gratiâ, quam ſumpti medicamenti, quod, in acutâ febri, leve eſſe debere oſtendi. Inſequentibus hinc diebus, donec morbus conſiſtat, ardores inprimis *Poſt purgationem corpus refrigerandum eſt.*

mis

mis febriles (quo minus affligatur natura) mitigare refrigerio convenit, cujus uſus refrigerii ab iis petetur materiis, quae vel foris incidunt, ut aër, & quae extrinſecus corpori applicantur, vel intro per os ſumuntur, ut cibi, atque potus, tum alentes, tum medicinales.

Aëre. Aër itaque, ſi vel temperatus eſt, vel calens, refrigerandus eſt, humi delecto quam maximo conclavi, quod non modo ſitu, ac mediocri perflatione aurae ſit frigidum, ſed & arte reddatur noſtrâ frigidius, pavimento aquâ, cui miſtum ſit acetum, aſperſo, ac vitium capreolis, ſalicisque frondibus inſtrato. Manibus etiam tractari febricitantium, & vitem, & ſalicem, conducit. Turba item hominum ingredi prohibenda eſt. Eâ enim domum quoque calefacit. Nonnulli, *Galenum* ſecuti, aquam frigidam de vaſis in vaſa transfun-

fundunt, quae res ad ſomnum etiam conciliandum facit. Porro ita refrigeratus aër, ut intro ſpiretur, non ut in corpus incidat, quaeritur. Inſpiratus enim cordis temperat incendium: at foris in corporis incumbens habitum, meatus claudit, parumque difflari materiae febrilis per tranſpirationem ſinit. Cutem enim denſando ipſe ſibi viam, quo minus ad viſcera penetret, praecludit. Itaque hic ſemper vitandus aër eſt frigidiſſimus, ut qui plus conſtipatione offendat cutis (niſi diligenter homo operimentis integatur) quam cordis proſit refrigeratione.

Poſt aërem arte caſtigatum, quaedam etiam foris imponuntur (ἐπιθέματα *Graeci* dicunt) cordi potiſſimum, praecordiis, atque jecinori, ubi plurimum ſcilicet fervoris ſubeſſe deprehendetur. Accipiuntur liquores ſtillatitii, roſae, & bugloſſi, & cardui benedicti, *Epithematis.*

his

his acetum additur roſaceum, itemque pulveratum ſantalum, corallium, margaritae, & quod ex his componitur margaritis electarium frigidum, ad haec momentum ſpodii, ac boli Armenii: fitque miſtis omnibus Epithema, quo pannus madefactus, atque imbutus, modiceque expreſſus admovetur. Subtepidum id medicamentum eſſe decet, ne ſubito frigore meatus claudat, coactoque, atque in corpus retruſo febris calore, partium incendia internarum adaugeat Utile etiam eſt, poſt Epithemata, *Galeni* ceratum humidum, quod decimo libro *Methodi medendi* proponitur: fitque ex cerae albae lotae parte unâ, roſacei ex oleo immaturo citra ſalem confecti partibus tribus, aut quatuor: utrumque hoc miſtum duplici in vaſe liquatur, factoque humido cerato, ac poſt refrigerato, miſcetur paulatim in mortario tantum aquae, quantum in

in ſe, dum cum eâ emollitur, accipere poſſit. Addi etiam momentum tenuis, atque clari aceti poteſt. Aquam autem frigidiſſimam eſſe oportet, & ceratum quam maxime ante refrigeratum, quod fiet, cum vas, in quo illud ineſt, in fontem gelidiſſimum demittitur.

Quando, & in quibus refrigeratio non ſatis tuta eſt.

Scire autem licet, tutius ſemper refrigerationis quaeri beneficium intro ſumptis materiis, quam foris admotis, maxime, cum plenum corpus nondum vel miſſo ſanguine, vel purgatione fuit exinanitum. Facile enim hic materia, uſu foris refrigerantium, in viſcera, magno periculo, impellitur, cohibitaque tranſpiratione, occaſio maximae putredini, maximisque febricitationibus datur. Itaque tutius ſemper haec ipſa localia, poſt corporis vacuationem, poſteriore incrementi parte, admoventur, cum gravius ſubeſt in-

incendium, & bona materiae pars exhauſta eſt. Praecipuus his ipſis eſt locus, cum maximis, ac periculum minantibus ardoribus homo peruritur, qui ardores ſat commode, per ea, quae intro ſumuntur, extingui nequeant, vel quia ſtomachus haec ipſa reſpuit, vel quia aegri ſumere detrectant. Eadem in corpore admodum extenuato, quoniam viſcera prompte frigido offenduntur, inutilia ſunt. Aeque etiam nocent, ubi commodus aliquis emergere ſudor incipit, maximeque per ſtatum judicatorius, qui febrem eſſet finiturus. Hic enim uſu foris refrigerantium impeditur.

Cibi, ac pocula optime refrigerant. Utilis apprime refrigeratio eſt, quae cibis, ac poculis quaeritur refrigerantibus, quorum materiam ſuperioribus locis propoſuimus. Maxime etiam potiones valent medicinales, quae Zulapia vocantur, ad mitigandam febris acutae

flammam.

flammam. Accipiuntur ſtillatitii liquores, omnium intybi generum, bugloſſi, violarum, carduique, uti nominant, benedicti: his additur oxyzaccharum, vel ſerapium acetoſum, vel violaceum, vel ex intybo factum, fiuntque potiones refrigeratoriae clariſſimae, guſtui, atque aſpectui aegrotantium gratae.

Nimia cavenda eſt refrigeratio.

At meminiſſe convenit, moderationem his aliquam eſſe oportere, ne nimiâ refrigeratione vel ſtomachum offendamus, vel materiae remoremur concoctionem, ſecretionem, atque reſolutionem. Proclivius nimiae frigiditatis periculum eſt in corporibus naturâ frigidis, in ſtomacho infirmo, in ſene, in hieme, & in coelo frigido. Vidi equidem noſtratium complures ita Zulapiis iſtis aſſidue fartos, atque ſaginatos, temeritate Medicorum, alios difficillimo fuiſſe affectos ſingultu, alios, poſt cura-

tam febrim, hydrope conſumptos, omnes certe longâ febricitatione, atque difficili fuiſſe impeditos.

CAP. III.

Quomodo gravioribus Symptomatis acutae Febris occurrendum ſit.

QUoniam naturae vis maxime ſymptomatis ſollicitatur, & in hujus imbecillitate ſummum periculum eſt, non ſine cauſa infringere, atque coërcere iſtorum impetum ſymptomatum, quantum fieri licet, convenit. Ea autem fere haec ſunt. Sitis, linguae aſperitas, tuſſis, ſingultus, appetitus caninus, capitis dolor, vigilia, delirium, ſopor, animi deliquium, vacuatio aliqua praeter modum, praeterque tempus effuſa.

Sitis

Sitis pellitur uſu refrigerantium, atque humectantium, quae ſuperius propoſui. Singulare eſt Zulapium, ac zaccharum violaceum. Conferunt etiam ſucci pomi limonii, & aurantii, addito zaccharo, itemque ſuccus medicatus e rubis, ex oxyacanthâ, & hujusmodi. Siccata etiam pruna, fonte perfuſa, ac macerata, juvant. Illud vero ſemper ſervandum, ut ne potitet aeger, neve nimium ſiti crucietur. Quâ in re, a multis delinqui video, quorum alii indulgenter aegros habent, bibereque ad voluptatem, quantum lubet, ſinunt; alii duriſſimi tortoris vicem exhibent, ne guttulam quidem humoris, tum, cum is neceſſarius eſt, concedentes. Prior error aegrotationem longiorem facit, alter ardoris affert incrementa, & corporis liquefactiones, ac vitae ſumma pericula. *Sitis remedium.*

Porro ſi, cum bibere inutile eſt, *Faucium,*

linguae-que affec-tuum. fauces admodum inaruerunt, elui humore poſſunt. Commodeque *Eraſiſtratum* dixiſſe *Celſus* refert, ſaepe inferiore parte humorem non requirente, os & fauces requirere. Sicca lingua prunis corrigitur, aquâ maceratis, atque in ore retentis. Confert os eluere aquâ per ſe, vel cum hordeo coctâ. Si viſcido humore lingua, tanquam limo onuſta, aſperatur, aquae hordeaceae unciae quatuor miſcentur unciae aceti mulſi, & ſic os colluitur, poſt linteolo, vel ſpongiâ, quae hunc liquorem acceperunt, lingua repurgatur. Quod ſi ſcabrities multa eam occupat, detergere primum penicillo oportet, ex aquâ calidâ, ac dein pſylli mucagine ungere.

Tuſſis. Porro tuſſis interdum ſicca per acutas febres incidit, arefactis nimium pulmonibus. Eam humectantibus, ac refrigerantibus licet corrigere, ut Zulapio violaceo, electa-

electario diatragacanthi frigidi, aqua hordeacea, cui miſtum ſit zaccharum, catapotiis bechicis ore retentis, & hujusmodi. Utile etiam eſt, pectus foris perungere oleo violaceo, adipeque gallinae, cum alba cera miſtis.

Singultus. Singultus autem modo ſummam ſequitur corporis, maximeque ventriculi (cujus is eſt affectus) ſiccationem, ab urentiſſimâ contractam febri, qui certe lethalis eſt, & extra omnem poſita medicinae opem, modo ab humore fiat acri, quo ventriculus eſt imbutus, contra quem caſum medicamentum ex aloë factum valet. Nonnunquam intemperatum ſequitur Zulapiorum refrigerantium uſum, quomodo affectos, inconſultâ temeritate Medicorum, complures vidimus; idque ſymptoma, contra omnium opinionem, vini potu ſuſtulimus.

Appetitus canini. Porro appetitus, qui dicitur ca-

caninus, interdum nobis viſus eſt per continuas febres, maximeque per inveteratas incidiſſe, adeo ut aegri unico ſubinde prandio integrum devoraverint capum. Gignitur is affectus, cum longae febris calor corpus nimium reſolvit: quo fit, ut avidae, propter fomitis indigentiam, partes continenter alimentum trahant, cumque ejus tractionis ſtomachum pulſavit ſenſus, effraenata excitatur appetentia. Reſolvens hic calor, non ſolum extimis in membris, verum etiam in ipſo ſimul ventriculo ſubinde deprehenditur, ex quo is intemperanter redditur famelicus. Remedium eſt, corpus foris aſtringentibus oleis, vel lotionibus, ne nimium diffluat, duraſſe; ac pingues, lentos, ac frigidos, ſucci tamen non mali, cibos ſumpſiſſe. Efficaces eſſe comperi vitulinos pedes, cum ſemine portulacae, vel lactucae, in aquâ coctos.

Caete-

Caeterum, ſi caput propter febris magnitudinem, aſpirantibus eo fervidis halitibus, aut humoribus, dolet, poſt convenientes corporis exinanitiones, firmandum, ac temperandum eſt perfuſione oxyrrhodini, vel olei crudi, cui incoctus ſit polygoni ſuccus: Fronti etiam haec iſta panno excepta applicantur, ſcireque licet, actu quoque frigida ea eſſe debere, maxime per aeſtatem: Hieme tepida eſſe licet, utique, ſi mitior ſubeſt febris. Inter haec tempora avertere impetum humorum convenit, clyſteribus, vinculis, ac frictionibus infernarum partium, quantum per febrem licet, idoneis. Si corruptus in ventriculo humor dolorem capitis vel creat, vel auget, citâ vomitione expellendus eſt. Quod ſi ex ſuccorum multitudine, aliisve de cauſis, dolor in caput incidit, ejus protinus cognoſcenda, tollendaque occa- *Doloris in capite.*

 ſio

ſio eſt. Nulla vero curatio capiti debetur, quod, propter inſtantem judicationem permotis ad excretionem humoribus, dolet. Id enim ſalubre potius ſignum, quam ſymptoma fuerit reputandum, eſtque inſeparabilis nota fluxuri per judicationem e naribus ſanguinis, aut vomitionis futurae.

Vigiliae. Haud leve taedium a vigilia febricitantibus oritur. Nam, reſolutis ſpiritibus, vires ea conſumit, tandemque inquietudinem, delirium, vitaeque periculum affert. Sequitur autem vehementem cerebri ſiccitatem a flavae bilis contractam vaporibus. Itaque iis rebus corrigitur, quae ſimul humectent, atque frigefaciant. Inter has res pulticula eſt hordeacea, ſeu Ptiſana non colata, adjectis ſeminibus refrigerantibus, tum majoribus (ut vocant) tum minoribus. Non ſaepe autem cubituris, ubi pertinax vigilia inſaniam mina-

minatur, ſerapium damus ex albo factum papavere. Quidam ad hanc rem haud incommode tempora, frontem, nares, & interdum pedes quoque oleo nymphaeae, vel unguento, quod ex populo fit, imbuunt. Alii papaveris laevigant capita, miſtaque cum pane, ac roſaceo, fronti applicant. Nonnulli hyoſcyami, atque menthae illitis ſuccis ſomnum provocant. Verum ſcire licet, hujusmodi ſoporiferis cautius utendum eſſe, maxime, ſi caput naturaliter imbecillum eſt, aut humore intus aliquo, qui ſubinde diſtillet, grave. Tutius alii decoctis quibusdam refrigerantium rerum brachia, atque pedes lavant, eaque re ſomnum conciliari poſſe contendunt; verum haec iſta ſunto ſubtepida, ne aſcititio calore fervidum incendio corpus turbent, inflamment que. Magnas vires contra vigiliam aër cubiculi refrigeratus habet.

Id fit ſole excluſo, ipſoque pavimento aſpergine oxycrati, aut aquae roſaceae, cui miſtum ſit acetum, refrigerato. Quin etiam frondibus ſalicis, aut vitis, aut nymphaeae, area inſternitur, eademque utiliter manibus tractantur aegrotantium, & per omnem lectuli partem ſparguntur. Sonitus etiam ſcaturientis fontis, ſi quis commodo loco eſſe poſſit, itemque fuſae perpetuo ſupra pelvim undae propenſiorem hominem ad ſomnum reddunt. Non alienum etiam eſt, crura manusque vinculo aliquantiſper excipere, colloquioque amicorum, ac mediocri ſtrepitu vigilem aegrum diſtinere; idque eo tempore facere, quo maxime dormire is, & ſolet, & cupit: ac dehinc, ſubito reſolutis vinculis, ſublataque luce, altiſſimae eum quieti relinquere, ac ſic dormire ſinere.

Porro

Porro delirium (quod fere pertinax antecedit vigilia) ſi per acutam febrem oritur, grave eſt, praecipue, cum diutius id immoratur. Avertere ad inferiora bilioſos halitus, atque humores caput tum occupantes, tum petentes oportet, perfrictis ſubinde pedibus, & cucurbitulis primum ſupra nates, dein ſupra ſcapulas defixis, maxime autem injecto clyſterio, quod libram accepit decocti lactucae, violarum, mercurialis, althaeae, hordei, ſeminumque frigidorum, uti vocant, majorum, adjecta caſſiae uncia, diapruni ſolutivi drachmis admiſtis, quinque, aut ſex, itemque olei violacei unciis tribus, ſaliſque ſcrupulis duobus. Jam vero id delirii genus, quod ſub judicationem, vel per ipſam incidit, ſequens nimirum materiae mox exiturae permotionem, nulla curatione ſollicitandum eſt, utpote ſuapte ſponte *Delirii.*

poſt

poſt abſolutam vacuationem deſiturum.

Soporis. Graviſſimum eſt, in acutâ febre, ſoporem delirio ſuccedere, in quo caſu vix ullum auxilii genus efficax deprehenditur. Quidam hic, magnâ temeritate, ad validas properant purgationes, quae imbecillam vim prorſus dejiciunt. Itaque fit, ut jure dicatur homo medicamento periiſſe, quem poſt paulo tollere morbus debebat. Alii gallinaceos pullos, per medium diſſectos, capiti a vitâ calentes admovent. Quod utique remedium nequaquam rejicerem, niſi plus trahere materiae in caput, quam ex eo reſolvere videretur. Rectius (me judice) hi pulli plantis ſubduntur pedum: quoniam ſic efficaciter trahendo materiam a parte ſuperiore revellunt. Itaque poſſunt ea etiam omnia tentari, quae adverſus dolorem capitis, cauſa averſionis, ſupra propoſui.

Nunc

Nunc de animi defectione dicam, quae nunquam ſine gravi metu incidit, maxime, ſi immoderatam ſecuta eſt vacuationem. Tum vinum, aquâ frigidâ dilutum, dari poteſt, niſi ſi vel nimius ex febre ſubeſt calor, vel ingens urget capitis dolor, vel delirium, vel aliqua viſcerum inflammatio internorum. Itaque tum quoque odorari vinum aeger poteſt, bibere non poteſt. Frigida quoque aqua utiliter in vultum ſpargitur, itemque nares, ac aures manibus velluntur; os denique ventriculi perfricatur, ac vomitus inſertis in gulam digitis, vel pennis cietur. Vinciri autem manus debent, ſi quid inferiore parte corporis praeter modum effunditur, aut pedes, ſi ſuperiore. Cum ſanguis e naribus nimium fluens animi defectum intulit, vel cita alvus, vel copioſus ſudor, ea conferenda praeſidia ſunt; quae mox, ubi

Animi defectionis.

ubi de intemperatis agetur vacuationibus, proponam. Interdum impetente, atque rodente ſtomachum bile, deficere anima incipit: quod ſymptoma haud juxta grave eſt. Ejecto enim humore, protinus homo ad ſe redit. Ergo oleum aquae miſcere convenit, eoque affatim hauſto, vomere. Huic etiam intinctus digitus, & in gulam datus, vomitum, qui, ſumpto hydrelaeo, non ſequitur, ciet. Poſt haec, ſi ſtomachus admodum manet imbecillus, corroborandus eſt, mica panis devorata, quae mali punici ſucco ſit imbuta, itemque foris admoto cataplasmate, quod ex palmulis, oleoque cotoneorum conficitur, cui ſuccus etiam intybi, cucurbitae, uvarumque acerbarum addi poteſt, ſi aeſtu aliquo praecipuo ſtomachus uritur. Porro, ubi ita maligna eſt febris, ut animi inferat crebram defectionem, multaque extremorum frigora,

vali-

validis uti oportet frictionibus, atque vinculis, hominemque nequaquam multum dormire ſinere, nec cibo repleri. Cum ingens propter febris ardorem ſiccitas defectum animi attulit, protinus afferendum humidum, frigidum, coctuque facile, ac ſaepius paucum alimentum: quod quamquam mitioribus temporibus tutius datur, ita tamen, re cogente, mediis etiam febris ardoribus dari poteſt. Utile quoque fuerit, frigidam tum inſpergere, tum potui dare, itemque aegrum ventilabro reficere, atque aurae exponere.

Sanguinis fluxus praeter tempus, ac modum.

Nunc de vacuationibus agendum eſt, quae intempeſtive, ac praeter modum incidunt, meritoque ſiſti, ne naturae perdant vires, debent. Ac primum quidem, ſi ſanguis e naribus fertur, non judicatorie, ſed propter ingentem ſuccorum ebullitionem, cucurbitulae, averſionis cauſa, oppoſitis cor-

corporis locis ſunt affigendae. Crura item pluribus, ac valentioribus vinculis ſtringenda, homoque collocandus eſt rectus atque ſublimis. Cervices quoque, proximasque iis partes circumdare linteis oportet, oxycrato, aut ſolâ frigidâ imbutis aquâ. Id quod tunc minus licenter faciundum eſt, cum imbecillitas capitis, vel deſtillatio, vel angina metum facit. Utiliter intra nares attrahitur aqua frigidiſſima, itemque ſempervivi ſuccus, aut hyoſcyami, cui miſtus ſit bolus Armenius, aliusve, qui admodum aſtringat, pulvis; ut qui ex balauſtio fit, acaciâ, cortice mali punici, hypocyſtide, & hujusmodi. Ad eandem rem quidam ſucco ſtercoris aſinini, aut ipſo pulverato ſtercore, cum ſanguine draconis utuntur. Caeterum intro ſumenda ſunt, quae ſanguinem ferventem refrigerio temperent, eumque moderatâ quadam in-

inſpiſſatione, ne ita ſit fluxilis, cogant. Quales lactucae ſunt coctae, itemque ex hordeo ſorbitiones, quibus violae, ſeminaque lactucae incocta ſint. Serapium autem violaceum, cum ſucco lactucae, ac portulacae ſumptum juvat.

Vomitus. Proximum eſt de vomitu dicere, qui, niſi judicatorius ſit, ſaepe reprimi debet, ac tum maxime, cum, propter ventriculi imbecillitatem, continenter eo bilis influit. Corroborare itaque hanc partem, poſt rejectum humorem, convenit, uſu aſtringentium, tum foris, tum intus adhibitorum, itemque corruptam bilem, ſubdito ſubinde clyſtere, in alvum avertere. Quod ſi humor aliquis in ventriculo gignitur, vomitumque crebrum facit, primum is expellendus eſt, epotâ aquâ tepidâ cum ſerapio acetoſo, dein ventriculi vitium idoneis materiis corrigendum.

Dejectionis. Jam etiam fluens praeter modum alvus multum incommoda febricitantibus eſſe ſolet. Crebrò enim deſeſſu, multaque inanitione vires conſumuntur. Quin etiam vigiliae comitantur, lethaliaque interdum tormina, exulcerante tunicas inteſtinorum bile. Siſtere hanc fluxionem, ſi neque temperata ſit, neque judicatoria, convenit, aquâ hordeaceâ, in quâ candens ferrum extinctum ſit, ac poſt decocta ſit pyrola, intybus, plantago, myrtus, aut hujusmodi. Inutilia ſunt omnia pinguia, atque acida, ipſumque in primis acetum. Aër etiam cubiculi plurimum refrigeratus nocet.

Sudoris. Perſaepe copioſus ſudor, qui judicatorius non eſt, peracute febricitantes magnâ virium jacturâ laceſſit, ideoque modis omnibus is eſt comprimendus. Primum denſare, ac refrigerare extimum corpus oportet cubiculi aëre refrigerato, vir-

virgultis ſalicis, vitium capreolis, ac roſis humo, quae oxycrato madeat, inſtratis. Perungere quoque oleo corpus, ex myrto, aut ſalice, aut roſis facto confert. Quae ungi debent loca, haec ſunt: frons, tempora, arteriae juxta carpum manus, ſpina dorſalis. Cum vero effraenata ſudatio iſtis invicta remediis perſiſtit: *Avicennas* etiam nivem extremis admovere membris non dubitavit. Nos easdem partes frigido fonte perfundimus, aut in eo ipſo diu teneri deberi praecipimus. Abſtergere autem ſaepius ſudorem prorſus inutile eſt, inde enim is ipſe magis fit copioſus. Nullus, qui judicatorius ſit ſudor, ſiſtendus eſt, niſi immoderate fluens vires exhauriat aegrotantis, ex quo animi deliquia conſequantur. Qui per principia febrium acutarum venit, quamquam eſt illaudatus, nequaquam tamen comprimi debet.

Copiam enim ſequitur materiae; cujus ſi, propter ſtipatam cutem, prohiberetur difflatio, majoris putredinis anſam daret.

CAP. IV.

Quae Victus ratio per Incrementum Continuae Febris ſervanda ſit.

Ut vigor morbi ſuſtineri poſſit, in incremento victus liberalior recte datur.

PAulo liberalior victus incremento febris acutae, quam principio convenit. Nam viribus proſpicere mature oportet, ad ſummum morbi ſuſtinendum vigorem, judicialibus notis, atque ſymptomatis gravem, cui vigori cibus eſt omnis inimicus; qui ideo recte increſcenti morbo tribuitur, quoniam tum ſymptomata haud ita gravia ſunt, ut in ſtatu, neque tanta adeſt virium facultas, vel materiae cruditas, vel plenitudo, quanta in principio. Siquidem

dem alimentum haec omnia recuſant, Symptomata (niſi cum evidenti virium periculo ſaeviant) materiae cruditas, vel repletio, virium per morbos robur. Symptomata ſtatui aſſunt: reliqua principio. Itaque commode dixit *Hippocrates:* Ubi morbi conſiſtunt, graviſſima eſſe omnia: ideoque tum ſubtrahi cibum oportere. Itidemque *Celſus* principia ſcripſit morborum famem, ac ſitim deſiderare. At vero incrementum, quia notam evidentis exhibet concoctionis, neque corpus aeque praeſtat plenum, utpote miſſo ſanguine per initia vacuatum, neque prorſus ſymptomatis afflictum, ſummo jure liberaliorem cibum admittit. Quo fit etiam, ut cum principio abſtinentia convenit, hic pocula recte dentur: ubi illic pocula, hic tenues ſorbitiones: ubi illic tenues, hic utiles ſint craſſae. Meminiſſe tamen convenit, ſub

 hac

hac craſſiuſcula victus ratione, partiri ſaepius cibum exiguum in multas vices oportere, ut ne is ipſe, ſemel datus, naturam acutiſſimo afflictam morbo gravet. Id quod prudenter monuit *Avicennas*, noxae illius craſſiuſculi victus ſuccurrendum eſſe partitione, ita nimirum naturam melius tolerare. Scire autem licet, eo ſemper magis extenuari cibum debere, quo propius acceditur ad ſtatum; occaſione ſymptomatum alimenta reſpuentium, quae ſymptomata, increſcente ad vigorem morbo, ſemper creſcunt.

DE

DE CURANDIS FEBRIBUS CONTINUIS

SECTIO TERTIA,

Quae earum complectitur Statum.

CAP. I.

De Vacuationibus Judicatoriis.

OMNIBUS, ita uti praecepi, diligenter per Febris Principium, Incrementumque proviſis, ubi ad Statum ventum eſt, videre imprimis oportet, quibus natura viis cor-

In ſtatu Febris, adjuvanda eſt natura; attendendum autem, quibus ea

viis morbum expellere moliatur. corruptum humorem pellere inſtituat, eamque convenit parum firmam juvare. Neque vero reclamat, quod *Hippocrates* ſcribit. Quae judicantur, vel judicata ſunt integre, ea nullis medicamentis, aliisve irritationibus laceſſenda, ſed ſinenda eſſe. Scilicet hic non laceſſimus, ſed quo materia vergit, eo leniter impellimus, laborantique naturae tamquam manus auxiliares damus, rebus uſi moderatioribus, nec quidquam naturae opus, more purgantium medicamentorum, turbantibus. Ut enim naturam recte omnia per ſe abſolventem attingere neceſſe non eſt, ita fas eſt, laborantem, conatuque vacuantem difficiliore adjutare; id quod in noſtro potiſſimum coelo obſervandum eſt frigidiore, ſub quo judicationes lentius, imperfectiusque procedunt.

Quomodo ſanguinis e naribus Ergo etiam ſi profluxurus e naribus eſt Sanguis, id quod interdum

dum fit, promovere hunc, ſetis intra nares datis, licet. Fluxuri Sanguinis hae notae ſunt. Quidam veluti ſplendores obverſari viſui incipiunt, cum oculorum quadam hebetudine, atque lacrymis. Ipſae quoque malae, atque nares rubent, aureſque obſurdeſcunt: hypochondria ſine dolore intenduntur: ſpiritus difficulter trahi repente incipit: caputque inſolito, pulſante, atque diſtendente affectum dolore, exardeſcit. Nares quoque, ſanguine jamjam fluxuro, pruriunt. Frequens eſt haec vacuatio viſcerum inflammationibus internorum, febribus autem ſimplicibus non item. *fluxus promoveri poſſit; ejusque profluxuri ſigna.*

Porro, ſi Vomitu materia excludi velle videtur, isque haud prompte ſequitur, provocandus etiam eſt, atque incitandus, pingui digito intra gulam dato, aut certe hordei epoto decocto, quod olei, atque ſerapii acetoſi bonam *Quomodo Vomitus provocandus eſt; quaeque eum antecedunt ſigna.*

 par-

partem accepit. Inutilia ſunt effraenata vomitoria, quoniam ventriculum labefactant, nimiaque corporis agitatione mobilem humorem inflammant, atque febrem augent. Vomitionem haec antecedunt: Stomachi morſus: capitis dolor: vertigo: tenebroſa oculis objecta ſimulacra: nauſea: labii inferioris tremor, ſaliva multa, tenuisque ex ore defluens.

Quomodo Urinae cieri poſſint, & purgationis per Veſicam futurae Signa.

Ubi cum Urinis materia morbi effluet (id quod per continuas febres interdum incidit) medicamentis has cientibus utendum eſt. Longi enim hi, anguſtioresque itineris ductus omnino opem hanc Urinariam poſtulant. Quapropter potui datur calens hordei decoctum, cui ſemina incocta ſunt melonum, & petroſelini radix. Purgari autem incipere humorem per veſicam, ex eo conſtat, quod caeterarum corporis vacuationum judicia nulla ſint, ſola autem ſaepius

pius reddi urina multa, craſſaque cernitur.

Caeterum ſi in alvum propenſus humor dejectione reddi coepit, temperandum profecto ab omni medicamento purgante eſt; primum, quod id adeo neceſſarium non ſit, quoniam haec itinera inteſtinorum ita late patent, ut commode his perpurgari materia ſponte naturae poſſit: dein, quia *Hippocrates* quoque praecepit, per acutae febris vigorem, penitus a medicationibus eſſe temperandum, ut quae vi, atque calore, tum proprio, tum eo, quem propter corporis excitant turbationem, hominem debilitant, incenduntque. Quin etiam, per medicamentum incitata nimium vacuatione, probos etiam exire ſuccos contingit, diſſiparique praeter modum ſpiritus vitales, quâ ex re quantum periculi ſit, ſatis apparet, utique in eo corpore, quod aſſiduo, acu-

Si per dejectionem Criſis fit, a medicamentis temperandum eſt.

acutiſſimoque exercitum morbo, vix vires conſervavit ſuas. Ut ne dicam interea metum lethalium torminum (*δυσεντερίας Graeci* vocant) quae ex medicamento, in ventrem bilioſum fluentem dato, haud difficillime naſci conſuevere. Adeo vero conſtat, ut nunquam per vigorem febris acutae, ita minime perfluente etiam jam tum alvo, medicamentorum dari potiones licere. Quod ſi parum ſufficienter (quod ſaepe ſub noſtri coeli incidit tractu) natura humorem excluſit, id quidem non in ſtatu, ſed ipſa in declinatione, corrigi purgationibus debet.

Sudorum imminentium ſigna; & quomodo promovendi ſint, & coërcendi.

Nunc de judicatoriis Sudoribus dicam, qui cunctis febribus, ac praecipue acutis ſunt propriiſſimi. Hos jamjam imminentes aliquis antecedit rigor, nunquam ante per totum animadverſus morbum. Simul etiam tum veſica, atque alvus parum reddunt: ipſaque increſcens

creſcens febricitatio delirium ingens movet. Ad haec extimae corporis partes magis calent, magisque rubent, & ex his calidus, & inſolitus quidam vapor emergit. Ipſe arteriarum pulſus undoſus eſt, & inſigniter mollis. Sudores autem jam ortos tantiſper excipere, donec ſat multi promanaverint, convenit, & promovere etiam parum fluentes fotu tegumentorum mediocri, calido clyſtere, quiete, ipſoque, ſi fieri poteſt, ſomno. Eosdem etiam, ſi ſubinde tepefacto linteo abſterges, adjuvas. Alius enim alium abſterſus provocat. Si nimius Sudor eſt, protinus cohibendus eſt, ne periculum incidat animi deficientis. Itaque corpus, operimentis partim demtis, partim ſublevatis, exoneratur, reficiturque ad mediocris refrigerii temperamentum. Nudare quoque brachia, ac pedes, utile eſt, totumque cubile ſuſpenſis vitis, aut

ſalicis

ſalicis frondibus adornare, ac modis omnibus, uti ſuperius praecepi, aërem aegro circumfuſum frigidiorem facere. Facies quoque recte permadeſcit ſpongiâ poſcae plenâ; inutile eſt Sudorem ſaepius abſtergere: relictus enim, ac foris in cute refrigeratus, ejus obſtruit ſpiracula, exitumque ſecuturi novi Sudoris impedit. Cibus autem tum aegro detur ſiccior, viteturque potio multa, & creber clyſteriorum uſus. Et quidem, ſi vires permittunt, geſtari etiam homo in loco ſubfrigido poteſt.

Quid agendum ſit poſt Criſin. Finitis Sudationibus, ubi jam venae penitus conquieverunt, integerque ſine febre redditus homo eſt, aut tantum ſane, quantum minimum poteſt, febricitat, refici alimento humido, boni ſucci, ac mediocris materiae debet, atque hinc duabus, tribusve interpoſitis horis, ſomno ſe dare. Sunt nempe haec efficaciſſima contractae

ari-

ariditatis remedia, & debilium adjumenta virium, quae ſub aſſiduâ aegrotatione afflictae, ac poene oppreſſae fuere. Quae etiam praeceptio, poſt alias judicatorias inanitiones, ſervanda eſt.

Porro, ut optatiſſimum eſt, haec genera vacuationum ex voto incipere, atque abſolvi: ita non usquequaque perpetuum eſt. Natura enim, etſi humorem concoctione vicit, haud aeque tamen facile expellit. Concoctio namque multo perficitur tempore: expulſio, breviſſimo; unde fit, ut quae illic vis hominis valuit, hic laboret, adjumentumque, tamquam exordium vacuationis, arte praeſtitum noſtrâ, requirat. Id adjumentum in aquâ poſitum eſt frigidâ, maxime ad vomitus, dejectionis, atque ſudoris provocationem. Quae res quomodo fiat, jam nunc proponetur.

Quid agendum, ſi nulla ſit Criſis.

CAP.

CAP. II.

De Aquae frigidae potione.

Varii in exhibendâ Frigidâ errores recenſentur.

VEntum nunc eſt ad frigidae poculum, quod quidem *Galenus* alterum eſſe ſcripſit ex praecipuis continentium febrium remediis. Id alii aliis modis, atque temporibus exhibent, nec parum multi ex toto praetereunt. Quid quisque erraverit, & quis verus ſit Frigidae bibendae uſus, proponam. *Avicennas* adverſus ſitim, ac materiae bilioſae concoctionem, continenter eſſe bibendam frigidam, toto morbi decurſu, jubet. Id jure, ut vanum, nobis licet repudiare. Cruda enim aqua maturationi officit humorum, ideoque non recte dari, niſi in ſtatu, qui abſolutam exhibet concoctionem, poteſt. Alii in ipſo quoque modo

modò exhibendi, non ſolum in tempore peccant. Scilicet paucis ſaepe portionibus aquam potui dant: vim nimirum frigidi fontis, ne quid is intus laedat, veriti. Nae iſti hac re parum proficiunt in temperandâ febris acutae flammâ; quin potius eam accendunt, ſuperatâ aquâ caloribus, & in horum, ut ſic dixerim, converſa alimentum. Neque enim ſine cauſa *Hippocrates* dixit, in corporibus calore aeſtuantibus bileſcere aquam ſolere, ac majorem ſitim facere. Quae profecto res eo eſt proclivior, quo paucior aqua maximis ignibus facilius ſuperatur. Timidiores his ſunt, qui aquam omnem rejiciunt (ψυχροφόβους *Galenus* vocat) cruditatem horrentes, ac principum offenſam viſcerum. Primum, hi ingrati eſſe in rerum videntur naturam, quae efficax, quod ipſi praetereunt, remedium adverſus humanae vitae inimiciſſi-

mum morbum ſuppeditavit. Dein, inepte meticuloſi ſunt, quoniam parum vident, nihil laeſionis ab aquâ oriri frigidâ viſceribus poſſe, ceu maximo occupatis ardore, qui vim frigidi aequet elementi, aut certe ita ab eo vincatur, ut hujus tamen robur, facultatemque refrigerandi ſimul fregerit; neque tam victus eſſe a gelidâ aquâ dicatur, quam ſimul cum eâ, dum contrariis pugnabatur viribus, concidiſſe, atque periſſe.

Refelluntur aliquae in eadem re Auctorum opiniones.

Quoniam ergo ſalutare illud aquae frigidae praeſidium negligendum per acutas febres non eſt, certumque videtur *Galeni* placitum, duo in his morbis eſſe maxima remedia, miſſionem ſanguinis, & aquae frigidae potum; tum etiam, ſanguine per initia non miſſo, quia unicum, quod reſtet, auxilium in aquâ is Auctor ponit frigidâ, operae pretium me facturum putavi, ſi ejus legitimum

uſum,

uſum, atque effectum omnem proponerem. Aqua, frigida eſt, atque humida, partiumque craſſarum. Ea itaque, cum intro ſumitur, difficulter concoquitur, diuque in ventre, antequam per corpus digeratur, inhaereſcit. Quare neque incîdit quidquam, neque terget, ſed neque alvum ducit, neque urinam ciet, aut tranſpirationem, quae per cutem fit, impellit. Haec cum aqua habeat, videtur profecto pro materiâ concoquendâ dari nunquam poſſe; adeoque nullum locum, incipientibus, increſcentibusque febribus, habere. Neque enim refrigerii cauſa (ſi non ob materiae concoctionem) tum recte frigida datur; quoniam hic refrigerationis fructus melius ab iis petitur rebus, quae ſimul refrigerent, ſimul incîdant, ac meatus abſtergendo aperiant, quales ſuperioribus locis propoſui. Quin etiam ne refrigerare quidem aqua,

exiguis data portionibus, poteſt, ut quae protinus a calore vincitur, & in ejus tum vertitur fomitem. At vero affatim ſaepe multum frigidi fontis, comprehenſis temporibus, aliquis infundet, & ſic calorem febris ſuperabit. Nae ille parum intelligit, qualecumque forſan refrigerium viſceribus ſeſe praeſtare: verum materiam morbi incraſſando, atque intus includendo, longe facere concoctioni rebelliorem, itemque meatus, quibus ea tandem vacuari debeat, obſtruere; ad haec, urinas, dejectiones, atque corporis coeca ſpiracula aſtringere, totum denique morbum, inductâ cruditate, pejorem, longioremque facere. Recte enim *Hippocrates* judicavit, tardam morbi ſolutionem lentis concoctionibus ſignificari. Itaque mirum non eſt, in exitii diſcrimine verſari eum, qui diu, aſſidueque ab atroci morbo pulſatur. Et quan-

quam, propter pollentes vires, interdum febris non occîdit, ſed utcunque forſan ſegneſcit, longa tamen, dubiaque aegrotationis taedia, quae vel ad quadrageſimum etiam durent diem, acquirit. Quo magis improbanda eſt *Razis* ſententia, qui numque deſiſtere debere aegrum ab uſu aquae frigidae ſcribit, eamque bibendi licentiam, quamquam judicationes remorantem, longe tamen cenſet eſſe abſtinentiâ tutiorem. Id vero ſeſe experimento ait comperiſſe, plures ſervatos eſſe qui biberint, quam qui abſtinuerint. Ego vero haud tanti puto *Arabis* experimentum, exemplis nixum parum fidis, quanti duco *Hippocratis*, *Galeni*, *Aeginetae*, *Aetii*, *Tralliani*, *Celſi*, ſimiliumque virorum, ratione, veroque uſu comprobatam ſententiam. Omittere, inquit idem *Razes*, extinctionem, eſt proculdubio ſinere aegrum ad mortem tendere.

Atqui, ô bone, ea extinctio tutius per ea perficitur, quae praeter quam quod efficaciter refrigerant, ad materiae faciunt etiam concoctionem, inciſione, atque abſterſione, quarum utraque frigidae aquae deeſt. Jam vero ſaepius haec ipſa per totum morbum ſumpta Frigida, non ſolum maturationi officit materiae, verum etiam ita naturae fit familiaris, ut in vigore minus efficaciter agere poſſit; cum, uti mox oſtendetur, liberaliter potari, ut humorem impellat ad excretionem, debeat. At enim, dicet aliquis, ingeſtâ affatim aquâ ſudores moveri poſſe, vel incipiente etiam, increſcenteve febre: pulſo nimirum verſus extrema corporis, propter frigidae occurrentis impetum, calore, ejusque ſubjectâ ſimul ſequente materiâ. Atqui id cogere penitus eſt naturam invitam ad humoris expulſionem non-

dum

dum cocti, aut ſeparati. Quae res, ut longe abeſt ab ejusdem inſtituto naturae (quae ſuapte ſponte nunquam quidquam, niſi concoxerit, movet) ita adeo non reſpondebit, ut contra potius cuncta ſiſti contingat corporis effluvia, coeptamque tardari concoctionem, atque univerſum denique naturae opus interturbari.

Danda eſt in ipſo vigore morbi frigida.

Quid ergo? Quibus demum febris continuae temporibus, & in quem finem propinanda frigida aqua eſt? Id vero jam nunc ſic expediam, ut doctis hominibus debeam, niſi fallor, videri ſatisfeciſſe. Quoniam cruditatem Frigida adauget, principio, incrementoque febrium inutilis eſt. Nam, iis temporibus, nondum abſoluta maturitas humori acceſſit. Sed ne declinatio quidem exigere Frigidam ullo jure poteſt, cum morbi exhauſta eſt materia, ac viſcera, aegritudine debilia, neque ingen-

tibus amplius affecta, munitaque ardoribus, frigidi fontis occurſu haud difficillime laeduntur. Itaque unicum ſupereſt, quo dari utiliter aqua poſſit, vigoris tempus, non quidem cauſa concoctionis promovendae, quae tum abſoluta eſt, &, ut minime ſit, juvari tamen a Frigida nequit; ſed ut haec ipſa Frigida principium faciat alicujus judicatoriae vacuationis, cum vomitus, atque dejectionis, tum maxime ſudoris.

Ut concocta materia excerni poſſet. Quod ſi ita ſit, videtur profecto tum danda aqua eſſe, cum maxime materia concocta eſt, in ipſo ſcilicet aegritudinis ſtatu: minime autem, vel principio, vel incremento convenire, quod tum nequaquam tuto pelli humor (quoniam concoctione caret) vel a naturâ, vel ab arte poſſit. In exhibendâ, inquit *Aetius*, Frigida, cavere principium, atque incrementum febris oportet, ſed totius morbi,

morbi, particularisque exacerbationis vigorem deligere. Siquidem eum vigoris articulum judico Frigidae idoneum potandae, qui febrem, ebullitionem, ſitim, inquietudinem, cordis, arteriarumque pulſationem, omnia exhibet vehementiſſima. Ita enim minus laeduntur frigido viſcera, & acrior fit inter febrem, aquamque gelidam pugna; unde certior, pleniorque poſt inſequitur vacuatio. Ergo etiam quo haec iſta fiant felicius, atque impenſius, provocare etiam bibendi cupiditatem oportet, ut, cum aeger admodum exarſerit, avidusque oſtenſum pellucido in vaſe fontem concupiverit, eo primum aliquantisper denegato, donec anhelus toto corpore, totoque animo in aquam inhiaverit, tandem, quantum haurire fontis volet, permittatur, ad ipſam usque ſatietatem. Poſt haec, ſi venter fluere coepit, aut vomi-

tus erumpere, excipere convenit. Dein, ſtragulis diligenter intecto corpore, ſudor oritur; qui ſemper, donec abunde fluxerit, abſtergendus eſt.

Ratio, cur Frigida vacuationes promoveat.

Jam autem quae ratio ſit vacuationis hujus, a gelido fonte introductae, dicere non alienum eſt. Cum febris vigorem adepta eſt ſuum, ſicuti materia, quae laedit, concocta eſt, ita ſymptomata ſunt graviſſima. Vehementes dico corporis exuſtiones, capitis dolores, ſites, vigilias, deliria, inquietudines, & hujusmodi. His aerumnis ſupra modum afflicta natura pulſatur, atque diſtrahitur, adeo ut ſubinde non commode auſpicari judicationem poſſit. Quin etiam interdum hujusmodi ſuccumbit aſſultibus, cum viſcera caloribus uſta immodicis, munus, roburque amittunt ſuum: ipſeque furens humor mobilis, atque ad vacuationem paratus, cum dirigi ad com-

commodum exitum a natura, tot, tantisque ſymptomatis exercita, ac paene victâ, haud ſatis commode poteſt, impetum ſaepe in principem partem facit, ac mortis cauſam praebet. Ut eo quoque nomine *Hippocrates* judicaverit, in morbis acutis, non eſſe omnino certas ſalutis, vel exitii notas. Ergo etiam, ut hujusmodi pravos humoris cocti, & ad exeundum parati, impetus praecaveamus, ſimul, ut undique afflictae naturae, dato bonae vacuationis exordio, ſalutarem opem praeſtemus, utile fuerit frigidiſſimum fontem maximâ copiâ ingerere, cujus appulſu haec oriuntur commoda. Viſcera ardentiſſimae febris toſta caloribus, temperamentum refrigerii ſine noxâ accipiunt, eoque modo nativus ſolidarum partium calor, recreatus novis jam quibusdam viribus, peccantem humorem aggreditur ad expellendum. Quâ re acci-

accidit, ut protinus is humor, jam tum coctus, & evacuationi opportunus, vomitu, vel alvi dejectione, maximeque ſudationibus affatim excludatur. Ad quem naturae motum haud parum etiam juvat Frigidae vis, quae naturaliter calorem pellit, fugatque. *Avicennas*, etſi haec ipſa parum intellexit, uſu tamen comperit certo, ſcripſitque, frigidam aquam, conſentientibus reliquis, rem optimam adverſus has febres eſſe: eamque ſaepe ad materiae expulſionem juvare, cum ſolutione, ut ejus loquitur interpres, naturae per vomitum, alvi ductionem, aut ſudores. Scire autem licet, modo aliam, atque aliam vacuationem ſolam, modo duas, & non raro omnes ſimul contingere. Vomitum dico, dejectionem, ſudores. Curavi equidem hac viâ aegros haud ſane paucos, qui, cum ad ſtatum perveniſſent continuae febris, ac

ſummâ

ſummâ ſiti, ſummisque ardoribus afflictarentur, rogati biberene cupiant, oſtenſum (quo creſcerent bibendi deſideria) fontem, ipſi in lympham intentiſſimi, ubi ſemel, atque iterum, ad libras *tres*, *quatuorve*, avide hauſiſſent, paulo poſt dejicere, vel evomere coeperunt flaviſſimam cum epotâ aquâ bilem. Poſt quae reclinati, ac probe operti, mox uberrimis ſudoribus, totas noctes, vel etiam altiſſime dormientes, defluxerunt; quibus finitis, omnem in poſterum amiſerunt febricitationem. Adeo vero apparet, frigidam aquam, ut potum medicinalem, ſemel dari oportere, non item, ut *Arabes* profitentur, tum adverſus ſitim, tum ad bilis concoctionem, quotidianae, vice potionis, frequenter ſumi licere.

CAP. III.

Quae obſervationes bibentibus Frigidam ſint neceſſariae.

FRigidam dare acute febricitantibus, paene vulgatum eſt: verum commodis id temporibus, & corporibus, & modis dare, haud juxta proclive. Magni ea operis res eſt, ſummamque poſtulat obſervationem. Bibiturus itaque frigidam, non ante id facere poteſt, quam ipſa febris, concocto humore, vacuationique idoneo, ad ſtatum acceſſerit ſuum: jamque ipſe homo, maximis affectus caloribus, ſummaque ſiti, die judicatorio, ſummum febricitationis impetum experitur. Scilicet tum maxime a naturâ oppugnatur humor, ſollicitaturque ad excretionem, quem naturae conatum ipſa adjutans Frigida vacuationis feli-

cis

cis dat principium. Minime etiam per haec tempora Frigidae vis, ut ne quid intus laedat, metuenda eſt: viſceribus nimirum febrili ardore exaeſtuantibus, qui ardor, tanquam propugnaculum, contrario, occurrens elemento, impetum ejus omnem debilitat. Quantum enim, inquit *Galenus*, calor a frigore patitur refrigeratus, tantum rurſus calefaciendo in ipſum agit. Jam vero eâ copiâ bibi aqua debet, quâ potis ſit calorem febris ſuperare, materiamque morbi, una cum naturae ope, extra corpus fugare, atque propellere. Itaque iterare etiam, eo tempore, Frigidae hauſtum licet, atque aegrum, ut *Galenus* docet, quantum libet, potare ſinere, donec notam exhibeat veriſimilem alicujus futurae vacuationis. Si minus ejus, quam oportuit, bibitur, calore id vincitur febrili, & ad morbum addit. Sin vero plus juſto ſumitur, labefactat

Quâ menſurâ exhiberi debeat Frigida.

factat nimio refrigerio, tum ventriculum, tum jecur. Quare moderari ejus modum oportet, prout corpus eſt, & morbi magnitudo. Scilicet cujusque menſura remedii, quia nec dici, ut ille ait, nec ſcribi poteſt, Medicinam noſtram maxime conjecturalem facit. Quidam quatuor aquae libras porrigunt. Alii tantisper bibere hominem ſinunt, donec refrigeſcat, ac tremat. Ego vero modum ejus cenſeo temperandum, pro cujusque aegri natura, atque febris vehementiâ. Fere tamen ea, ſi adjutura eſt, bibi ad ſatietatem debet.

Quaenam res bibendae Frigidae fiduciam addant.

Scire autem licet, quaedam interdum incidere, quae fiduciam addant Frigidae liberaliter bibendae, quaedam etiam, quae, vel cautius parciusque bibendam eſſe, vel omnino non bibendam doceant. Fiduciam addunt, febris admodum urens: aetas juvenilis:

cor-

corpus boni habitus, firmorumque viſcerum: atque his (ut fere fit) junctae vires: aeſtas media: conſuetudo. Ingens febris ardor, ſine noxâ, Frigidae impetum ſuſtinet. Juvenibus firmum obtigit robur, quod reſiſtere, ac reſpondere frigidi fontis (ne quid is officiat) occurſui poſſit, maxime, ſi corporis quoque bene habiti viſcera ſanguine, carnibusque abunde munita ſunt. Itaque vires quoque adeſſe par eſt, valentemque naturae calorem, ne quid, propter hujus impotentiam, frigida aqua intus violet. Sed &, quo impenſius frangi vis aquae poſſit, aeſtas facit: quae, ſupra morbi ardorem, ſuos quoque aeſtus ingerit in corpus, refrigerio fontis temperandum. Quod ſi, praeter haec, etiam aſſuetus Frigidae, per ſecundam valetudinem, aeger fuit: confidenter eam ipſam bibet, experientiâ alias doctus gelidi occur-

ſum elementi familiariter viſcera tolerare. Scilicet, ſi ſine offenſione aquam frigidam ſanus, ac temperatus bibit, quanto magis id futurum eſt, ubi is ipſe maximis caloribus intus foriſque tantum non extorretur, cum calores praecipuum munimentum viſceribus contra Frigidam praeſtant. Meminiſſe etiam convenit, ita aſſuetis plus bibendum aquae, quam aliis hominibus eſſe, quo efficacior ſequatur actio, quae ſemper, inter res familiares, ac conſuetas, imbecillior eſt. Itaque, quod conſuetudo detrahit, id copiâ fontis penſandum eſt.

Quaenam eam periculoſam faciant. Proximum videatur ea proponere, quae gelidam potionem vel periculoſam faciunt, vel omnino dehortantur. Obſtructio humoris putridi nondum concocti: tumor, dolorque in viſcere praecipuo: partis momentaneae imbecillitas, maximeque, ventriculi, jecinoris,

atque

atque lienis: corporis habitus nimium tenuis: infirmae vires. Quod cruditati humoris putris, atque obſtructioni adverſetur aqua frigida, ex ejus apparet viribus, quas ſupra fuſe expreſſimus. Scilicet cruda ea eſt, haerensque in viâ, omnia cogit, ſiſtitque corporis effluvia. Itaque prohibet etiam, ne corruptus humor, obſtructis venis, concoqui a naturâ, aut ſegregari a benigno commode poſſit. Quare recte *Galenus* vetuit, quibus obſtructio, putridusve humor non concoctus incommodat, iis ne aqua frigida potui detur. Ergo exſpectare concoctionem oportet, maximeque in Synochis, ex multo, ac craſſiuſculo natis ſanguine, cum reſeratis, terſisque meatibus, putris humor victus, ac ſeparatus excretioni patet.

Quamquam in febribus ſupra modum ardentibus, ac corpus eliquantibus, neceſſitas interdum cogit, *Quaenam eam poſtulare videantur.*

git, per principia morbi, incrementaque, Frigidam propinare; ut temperamentum ardori, quod maximus eſt, praeſtetur: utque materia morbi refrigeſcens minus furere, ac torrere hominem incipiat, meliusque, ac citius idoneâ vacuatione expellatur. Quod ſi propter incendium craſſiuſcula bilis eſt; tum quidem, ut ſumptâ Frigidâ morbus producitur, ita periculoſae exuſtionis retunditur impetus. Eſtque haec extraordinaria, atque coacta Frigidae propinatio ad exitii avertendum metum. Id ita ſaepe feliciter reſpondiſſe *Averroës* teſtatur: praeſtabiliusque eſſe cenſet, febrem lentam, longamque frigido poculo facere, quae curari poſſit: quam aegrum ardore, magnitudineque morbi ſuperari ſinere. Idem ſic expreſſit *Avicennas*: Siquando timetur malitia caliditatis, ac ſitis, ut verearis ſecuturam inde marcidam ari-

ariditatem, atque conſumtionem, ne prohibeas aquam frigidam. Cruditas enim optatior marcore eſt: qui ſubitò incumbens, liquefacto ardoribus corpore, hominem conſumit. *Galenus* quoque hujusmodi aegris Frigidam per initia porrigebat, ante Ptiſanae cremore nutritis, idque ne in Hecticam inciderent. Extinctâ enim flammâ, rejectaque flaviſſimâ bile, ſaepe malum cedit. Tanti vero periculum is Auctor talium febrium fecit, ut, ſi inflammatio etiam adſit alia (φλεγμονὴν *Graeci* nominant) nihilo minus tamen aquam frigidam, quae huic eſt inimiciſſima, praebeat; praeſtare ratus, inflammationem in praeſens augere, quam hominem ſinere in hecticam febrem incurrere. Verum id ſcire convenit, rariſſime noſtratibus hujusmodi febres, ex tenuiſſimâ, ac ſincerâ bile vehementer incenſas, ac liquefactivas, accedere; quo-

niam, propter naturae temperamentum, coelique, ac victus rationem, bona pituitae pars bili miſcetur, unde febres naſcuntur minus acres. *Graeciam* vero incolentibus, multoque magis *Arabiam*, propter contrarias cauſas, eadem genera febrium ſunt frequentia; ideoque plus hic licentiae bibendi Frigidam tribui poteſt. Craſſamentum enim, quod hinc materiae conciliatur, non modo non nocet, verum etiam, propter bilis tenuiſſimae mobilitatem, maxime conducit. Quae ſola res *Avicennae*, *Razis*, atque *Averrois* confirmare ſententiam poteſt, qui eo nomine in exhibendâ Frigidâ *Graecis* fuere indulgentiores.

Febribus intermittentibus Frigidae potus nunquam convenit.

Atque hactenus de febribus loquor continuis, non autem de intermittentibus: maxime, ſi has craſſus, aut tenax humor creat. Siquidem iis, nullo unquam tempore, commodari frigida aqua poteſt:

teſt: eo quod craſſa materia, quantumvis concocta, neque prompte, neque tuto poſſit impetu Frigidae ad excretionem impelli. Facile etiam viſcera, haud tantis, ut acutâ in febri, ardoribus occupata, propter occurſum gelidi fontis violantur. Et ipſa alioqui febris materia, ut modo dixi, non cedit; ſed purgationibus, aliisque auxiliis efficacioribus, ut vacuetur, opus habet. Itaque commode dixiſſe video *Galenum*: Aquam frigidam ipſius febris, prout febris eſt, ſemper eſſe remedium; quod vero ad alia ſpectat, non ſemper: veluti, cum ex obſtructione tenacis, vel craſſi humoris, putredo oritur.

Nunc de tumoribus dicam viſceris alicujus praecipui, qui uſum Frigidae omnem dehortantur: utique ſi ſchirrus ſit, aut phlegmone, aut oedema. Nam eryſipelas, inquit *Galenus*, quod quidem genuinum

Neque viſcerum tumoribus.

nuinum ſit, non aliter ſanaveris. Si ſchirrus ſubeſt, in jecore potiſſimum, atque in liene: ſumptâ Frigidâ, additur ad morbum; quia obſtruit ea magis, ac refrigerando rebelliorem duritiem facit. In phlegmone autem, ipſa quoque impeditur maturatio, parumque reſolvi ab inflammato viſcere, cum Frigida datur, poteſt. Oedema etiam Frigidâ laedi dubium non eſt; quoniam morbus, ejusque cauſa cum Frigidae conſentiunt qualitatibus.

Imbecillitas partis momentaneae Frigidam raro adhiberi ſinit.

Sequitur partis internae, quae quidem momentanea ſit, imbecillitas, quae periculoſum Frigidae poculum facit. Aliis enim gula Frigidâ ita laeſa fuit, ut vix degluriret; aliis ventriculus ſubfrigidus, & imbecillus, gravem ſingultum contraxit, maximeque ea uti non ſolitis. Nonnullis jecur, aut colon, aut pulmo, aut ſeptum transverſum gravem offenſam ſenſerunt.

ſerunt. Quibusdam, laeſo genere nervorum, repente poſt Frigidae poculum, difficultas ſpirandi, & diſtentio nervorum, & tremor acciderunt. Verum meminiſſe convenit, haec incommoda, etſi formidabilem aquam reddunt, nequaquam tamen eam ſemper per acutarum vigorem febrium prorſus poſſe dehortari. Praeſtat enim interdum, epotâ Frigidâ, infirmam partem facere aliquam, ſimulque hominem a graviſſimo, maximeque dubio morbo vindicare, quam, ſub vitae ancipiti ſpe, tanti caſſum auxilii, relinquere. Intueri utrinque incommoda, atque invicem conferre oportet, utra potius ſequi conveniat, ad humanae vitae, vel commoditatem, vel conſervationem. Si nocumentum, inquit *Galenus*, ex aquâ frigidâ exiguum erit, confidenter ea potui offerenda eſt; ſin magnum metuitur incommodum, ab hac fuerit

temperandum, aliisque utendum auxiliis.

Itemque macer habitus, viresque infirmae. Jam etiam corporis habitum videre, priusquam Frigidam exhibeas, oportet; qui, ſi nimium macer, atque tenuis eſt, potionem recuſat. Etenim facile viſcera crudo elemento feriuntur, non ſat probe adverſus ejus occurſum carnibus, & ſanguine munita. Quamquam *Galenus* non usque adeo Frigidam formidat, certâ quadam exhibitam menſurâ, in iis, qui tenuem habitum, ex laſſitudine, irâ, vigiliâ, curis, ſimilibusque animi affectibus contraxerunt, indeque inciderunt in febrem, quae aridam reddat cutem, ingentemque habeat calorem. Nimirum ſatius videtur, vel cum periculo viſcerum aliquo, febrim gelido fonte extinguere, quam aegrum in Hecticam ſinere incurrere: maxime, ſi aeſtas eſt, coelumque calidum, & ſiccum. Jam autem vires

quo-

quoque adeſſe, ut tuto Frigida propinetur, neceſſe eſt; nam alioqui, debilitatis internis ſedibus, ſuperaret naturae calorem aqua, minimeque principium inanitionis judicatoriae faceret. Ejus rei metus facit, quo minus confidenter decrepitis ſenibus, aliisve, crebrâ inanitione, vel longâ invaletudine exhauſtis, gelidum fontem demus. Atque hactenus ſatis ſuperque de frigidâ aquâ dictum videatur: id quod complures Medicos, & cognoſcere velim, & ſemper ſequi.

CAP. IV.

Quis Victus Vigori Continuae Febris ſit neceſſarius.

In Statu, exacta abſtinentia conducit, niſi ſumma ſit

QUoniam in Statu natura potentiſſime morbum oppugnat, ſymptomataque omnium ſunt moleſtiſſima, jure negari

virium imbecillitas. gari cibus, quantum fieri poteſt, omnis debet: idque, ne morbo intentam naturam, & in ancipiti vitae edomando periculo occupatam, diſtrahamus ad cibi concoctionem. Melius enim ſoli humores, quam ſimul cum his cibi evincentur. Quinetiam, propter vim ſymptomatum, parum commode alimentum concoquitur; ideoque idipſum non modo naturam ab opere avertit ſuo, celeriter, niſi impediatur, victuram: verum etiam, benignitate deſtitutum concoctionis, corrumpitur, & ad morbum addit. Jam etiam ſi, aegritudinis intuitu, parcius ſemper alimentum damus: ſequitur plane, ut tum demus omnium parciſſimum, cum is eſt vehementiſſimus. Neque vero adeo metuere viribus oportet, ſymptomatum impetu, ut quis exiſtimet, periclitantibus. Nam hae jam tum paene majores morbo evaſere, concocta,

evicta-

evictaque in totum ejus materiâ. Et quae judicialem inanitionem proxime antecedunt ſymptomata, ea parum periculorum, qua haud diu immorantur, exhibent: excluſo enim maligno humore, protinus conquieſcunt. Ergo etiam recte ſic ſcripſiſſe video *Hippocratem*: Cum morbi vis eſt ſumma, tum vel tenuiſſimo uti victu convenit. Et paulo poſt: Ipſo vigoris tempore, pauloque ante eum, cibus eſt adimendus. Exacta itaque abſtinentia, vel certe ſola hic conducunt pocula; niſi praecipua quaedam nata imbecillitas, neceſſitatem tenuis dandae ſorbitionis injecerit. Id dignitati ipſarum tribuitur virium, quibus periclitari incipientibus nunquam non alimento ſuccurrendum eſt.

DE

DE CURANDIS FEBRIBUS CONTINUIS,

SECTIO QUARTA,

Quâ harum comprehenditur Declinatio.

CAP. I.

De iis Corporibus, quae perfecte convaleſcunt.

Quid expediat agere in Febris Declinatione.

QUaecunque continua febris per abſolutam judicationem, commodis ortis vacuationibus, vigorem ſuperavit ſuum, neceſſario decreſcens, melioris valetudinis, certaeque

que ſalutis ſpem, atque principium facit. Eſtque id verum ejus decrementum, in quo neminem unquam eſſe mortuum *Galenus* Auctor eſt: morbi dico occaſione, non novo aliquo Medentis, vel Aegrotantis errore. Hic iſte corporis convaleſcentis ſtatus, quoniam morbo jam victo ſuperior eſt, nullis praecipuorum remediorum irritamentis eſt ſollicitandus, ſed probâ ratione victus, qui vires paulatim inſtauret, ſuſtinendus. Inter quae tempora, rationem quoque aëris: ſomni, ac vigiliae: exercitationis, atque otii: alvi ductionis, ſimiliumque rerum habere convenit. Ad haec, viſcera quoque ſubinde firmanda, quae, & morbo, & vacuationum remediis, fuere labefactata. Simul etiam, ſi quis ardor prioris febricitationis etiamnum inſidet, idoneis rebus tollendus eſt. Adeo vero danda eſt opera, ut qui, naturae, artisque noſtrae

bene-

beneficio, longe valere melius, homo coepit, modis ſemel omnibus convaleſcens, quam optime valeat.

De Convaleſcentium Victu.

Incipiam de cibo dicere: qui mediae materiae eſſe debet, facilisque concoctu, temperatus (niſi reſiduus calor ſubfrigidum poſtulet) mediocriter humens, atque liquidus, ſuccumque praebens bonum, qui vires facile tum tueatur, tum adjiciat; cujusmodi ſunt, juſcula pullorum gallinaceorum, atque caponum, vel magis ex his coctis, atque contuſis, una cum jure factae ſorbitiones. Cocta quoque hoedorum, atque vitulorum caro, ejusdemque juſcula idonea ſunt. Ptiſana item hordeacea, ex jure pulli confecta, convenit. Maxime autem ſtudendum eſt, hujusmodi nutrimentis convaleſcentem reficere; quoniam is ipſe exinanitus, ſpirituumque laborans inopiâ vitalium incrementa ſanguinis,

nis, atque virium poſtulat. Siquidem victum in eo nimis tenuem merito *Avicennas*, ut periculoſam, damnavit: ſaepe inde malum corporis habitum, novamque febrem ait emerſiſſe. Cibus tamen eâ moderatione ſumi debet, ut ne quid copiâ oneret, quae res gravium ſaepe periculorum anſam praebet. Fere autem qui ſic victitat, ex ſumpto alimento nihil, aut corpore, aut viribus proficit; tandemque (niſi abſtinentiâ, aut înanitione ſuccurritur) in febrem, vel priorem, vel in aliam novam incidit. Conſultum (me judice, teſteque *Avicennâ*) fuerit, convaleſcentem minime ad ſatietatem eſſe ſinere: verum, immorante etiamnum eſitandi deſiderio, epulis jubere deſiſtere. Illud quoque recte praecipitur; quoniam vacuatum corpus, atque extenuatum uberem inſtaurationem poſtulat, eam tamen attritae vires non fe-

runt, cibum pauciorem, multis vicibus, dari oportere: ſemperque propius ad ſecundam progreſſis valetudinem plus cibi, ac paucioribus intervallis indulgeri, donec ad priſtinam ſanorum hominum tum valetudinem, tum cibationem perventum ſit. Quae tempora ita moderanda ſunt, uti *Hippocrates* praecepit: Quae lente, inquit, extenuata ſunt corpora, lente reficere oportet: quae contra, breviter. Porro utile poculum, mediocris aetatis, atque ſubſtantiae, probe cocta cerviſia eſt; itemque vinum album, ac tenue, vel odoriferum, aquae fontanae, aut hordeaceae miſtum. Praefrigida autem aqua, quia viſceribus officit extenuatis, rejicienda eſt. Ut in cibo, ita & in potu intemperantia, atque nimia abſtinentia inutilia ſunt. Alterum enim recidivae hominem exponit, alterum hecticae maciei. Illud apprime cavendum eſt, ut

ne

ne quid nimis, cum cibus ſumitur, bibatur. Nam ſic is ipſe innataret, a ventriculi corpore, propter interpoſitum humorem, non comprehenſus. Itaque inter epulas contrahenda ſunt pocula, ac tantillum humoris indulgendum, quod & linguae moleſtiam ſoletur, & ſitim levet. Concocto autem cibo, fas eſt libere aliquid bibere: nam celerrime id per corpus digeritur.

De Aëre. Proximum eſt de aëre dicere, qui temperatus eſſe debet, ne vel nimio calore ardores augeat, referatve febriles: vel ſuperfluo frigore extenuatis, atque inanitis viſceribus officiat. Parum tamen refrigerii accipere eum fas eſt, ſi quid ardoris etiamnum inhaereſcit.

De Somno. Somnus convaleſcentibus apprime eſt neceſſarius, utique noctu poſt ſumptum coenae alimentum. Sic enim corpus efficaciter humectatur, ſuperiore ſiccatum febre, in-

inſtauratisque ſuccis, ac ſpiritibus, vires acquirit meliores. Itaque etiam vigilia, quia exſiccat, ac vim hominis atterit, inimiciſſima eſt. Nunquam dormire is, qui convaleſcit, niſi poſt ſumptum cibum debet, quoniam qui vacuo ſomnus fit ventriculo, vacuisque venis, corpus exhaurit, arefacitque.

De Exercitio.

Exercitii vero, atque otii moderata, ac viribus reſpondens viciſſitudo eſt utilis. Exercitium tamen leve eſſe decet, puta, geſtationis, aut lentae per cubile inambulationis. Molles quoque extremorum frictiones membrorum juvant; implent enim corpus, ac naturae excitant calorem. Porro inſtauratio corporis (quia ſuperioribus id aerumnis emacruit) vehementer neceſſaria eſt.

De Purgatione, caeterisque vacuationibus.

Inutilis autem omnis habetur inanitio, praeter unicam dejectionem ventris, qui convaleſcentibus,

bus, aſtringitur. Nequaquam autem purgatorium eſſe medicamentum licet (quod *Graeci* καθαρτικὸν appellant) ſed lenitivum, ac ſtercorarium (quod ἐκκοπρωτικὸν dicunt) cujusmodi recens extracta eſt caſſia, jusculo pulli gallinacei, vel hordei decocto ſoluta; itemque electarium lenitivum, diaprunon ſolutivum, diacatholicon, manna, & id genus alia. Ad eandem rem emollientes etiam faciunt clyſteres, ex pinguibus jusculis, caſſiâ, oleoque violaceo facti. Suos *Galenus* ex ſincero parabat oleo. Scire autem licet, minime frequentem uſum horum lenitivorum eſſe licere: maxime, quae movendi ventris cauſa, per os dantur, ne ſcilicet crebrâ dejectione (quae tum certe inutilis eſt) corpus ali deſinat, defluente una ſucco meliore. Ut nulla non vacuatio, praeter moderatam, uti praecepi, dejectionem convaleſcentibus incommoda eſt:

 ita

ita maxime Veneris, quae affatim vitae ſpiritus profundit, viresque tenui in corpore diſſipat. Porro jucundis etiam rebus occupari convaleſcentibus animus debet: unde vis naturae, ſpiritusque vitales eriguntur; triſtis autem ſollicitudo, quoniam ſiccat, nocet.

De firmandis viſceribus.

Nunc de firmandis dicam viſceribus, quorum vis multum a morbo laceſſita, laxataque fuit. Materiae autem, mediocri praeditae aſtrictione, atque refrigeratione, ejus beneficium roboris praeſtant. In quo numero ſunt electarium diarhodon, diacorallion, paſtilli ex roſis, ex ſpodio, & hujusmodi. Saepe etiam ubi calores deſunt, ipſeque, prioribus remediis refrigeratus, ventriculus parum concoquit, utile eſt aromaticum roſatum. Caeterum, nullo alio febris acutae tempore, talium materiarum uſus eſto, quam declinationis, idque metu aſtrictionis, quae

quae illis ineſt. Ea ſiquidem, ut convaleſcentibus (utpote morbi materiâ jam exoneratis, ac debilibus) utilis eſt: ita aliis, qui adhuc dum vim morbi experiuntur, retento humore corrupto, prorſus adverſatur; niſi tamen effuſae alicujus inciderit vacuationis ſymptoma, quod ſine modo vires reſolvat: effraenatum dico vomitum, alvi fluxum, atque ſudorem.

Atque huc usque de iis locuti ſumus hominibus, qui, abſolutam experti judicationem, integre, atque plene convaleſcunt. Quare poſthac eorum proponam conſtitutionem, atque proviſionem, qui, quoniam diminute fuere judicati, non commode convaleſcunt, inappetentiaeque, defectae nutritioni, ardoribus, recidivae, caeterisque vitiis ſunt obnoxii.

CAP. II.

De iis, qui, propter diminutam Judicationem, haud probe convaleſcunt.

Poſt imperfectam Criſin, nulla fere, niſi per purgationem, vacuatione utendum eſt.

QUaecumque judicatio materiam morbi non exhauſit, multâ ejus in corpore relicta parte, imperfectam, atque ſymptomatis moleſtam declinationem exhibet. Tum enim homo, aſſumptis etiam commodis, juſtisque epulis, neque alitur, neque firmatur, ardores etiam experitur, quam par ſit, majores. Protinus tum vacuante medicamento, ſi humor idoneus eſt purgationi, ſuccurrere oportet, quod prioris morbi extrahat reliquias. Quod ni fiat, in foribus erit vel abſceſſus, vel recidiva. Semper medicamentum parari, pro materiae naturâ, ac virium modo, debet. Vomitus autem omnis inutilis eſt, niſi ſi cor-

corruptus aliquis humor ſtomachum occupat. Saepe autem venae per ea medicamenta commode repurgantur, quibus urinas ciendi facultas obtigit. Id quod tum ſequendum eſt, cum naturae vi corruptus humor ad ductus urinarios impellitur. Sanguinis vero miſſio prorſus fugienda eſt, cum propter materiae rationem peccantis, tum propter vires, quae praeteritis vacuationibus vehementer fuere labefactatae. Quo magis *Avicennam* demiror, qui etſi recte dicit ſanguinis miſſione parum egere convaleſcentes: in eo tamen fallitur, quod venam, propter ſanguinis vitium, tum incîdat, propter id, quod, veluti aſſatum ex malis humoribus, in ſanguine remanſit; ideoque neceſſe eſſe ait, ut extrahatur ſanguis ejus malus, & cumuletur bonus. Quaſi vero humoris vitium non ſolâ tolli debeat purgatione, ac quaſi promptum

 ſit,

ſit, atque in hominum poſitum manu, diſſectâ venâ, corruptum humorem effluere ſinere, meliore ſanguinis particulâ intus manente. Neque vero hic ſolum, uti liquet, peccaſſe *Arabem* conſtat: verſum in ipſarum etiam aeſtimatione virium, quae convaleſcentibus, propter debilitatem, mittendo ſanguini ſunt impares. Ut ne dicam etiam nequaquam tum magnum morbum (quod alter eſt ſecandae venae ſcopus) eſſe poſſe, ut cujus vehementior jam tum ceſſavit impetus.

Victus ſubtenuis eſſe debet. Porro, quod ad victum pertinet eorum, qui imperfecte convaleſcunt, ſcire licet, ſubtenuem eſſe oportere, donec, exhauſto humore, felicioris nutritionis praebeantur exordia. Recte ſiquidem dixiſſe video *Hippocratem:* Impura corpora eo magis offendi, quo magis aluntur. Poſtquam materiis morboſis homo erit probe exoneratus,

ratus, ita dein omnibus in rebus haberi, tractarique debet, uti ſupra de iis, qui exacte convaleſcunt, praeceptum eſt.

FINIS.

INDEX CAPITUM.

DE CURANDIS FEBRIBUS CONTINUIS,

SECTIO I.

Quae earum continet Principium.

CAP. I.

II. *De Miſſione Sanguinis* Pag. 4.
III. *Qua Menſura acute Febricitantibus Sanguis debeat mitti.* 25.
IV. *Quo Tempore per Febres Continuas ſanguis mitti debeat.* 49.
V. *Quae Vena per Febres Continuas ſecanda ſit; quidque, inter Sectionem, & poſt, agendum.* 80.
VI. *Quae Victus ratio in genere Febrium Continuarum ſervanda ſit.* 85.
VII. *Genera quaedam, itemque formae Alimentorum, quae acute Febricitantibus dari poſſunt.* 104.

VIII. *De*

VIII. *De Potionibus acute Febricitantium.* Pag. 113.
IX. *Quae Victus ratio* Principio *Febris acutae conveniens ſit.* 118.
X. *Quomodo Materia Febrium Continuarum concoquenda ſit.* 124.

SECTIO II.

Quae Febrium Continuarum comprehendit Incrementum.

CAP. I. *De Materiae Purgatione.* 138.
II. *Quid a Purgatione agendum, & quomodo fervor acutae Febris temperandus ſit.* 155.
III. *Quomodo gravioribus Symptomatis acutae Febris occurrendum ſit.* 162.
IV. *Quae Victus ratio per* Incrementum *Continuae Febris ſervanda ſit.* 180.

SECTIO III.

Quae Febrium Continuarum complectitur Statum.

CAP. I. *De Vacuationibus Judicatoriis.* 183.
II. *De Aquae frigidae potione.* 192.

III. *Quae*

III. *Quae obſervationes bibentibus Frigidam ſint neceſſariae.* Pag. 206.
IV. *Quis Victus* Vigori *Continuae Febris ſit neceſſarius.* 219.

SECTIO IV.

Quâ Febrium Continuarum comprehenditur Declinatio.

CAP. I. *De iis Corporibus, quae perfecte convaleſcunt.* 222.
II. *De iis, qui, propter diminutam Judicationem, haud probe convaleſcunt.* 232.